

คำนำ

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2562 กำหนดให้ส่วนราชการจัดทำแผนปฏิบัติราชการของส่วนราชการโดยจัดทำแผน 5 ปีที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท แผนการปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายของนายกรัฐมนตรี ที่แถลงต่อรัฐสภา และแผนที่เกี่ยวข้องของอื่น ๆ ซึ่งสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้จัดทำแผนปฏิบัติราชการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมแล้วเสร็จและประกาศใช้อย่างเป็นทางการ เมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2565 เพื่อเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงาน ทั้งในสวนกลาง และส่วนภูมิภาค ให้บรรลุเป้าหมาย และผลสัมฤทธิ์ ตามภารกิจของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ

เพื่อให้การดำเนินงานด้านการพัฒนาเกษตรกรรมและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน บรรลุตามเป้าหมาย และตัวชี้วัดตามภารกิจของ ส.ป.ก. ที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ของ ส.ป.ก. สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี (สพท.) จึงได้จัดทำ แผนปฏิบัติราชการด้านการพัฒนาเกษตรกรรมและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ที่สอดคล้องกับเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานของแผนดังกล่าว ตลอดจนสอดคล้องกับนโยบายและแผนงาน สถานการณ์และปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ รวมถึงผลการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของเกษตรกร และผู้เกี่ยวข้อง ประกอบการจัดทำแผนฯ และออกแบบโครงการ ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานด้านเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินของ ส.ป.ก. บรรลุเป้าหมายและส่งผลให้เกษตรกรมีความมั่นคงด้านอาหาร รายได้ และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี

กันยายน 2565

ร่าง สารบัญ

ส่วนที่	เนื้อหา	หน้า
	คำนำ	ก
	สารบัญ	ข
	บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ค
ส่วนที่ 1	บทนำ	1
ส่วนที่ 2	โครงสร้างและภารกิจองค์กรด้านการขับเคลื่อนงานพัฒนาเกษตรกร	3
ส่วนที่ 3	ยุทธศาสตร์ แผน นโยบายสำคัญที่เกี่ยวข้อง	6
ส่วนที่ 4	ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	15
ส่วนที่ 5	วิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการของเกษตรกร และประเด็นการพัฒนา	31
ส่วนที่ 6	แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570)	48
ส่วนที่ 7	แนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงาน และการติดตาม ประเมินผล	66
	บรรณานุกรม	72
	ภาคผนวก	
	ภาคผนวกที่ 1 สรุปแผนปฏิบัติการ ส.ป.ก. ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) และ โครงการภายใต้แผนฯ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร	75
	ภาคผนวกที่ 2 ภาพกิจกรรมการจัดทำแผน	77
	ภาคผนวกที่ 3 สรุปข้อมูลและความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อการจัดทำ แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570)	78
	ภาคผนวกที่ 4 โครงการและกิจกรรมหลักภายใต้แผนปฏิบัติการด้าน การพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570)	89

สารบัญตาราง

ตารางที่	ชื่อตาราง	หน้า
ตารางที่ 4.1	ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินแบ่งตามชนิดพืชหลักที่เพาะปลูกในแปลงเกษตรกรรม	17
ตารางที่ 4.2	ข้อมูลพื้นที่ชลประทานในเขตปฏิรูปที่ดิน	17
ตารางที่ 4.3	ช่วงอายุเกษตรกร และจำนวนและพื้นที่ครองที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	19
ตารางที่ 4.4	รายได้ครัวเรือนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินและครัวเรือนเกษตรกรภาพรวมทั้งประเทศ	19
ตารางที่ 4.5	ผลผลิตและผลตอบแทนพืชเศรษฐกิจหลัก	21
ตารางที่ 5.2	สรุปข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรของผู้นำเกษตรกร ผู้บริหาร ส.ป.ก. เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง และภาคีเครือข่ายภาคเอกชนและประชาสังคม	39
ตารางที่ 5.3	สรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์กำหนดประเด็นการพัฒนาเพื่อประกอบการจัดทำแผน	46

สารบัญภาพ

ภาพที่	ชื่อภาพ	หน้า
ภาพที่ 3.1	แนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาภาคเกษตรโดย BCG Model ตลอดห่วงโซ่คุณค่าของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	7
ภาพที่ 3.2	สรุปแผนปฏิรูปราชการของ ส.ป.ก. ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ส่วนที่เกี่ยวข้อง และความสอดคล้องของโครงการ/กิจกรรมที่มีการดำเนินงานในเขตปฏิรูปที่ดิน ในปี 2565	10
ภาพที่ 3.3	สรุปตัวอย่างโครงการและกิจกรรมพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินที่สอดคล้องกับแนวทาง BCG โมเดลแบ่งตาม Value Chain (ช่วงปี 2562-2565)	11
ภาพที่ 4.1	แผนที่แสดงเขตพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 72 จังหวัด และเกษตรกรเป้าหมายการพัฒนา	15
ภาพที่ 4.2	แสดงเขตความเหมาะสมของดินสำหรับการปลูกพืชเศรษฐกิจหลัก 5 ชนิด	16
ภาพที่ 4.3	ขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ณ ปี พ.ศ. 2561	18
ภาพที่ 4.4	รายได้เงินสดการเกษตร รายได้เงินสดสุทธิการเกษตร เงินสดสุทธิก่อนชำระหนี้ และขนาดหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	20
ภาพที่ 4.5	สรุปสาเหตุการเป็นหนี้ของเกษตรกร	21
ภาพที่ 4.6	สรุปสถานการณ์และสภาพปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	23
ภาพที่ 4.7	สรุปปัญหาหลักของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจากการระดมความคิดเห็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	24
ภาพที่ 4.8	ตัวอย่างการกระจายตัวของกลไกท้องถิ่นที่สนับสนุนการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน กรณีตัวอย่าง อสปก. และศพก.	25
ภาพที่ 4.9	ตัวอย่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้นแบบการพัฒนาที่สอดคล้องกับ BCG Value Chain	26
ภาพที่ 5.1	แผนภูมิต้นไม้ปัญหาของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	35
ภาพที่ 5.2	แผนภูมิต้นไม้ปัญหาของกระบวนการบริหารงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	37
ภาพที่ 5.3	แผนภูมิต้นไม้วัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	43
ภาพที่ 5.4	แผนภูมิต้นไม้วัตถุประสงค์การปรับปรุงแก้ไขกระบวนการบริหารงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	44
ภาพที่ 5.5	สรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์กำหนดประเด็นการพัฒนาเพื่อประกอบการจัดทำแผน	45
ภาพที่ 6.1	สรุปกรอบแนวคิดหลักในการวางแผนปฏิรูปราชการด้านการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	50
ภาพที่ 7.1	แนวทางการประเมินและกำหนดพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาเกษตรกรแบบรายพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน	68
ภาพที่ 7.2	แนวทางการกำหนดกลุ่มเป้าหมายการพัฒนาตามระดับศักยภาพและทิศทางการปรับโครงสร้างการผลิต	69
ภาพที่ 7.3	ขั้นตอนและแนวทางการจัดทำแผนและขับเคลื่อนแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม	70

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี (สพท.) เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบงานด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ด้านวิชาการและการถ่ายทอดเทคโนโลยี ด้านการพัฒนาบุคลากรและเกษตรกรของสำนักงาน พัฒนางค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในเขตปฏิรูปที่ดิน และดำเนินการด้านศูนย์การเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปที่ดิน โดยได้รับมอบหมายให้จัดทำแผนปฏิบัติราชการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อถ่ายทอดเป้าหมายและตัวชี้วัดภารกิจของ ส.ป.ก. ให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาในแผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และสามารถขับเคลื่อนการพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยมีการจัดตั้งคณะทำงานจัดทำแผนปฏิบัติราชการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) เพื่อศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการกิจ แผนงาน ยุทธศาสตร์ นโยบายผู้บริหาร สถานการณ์ของเกษตรกร ปัจจัยแวดล้อม ปัญหาและความต้องการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากเวทีระดมความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ผู้นำเกษตรกร ภาวศีเครือข่าย และหน่วยงานภาคเอกชน จากนั้น นำผลการวิเคราะห์มาจัดทำแผนปฏิบัติราชการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2561 – 2580 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564 – 2570 แผนปฏิบัติราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) และนโยบายอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่ง สพท. มุ่งหวังให้มีกรอบแนวคิด ทิศทาง แนวทางการปฏิบัติ และแนวทางการบริหารจัดการงานสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของเกษตรกรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตามวิสัยทัศน์ “เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน มีความมั่นคงด้านอาหาร และมีรายได้เพิ่มขึ้น”

จากการศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์ พบว่าปัญหาหลักของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน คือ รายได้น้อย โดยมีสาเหตุมาจากประสิทธิภาพการผลิตต่ำจากการขาดการบริหารจัดการแปลง ดินเสื่อมโทรม ไม่มีแหล่งน้ำเพียงพอ ต้นทุนการผลิตสูงจากการพึ่งพาปัจจัยภายนอก ขาดเทคโนโลยีที่เหมาะสม ราคาผลผลิตต่ำจากผลผลิตที่ไม่มีคุณภาพ ขาดอำนาจในการต่อรอง การวางแผนการผลิตไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และขาดแหล่งรายได้ที่หลากหลายจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว แต่ในขณะเดียวกัน ปัญหาหลักของกระบวนการส่งเสริมเกษตรกร คือการพัฒนาที่ไม่ตรงตามความต้องการ เนื่องจากการเร่งรัดการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับวิถีของเกษตรกร การขับเคลื่อนงานขาดความต่อเนื่อง โครงการ/กิจกรรมมีความซ้ำซ้อน ขาดการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และข้อจำกัดด้านบุคลากรอีกด้วย จึงนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ให้มีความพร้อมต่อการประกอบการเกษตร น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรรมยั่งยืน และ BCG Model มาปรับใช้ในการพัฒนาตลอดห่วงโซ่ พัฒนาพื้นที่ตามศักยภาพและภูมิโนเวศ สนับสนุนความรู้ ข้อมูล เทคโนโลยี นวัตกรรม ปัจจัยการผลิต เงินทุน สร้างและบูรณาการเครือข่ายในทุกกระดับ และภาคส่วน เพิ่มความหลากหลายและเกื้อกูลในระบบนิเวศ สร้างผู้ประกอบการ คนรุ่นใหม่ ที่มีความคิดสร้างสรรค์ เน้นผลิตภัณ์และสินค้า eco - friendly สนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อให้มีอำนาจต่อรองและปกป้องดูแลสมาชิกรายย่อยได้ รวมถึงพัฒนาบุคลากรให้มีการคิดวิเคราะห์ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และสามารถปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้

แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) กำหนดวิสัยทัศน์ คือ “เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน” มีเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน และส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ให้มีศักยภาพในการผลิต การจัดการผลผลิตการเกษตร การจัดการตลาด และการประกอบอาชีพตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรการผลิต พันธุกรรมท้องถิ่น และสภาพแวดล้อม ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานด้านการพัฒนาเกษตรกร โดยมีประเด็นการพัฒนา 5 ประเด็น ดังนี้

1) ประเด็นการพัฒนาที่ 1 ส่งเสริมและสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาการเกษตรตลอดห่วงโซ่มูลค่าด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG มีเป้าหมายในการพัฒนา คือ การเพิ่มผลผลิตต่อหน่วยสูง การต้นทุนการผลิตลดลง สินค้ามีมาตรฐานรับรองมากขึ้น มูลค่าสินค้าเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น ลดความเสี่ยงด้านการตลาด

2) ประเด็นการพัฒนาที่ 2 สนับสนุนและส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและทรัพยากรชีวภาพ มีเป้าหมายในการพัฒนา คือ การเพิ่มพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน และทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศแปลงเกษตรเพิ่มขึ้น ความมั่นคงด้านอาหารของครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น เกษตรกรมีชนิดของผลผลิตที่สามารถสร้างรายได้มาก พันธุกรรมท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์และสร้างมูลค่าผลผลิตจากแปลงเกษตรกรรมยั่งยืนมีมูลค่าเพิ่มขึ้น สภาพดินและสภาพแวดล้อมในแปลงเกษตรกรรมดีขึ้น มีการจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรอย่างเหมาะสม และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

3) ประเด็นการพัฒนาที่ 3 พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกรและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร มีเป้าหมายในการพัฒนา คือ ทำให้ผู้นำเกษตรกรมีภาวะผู้นำ และมีส่วนร่วมในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เกษตรกรและเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการเกษตรและมีความเป็นมืออาชีพ รวมถึงการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรมีความสามารถในการประกอบการเกษตรและธุรกิจชุมชน มีอำนาจการต่อรอง มีช่องทางการตลาดที่หลากหลาย และมีการจัดการระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงทำให้สินค้าเกษตรมีมูลค่าสูง เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีต้นทุนการผลิตลดลง และการส่งเสริมให้เกษตรกรที่ตกเกณฑ์ความยากจนของ จปฐ. หรือ TPMAP มีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น และคุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยแบ่งแนวทางการพัฒนาออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) การพัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกร และเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกร และเครือข่ายเกษตรกร และ 2) การเพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในการประกอบการเกษตร การจัดการระบบโลจิสติกส์ และธุรกิจชุมชน

4) ประเด็นการพัฒนาที่ 4 ส่งเสริมและสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาและขยายผลโครงการตามแนวพระราชดำริ และการสร้างอาชีพเสริมรายได้บนฐานทรัพยากร และบริบทชุมชน

5) ประเด็นการพัฒนาที่ 5 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

ภายใต้ประเด็นการพัฒนาในแต่ละเรื่องมีการกำหนดโครงการ/กิจกรรม งบประมาณ และหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินการให้สามารถตอบตัวชี้วัดเป้าหมายแผนปฏิบัติการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งตัวชี้วัดค่าเป้าหมาย แนวทางการพัฒนา แผนงาน/โครงการ และงบประมาณเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติงานได้อย่างเป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินต่อไป ทั้งนี้ แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี (สพท.) ประกอบด้วย 11 โครงการ 21 กิจกรรม จากประเด็นการพัฒนาทั้ง 5 ประเด็น

สพท. ได้กำหนดแนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้แผนปฏิบัติราชการด้านการพัฒนาเกษตรกรรมและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) เป็นกรอบทิศทางการจัดทำโครงการและออกแบบกิจกรรมในการพัฒนาเกษตรกรรมในทุกมิติ จัดให้มีการทบทวนโครงการและกิจกรรมการพัฒนารายปี โดยคำนึงถึงความพร้อมและความต้องการของเกษตรกร จากนั้นถ่ายทอดแผนสู่ผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานและแนวทางให้เกิดความชัดเจน ร่วมกันกำหนดเป้าหมายการพัฒนาจากศักยภาพพื้นที่และความต้องการของเกษตรกร จัดทำแผนครัวเรือนและชุมชนเพื่อให้มีการสนับสนุนที่สอดคล้องกับศักยภาพของเกษตรกรกลุ่ม และชุมชน จัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมผ่านการลงมือปฏิบัติจริงและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเกษตรกรและเกษตรกร จากนั้นสนับสนุนปัจจัยการผลิต เทคโนโลยี อุปกรณ์ หรือสินเชื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในแต่ละขั้นของการพัฒนา มีการสร้างเครือข่ายและประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งควรพัฒนาระบบการรายงานผลการปฏิบัติงานที่สะดวก รวดเร็ว ถูกต้อง แม่นยำสูง และควรมีการติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงาน การประเมินผลการดำเนินงาน การจัดเก็บและจัดทำฐานข้อมูลเกษตรกรทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ทบทวน และปรับปรุงแผนงานโครงการให้ตรงตามศักยภาพและความต้องการในปีต่อไป

ส่วนที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาของการจัดทำแผน

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 กำหนดให้ส่วนราชการจัดทำแผนปฏิบัติการของส่วนราชการโดยจัดทำแผน 5 ปีที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท แผนการปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายของนายกรัฐมนตรีที่แถลงต่อรัฐสภา และแผนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ซึ่งสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้จัดทำแผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมแล้วเสร็จและประกาศใช้อย่างเป็นทางการ เมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2565 เพื่อเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงาน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้บรรลุเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์ตามภารกิจของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี ได้รับมอบหมายให้จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อถ่ายทอดเป้าหมาย และตัวชี้วัดภารกิจของ ส.ป.ก. ที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) ให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการจัดทำแผนและการออกแบบโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องมีความสอดคล้องกับเป้าหมาย ตัวชี้วัดและแนวทางการดำเนินงานของแผนฯ ระยะ 5 ปี ของ ส.ป.ก. ตลอดจนต้องพิจารณาถึงความสอดคล้องกับนโยบายและแผนงาน สถานการณ์และปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ กับการพัฒนาภาคการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีความสอดคล้องกับปัญหาความต้องการของเกษตรกร และผู้เกี่ยวข้องทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และหน่วยงานภายนอกทุกภาคส่วน ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานด้านเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินของ ส.ป.ก. บรรลุเป้าหมายและส่งผลให้เกษตรกรมีความมั่นคงด้านอาหาร รายได้ และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการจัดทำแผน

เพื่อให้การปฏิบัติการของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมด้านการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาของแผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.3 ขั้นตอนการจัดทำแผน

สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีได้กำหนดขั้นตอนการจัดทำแผน สรุปได้ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะทำงาน สพท. เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและยกร่างแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรฯ ระยะ 5 ปี (คำสั่ง สพท.ที่ 2/2565)

2. ประชุมคณะทำงานฯ ครั้งที่ 1/2565 ชี้แจงกรอบแนวคิด แนวทาง ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล กระบวนการ และแผนปฏิบัติ การจัดทำแผนฯ และจัดทีมรับผิดชอบดำเนินงาน

3. คณะทำงานฯ ศึกษาและวิเคราะห์ ภารกิจ แผนงาน นโยบาย ข้อมูลสถานการณ์ ปัจจัยแวดล้อม ปัญหาและความต้องการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลจากเวทีระดมความคิดเห็น (Focus group) ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี (สพท.) (เวทีส่วนกลาง สพท. ครั้งที่ 1)

4. คณะทำงานฯ ศึกษา รวบรวมข้อมูล นโยบายผู้บริหาร เช่น เลขาธิการ รองเลขาธิการ ผู้ตรวจราชการกรม และผู้อำนวยการสำนักที่เกี่ยวข้อง

5. คณะทำงานฯ จัดทำร่างเค้าโครงแผนปฏิบัติราชการด้านการพัฒนาเกษตรกรรมและสถาบันเกษตรกร ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570)

6. จัดประชุมระดมความคิดเห็นปัญหาและแนวทางแก้ไขจากผู้นำเกษตรกร 1 ครั้ง จำนวน 32 ราย ผ่านระบบออนไลน์ (Online) โดยโปรแกรม Zoom Meeting

7. จัดประชุมระดมความคิดเห็นปัญหาและแนวทางแก้ไขทั้งส่วนของเกษตรกรและกระบวนการทำงานจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด 1 ครั้ง ผ่านระบบออนไลน์ (Online) โดยโปรแกรม Zoom Meeting มีเจ้าหน้าที่เข้าร่วม 33 ราย และประสานขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง โดยใช้แบบสำรวจ จำนวน 12 องค์กร

8. คณะทำงานฯ สรุป/วิเคราะห์/เรียบเรียงข้อมูลทั้งหมดเพื่อจัดทำร่างแผนปฏิบัติราชการด้านการพัฒนาเกษตรกรรมฯ และเสนอชื่อและหลักการเบื้องต้นโครงการริเริ่มภายใต้แผน

9. จัดประชุมคณะทำงานฯ และผู้เกี่ยวข้องเพื่อระดมความคิดเห็นต่อร่างเค้าโครงแผนฯ ร่วมออกแบบและจัดลำดับโครงการริเริ่มและแผนปฏิบัติ (เวทีส่วนกลาง สพท. ครั้งที่ 2)

10. ปรับปรุงร่างแผนปฏิบัติราชการด้านการพัฒนาเกษตรกรรมฯ จัดทำฉบับรับฟังความคิดเห็น

11. จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นต่อร่างแผนฯ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (เวทีรวมภายใน/ภายนอก ส.ป.ก.)

12. ปรับปรุง เพิ่มเติม แก้ไขร่างแผนฯ ตามข้อเสนอแนะ และจัดทำร่างแผนฯ ฉบับสมบูรณ์ แจ้งเวียนผู้เกี่ยวข้องให้ข้อเสนอแนะรอบสุดท้าย ก่อนการจัดทำแผนฉบับสมบูรณ์นำเสนอผู้บริหารเห็นชอบ

14. จัดทำเอกสารแผนปฏิบัติราชการด้านการพัฒนาเกษตรกรรมและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ฉบับสมบูรณ์ เพื่อประกาศใช้ และเผยแพร่

1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับจากแผน

กรอบแนวคิด ทิศทาง แนวทางการปฏิบัติ และแนวทางการบริหารจัดการงานพัฒนาด้านการเพิ่มศักยภาพเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของเกษตรกรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสอดคล้องกับเป้าหมายและตัวชี้วัดการพัฒนาตามแผนปฏิบัติราชการ แผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ส่วนที่ 2

โครงสร้างและภารกิจองค์กรด้านการขับเคลื่อนงานพัฒนาเกษตรกร

2.1 อำนาจหน้าที่ และโครงสร้างองค์กร

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 โดยเจตนารมณ์ของตรา พ.ร.บ. นี้ คือ “เพื่อกระจายที่ดินของรัฐและเอกชนที่มีเกินความจำเป็นไปสู่เกษตรกรโดยตรง โดยรัฐจ่ายค่าชดเชยที่ดินให้แก่เจ้าของที่ดินอย่างเป็นธรรม และปรับปรุงสภาพที่ดิน ทำกินให้ดีขึ้น พร้อมทั้งมีหน้าที่ติดตามการประกอบเกษตรกรรมอย่างใกล้ชิดและให้การส่งเสริมสนับสนุนด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ด้านวิชาการ และการจัดการและลดความเหลื่อมล้ำในฐานะของบุคคลในทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ เกษตรกรนั้นต้องเป็นผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีน้อยไม่เพียงพอแก่การประกอบอาชีพ” โดยในมาตรา 4 ของ พ.ร.บ. ได้ให้ความหมายของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไว้ว่า หมายถึง การปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิ และการถือครองในที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมตลอดถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้น โดยรัฐนำที่ดินของรัฐ หรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อหรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งมิได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเองหรือมีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินทำกินของตนเองหรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ และสถาบันเกษตรกรเช่าซื้อ เช่า หรือ ทำประโยชน์ โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกร การปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิตตลอดจนการผลิตและการจำหน่ายให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของ ส.ป.ก. ในการดำเนินงานปฏิรูปที่ดินนั้น นอกจากการจัดหาที่ดิน เพื่อนำมาจัดให้เกษตรกรทำเช่าซื้อ เช่า หรือเช่าทำประโยชน์ ตลอดจนการจัดที่อยู่อาศัย การให้กรรมสิทธิ์ แล้วยังครอบคลุมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน จำแนกการใช้ประโยชน์ การส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ดิน ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเกษตรกร พัฒนาประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน การบริหารจัดการทรัพยากรการผลิต พื้นฟูสภาพแวดล้อม คัดครองพื้นที่เกษตรกรรม รวมทั้งการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ด้านการปฏิรูปที่ดินและวิชาการด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยมีกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นทุนหมุนเวียนและค่าใช้จ่ายเพื่อการปฏิรูปที่ดิน รวมถึงการให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินได้กู้ยืมเงินสำหรับการพัฒนาอาชีพ

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมแบ่งการบริหารงานออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ส่วนกลาง ประกอบด้วย 8 สำนัก 1 กอง 1 ศูนย์ และ 2 กลุ่มงาน และ 2) ส่วนภูมิภาค ประกอบด้วย สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด 72 จังหวัด (ยกเว้น จังหวัดนนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และกรุงเทพมหานคร)

2.2 หน่วยงานภายในและภารกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

จากกรอบภารกิจของ ส.ป.ก. ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรผู้ได้รับการจัดที่ดิน จะเห็นได้ว่า ส.ป.ก. มีภารกิจอื่นที่เป็นปัจจัยสำคัญสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรอย่างชัดเจนหลายประเด็น เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนาประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน การบริหารจัดการทรัพยากรการผลิตและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม เป็นต้น ตลอดจนภารกิจหลักของ ส.ป.ก. คือ งานด้านจัดที่ดินและการคุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ซึ่งเป็นงานต้นน้ำของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยเฉพาะการคัดเลือกผู้เข้าทำประโยชน์ การกำหนดสิทธิในการใช้ประโยชน์ รวมถึงการเปลี่ยนตัวผู้เช่าถือครองทำประโยชน์ (โอนสิทธิ/มรดกสิทธิ) ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ มีผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ทั้งในแง่ของ “ผู้ใช้ที่ดิน” หรือ “เกษตรกร” และสิทธิในการใช้ที่ดิน ซึ่งปัจจุบันพบว่า ด้านสิทธิการใช้ประโยชน์ยังมีข้อจำกัดเรื่องการปฏิบัติที่ค่อนข้างยุ่งยากซับซ้อนสำหรับเกษตรกรเพื่อให้ถูกต้อง

ตามระเบียบการใช้ที่ดิน เช่น การดัดแปลงปรับปรุงสภาพพื้นที่และชุดแหล่งน้ำในแปลงเกษตรกรรม การปลูกสร้างอาคาร การประกอบกิจการเกษตรเชิงท่องเที่ยวซึ่งต้องมีการเพิ่มกิจกรรมการบริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ เป็นต้น การพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจึงเกี่ยวข้องกับทุกหน่วยงานใน ส.ป.ก. แต่ในที่นี้ขอกล่าวเน้นเฉพาะบางสำนักที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการหลัก

2.2.1 สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี (สพท.)

สพท. เป็นหน่วยงานหลักในส่วนกลางที่รับผิดชอบงานด้านการพัฒนาเกษตรและสถาบันเกษตรกร มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 1) ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรของสำนักงาน
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
- 3) ดำเนินการด้านวิชาการและแผนการถ่ายทอดเทคโนโลยี ด้านการพัฒนาบุคลากร และเกษตรกรของสำนักงาน
- 4) พัฒนาศักยภาพความรู้ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในเขตปฏิรูปที่ดิน
- 5) ดำเนินการด้านศูนย์เรียนรู้เพื่อการปฏิรูปที่ดิน
- 6) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

ปัจจุบัน สพท. จึงมีโครงสร้างการบริหารภายใน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม 2 ศูนย์ 1 ฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายบริหารทั่วไป กลุ่มพัฒนาบุคลากร กลุ่มพัฒนาเกษตรกรและเครือข่ายผู้นำ กลุ่มพัฒนาสถาบันและธุรกิจชุมชน กลุ่มพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปที่ดิน ศูนย์ตรวจสอบและรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน บริหารงานโดย ผู้อำนวยการสำนัก (อำนวยการสูง) และมีตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 1 ราย (ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน) รวมอัตรากำลังทั้งสิ้น 60 อัตรา เป็นข้าราชการจำนวน 44 อัตรา พนักงานราชการ 16 อัตรา (ไม่รวม กปร. และ ศพส.)

2.2.2 สำนักบริหารกองทุน (สบท.)

สบท. เป็นสำนักที่ทำหน้าที่บริหารเงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยมีวิสัยทัศน์ว่า "เป็นทุนหมุนเวียนชั้นนำ สนับสนุนการปฏิรูปที่ดิน สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร" มีพันธกิจสำคัญ 3 ประการ คือ 1) จัดหาเงินทุนเพื่อสนับสนุนงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 2) บริหารเงินทุนหมุนเวียนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด และ 3) สนับสนุนเงินทุนเพื่อดำเนินงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีเป้าประสงค์ เพื่อให้กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนและใช้จ่ายเพื่อการปฏิรูปที่ดินที่มีประสิทธิภาพ ระบบการบริหารจัดการเงินกองทุนมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ที่ดินที่เกษตรกรได้รับมีการพัฒนาให้มีศักยภาพทางการผลิต และเกษตรกรมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ สามารถไปสู่การรวมกลุ่มอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

จะเห็นว่าพันธกิจและเป้าประสงค์ของ กองทุนฯ ซึ่งมี สบท. เป็นผู้บริหารจัดการ มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาศักยภาพของพื้นที่และเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งปัจจุบัน กองทุนฯ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งการสนับสนุนสินเชื่อให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน การสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ และสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาเกษตรกร ผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในเขตปฏิรูปที่ดิน โครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน โครงการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน และโครงการพัฒนาธุรกิจชุมชน เป็นต้น

2.2.3 สำนักพัฒนาพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน (สพป.)

สพป. มีอำนาจหน้าที่ตามกรอบโครงสร้างขององค์กร ประกอบด้วย 1) ให้บริการด้านวิชาการ หรือวิชาชีพตามหลักวิชาหรือทฤษฎีทางสถาปัตยกรรม วิศวกรรม โยธา วิศวกรรมเครื่องกล และวิศวกรรมการเกษตร 2) นำผลการศึกษาและการวิเคราะห์งานวิชาการพัฒนารายพื้นที่ไปสู่การปฏิบัติ โดยประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 3) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมายที่ผ่านมา สพป. เป็นหน่วยงานสำคัญที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ให้มีระบบนิเวศที่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินเกษตรกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาแหล่งน้ำ ระบบกระจายน้ำ การออกแบบและก่อสร้างอาคาร โรงเรือน อุปกรณ์ การพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากเครื่องจักรกลการเกษตร เทคโนโลยีและนวัตกรรม ที่สนับสนุนระบบผลิตและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ และประสานความร่วมมือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในงานด้านการพัฒนาเกษตรกรรมและกลุ่มเกษตรกรตลอดห่วงโซ่การผลิต

2.2.4 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ส.ป.ก.จังหวัด)

ส.ป.ก.จังหวัด เป็นหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของส.ป.ก. ทุกด้าน ปัจจุบันกระจายอยู่ทั่วประเทศ ทั้งหมด 72 จังหวัด มีอัตรากำลังรวม 1,269 ราย อำนาจหน้าที่ของส.ป.ก. จังหวัด โดยสรุป คือ 1) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปตามเป้าหมาย แผนงานและโครงการของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม และคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด และสำนักงานในเขตพื้นที่จังหวัด 2) ดำเนินการด้านรังวัด งานสอบสวนสิทธิงานข้อมูลสารบบที่ดินและแผนที่ งานกองทุน การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม งานคุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม งานเจรจาไกล่เกลี่ย และระงับ ข้อพิพาท งานคดี งานความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่และงานออกเอกสารสิทธิตามประมวล กฎหมายที่ดิน การพัฒนาพื้นที่ ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรม กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และสถาบันเกษตรกรในเขตพื้นที่จังหวัด และ 3) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

โครงสร้างองค์กรของ ส.ป.ก.จังหวัด ประกอบด้วย ฝ่ายบริหารทั่วไป กลุ่มงานช่างและแผนที่ กลุ่มกฎหมาย กลุ่มยุทธศาสตร์และการปฏิรูปที่ดิน กลุ่มการเงินบัญชีและจัดเก็บผลประโยชน์ โดยกลุ่มงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาเกษตรกรรม คือ **กลุ่มยุทธศาสตร์และการปฏิรูปที่ดิน** (กยป.) ซึ่งมีภารกิจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการงานพัฒนาเกษตรกรรมโดยสรุป คือ งานด้านการวางแผน การจัดทำโครงการ การดำเนินงานโครงการการติดตามและรายงานผล การจัดทำข้อมูลเกษตรกรรม การพัฒนาความรู้ การดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การจัดการสินค้าและการตลาด ของเกษตรกร กลุ่มและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน การสนับสนุนสินเชื่อ กองทุนการปฏิรูปที่ดิน การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในเขตปฏิรูปที่ดิน ตลอดจนการประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรส่วนท้องถิ่นเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมและปรับโครงสร้างทางการเกษตร ปัจจุบัน กยป. มีอัตรากำลังใน 72 จังหวัดรวม 381 ราย เป็นข้าราชการ 297 ราย และพนักงานราชการ 84 ราย¹

¹ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2565 : เว็บไซต์ และข้อมูลจากกลุ่มพัฒนาระบบงานโครงสร้างและอัตรากำลัง

ส่วนที่ 3

ยุทธศาสตร์ แผน นโยบายสำคัญที่เกี่ยวข้อง

3.1 นโยบายและยุทธศาสตร์ระดับประเทศ (ความสอดคล้องกับแผน 3 ระดับ)

3.1.1 แผนระดับที่ 1

ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) มีวิสัยทัศน์ คือ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มีเป้าหมาย คือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน” ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ และส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาาระบบบริหารจัดการภาครัฐ

3.1.2 แผนระดับที่ 2

1) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยถ่ายทอดเป้าหมายและประเด็นการพัฒนา ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ไปสู่แผนระดับต่าง ๆ เพื่อให้หน่วยงานสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการดำเนินการ ในส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมผลักดันการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาประเทศภายในปี 2580 โดยแผนแม่บทภายใต้ ยุทธศาสตร์ชาติ มีทั้งหมด 23 ฉบับ สำหรับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม ประกอบด้วย 8 ฉบับ ได้แก่ แผนแม่บทที่ 3 การเกษตร แผนแม่บทที่ 9 เขตเศรษฐกิจพิเศษ แผนแม่บทที่ 15 พลังทางสังคม แผนแม่บทที่ 16 เศรษฐกิจฐานราก แผนแม่บทที่ 19 การบริหาร จัดการน้ำทั้งระบบ แผนแม่บทที่ 20 การบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ แผนแม่บทที่ 21 การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ และแผนแม่บทที่ 22 กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

2) กรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 กำหนดกรอบทิศทางพัฒนาประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพลิกโฉมประเทศไทย หรือ เปลี่ยนแปลงประเทศขนานใหญ่ โดยการพัฒนาประเทศไทยต้อง สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งการพลิกโฉมประเทศไทยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 มีเป้าหมายหลักเพื่อพลิกโฉมประเทศไทยสู่เศรษฐกิจสร้างคุณค่า สังคมเดินหน้าอย่างยั่งยืน (Hi - Value and Sustainable Thailand) โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ 13 หมายความว่า สำหรับหมวดหมู่ที่เกี่ยวข้องกับ การดำเนินงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จำนวน 4 หมวดหมู่ ได้แก่ หมวดหมู่ที่ 1 ไทยเป็นประเทศ ชี้นำด้านสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง หมวดหมู่ที่ 9 ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมี ความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม หมวดหมู่ที่ 10 ไทยมีเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ หมวดหมู่ที่ 11 ไทยสามารถลดความเสี่ยงและผลกระทบจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และหมวดหมู่ที่ 13 ไทยมีภาครัฐที่มีสมรรถนะสูง

3.1.3 แผนระดับที่ 3

1) แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564 - 2570

โมเดลเศรษฐกิจ BCG (BCG Model) เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจ 3 รูปแบบ คือ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ไปพร้อม ๆ กันซึ่งโมเดลเศรษฐกิจ BCG นี้ มีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาภาคเกษตรโดย BCG Model ตลอดห่วงโซ่คุณค่าตามแนวทางโดยสรุป ดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 แนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาภาคเกษตรโดย BCG Model ตลอดห่วงโซ่คุณค่าของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2) แผนปฏิบัติการราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570)

แผนปฏิบัติการราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) กำหนดเป้าหมายไว้ 5 ประการ ได้แก่ ผลผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศสาขาเกษตรเพิ่มขึ้น ผลผลิตทางการผลิตของภาคเกษตรเพิ่มขึ้น รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร) มีศักยภาพเพิ่มขึ้น และการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการผลิตทางการเกษตรมีความสมดุล และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว จึงกำหนดประเด็นการพัฒนาไว้ 5 ประเด็น ทั้งนี้ มีประเด็นการพัฒนาที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน 4 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย คือ ยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเกษตร สร้างความเสมอภาคและกระจายความเท่าเทียมทางสังคมเกษตร บริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน และพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐและงานวิจัยด้านการเกษตร

3.2 นโยบายที่เกี่ยวข้อง

นโยบายรัฐบาล (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี) ประกอบด้วยนโยบายหลัก 12 ด้าน นโยบายเร่งด่วน 12 เรื่อง โดยมีประเด็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดิน คือ 1) **นโยบายหลัก:** นโยบายหลักที่ 5 การพัฒนาเศรษฐกิจ นโยบายหลักที่ 7 การพัฒนาสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก และนโยบายหลักที่ 10 การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและและการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืน 2) **นโยบายเร่งด่วน:** นโยบายเร่งด่วนที่ 1 การแก้ไขปัญหาในการดำรงชีวิตของประชาชน นโยบายเร่งด่วนที่ 3 มาตรการเศรษฐกิจ นโยบายเร่งด่วนที่ 4 การให้ความช่วยเหลือเกษตรกรและพัฒนานวัตกรรม นโยบายเร่งด่วนที่ 10 การพัฒนาระบบการให้บริการประชาชน และนโยบายเร่งด่วนที่ 11 การจัดเตรียมมาตรการรองรับภัยแล้งและอุทกภัย

นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายเฉลิมชัย ศรีอ่อน) มอบนโยบายไว้ “5 ยุทธศาสตร์” ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ตลาดนำการผลิต 2) ยุทธศาสตร์เทคโนโลยีเกษตร 4.0 3) ยุทธศาสตร์ “3’s” (Safety – Security – Sustainability; เกษตรปลอดภัย เกษตรมั่นคง และเกษตรยั่งยืน) 4) ยุทธศาสตร์การบริหารเชิงรุกแบบบูรณาการกับทุกภาคส่วนโดยเฉพาะโมเดล “เกษตรพาณิชย์ทันสมัย” และ 5) ยุทธศาสตร์เกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวทางศาสตร์พระราชา นอกจากนี้ ยังกำหนด 15 นโยบายหลักที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาภาคเกษตร ดังนี้

1. นโยบาย “ตลาดนำการผลิต” เพิ่มช่องทางตลาดให้หลากหลาย ทั้งออฟไลน์และออนไลน์	10. การประกันภัยพืชผลให้มีความคุ้มครองความเสียหายหรือความสูญเสียต่อพืชผล
2. การสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันเกษตรกรและเศรษฐกิจฐานราก	11. การส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกัน และสร้างความมั่นคงแก่เกษตรกร
3. การส่งเสริมสถาบันเกษตรกร ผู้ประกอบการ และ Startup	12. การยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน
4. การส่งเสริมเกษตรกรพันธสัญญา (Contract Farming)	13. การวิจัยและพัฒนา เพื่อตอบสนองการพัฒนาภาคเกษตรของประเทศไทย
5. การพัฒนาศูนย์เทคโนโลยีเกษตรและนวัตกรรม (AIC)	14. การพัฒนาฐานข้อมูลสารสนเทศ Big Data โดยศูนย์ข้อมูลเกษตรแห่งชาติ
6. การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ด้านการเกษตร	15. การประกันรายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมันและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์
7. การบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ	
8. การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม และแปลงใหญ่	
9. การส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)	

3.3 แผนหน่วยงาน: แผนปฏิบัติการของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570)

ส.ป.ก. กำหนด วิสัยทัศน์การปฏิรูปที่ดินในช่วง 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) ไว้ว่า “องค์กรทันสมัยในการจัดการการปฏิรูปที่ดินเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร” โดยมีพันธกิจหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1) จัดที่ดินให้แก่เกษตรกรผู้ยากไร้ หรือสถาบันเกษตรกร และส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน 2) ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรให้มีความสามารถในการผลิตและการจัดการผลผลิตทางการเกษตร และ 3) พัฒนาองค์การด้วยนวัตกรรมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้คู่คุณธรรม และมี เป้าประสงค์เพื่อ คุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อให้เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างยั่งยืน และมีตัวชี้วัดความสำเร็จเมื่อสิ้นสุดแผนคือ 1) เกษตรกรได้รับสิทธิเข้าทำประโยชน์ในที่ดินเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 45,000 รายต่อปี 2) รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 เมื่อสิ้นสุดแผนฯ และ 3) สหกรณ์ในเขตปฏิรูปที่ดินมีความเข้มแข็งในระดับ 1 และ 2 อย่างน้อยร้อยละ 95 และวิสาหกิจชุมชน/กลุ่มเกษตรกรในเขต

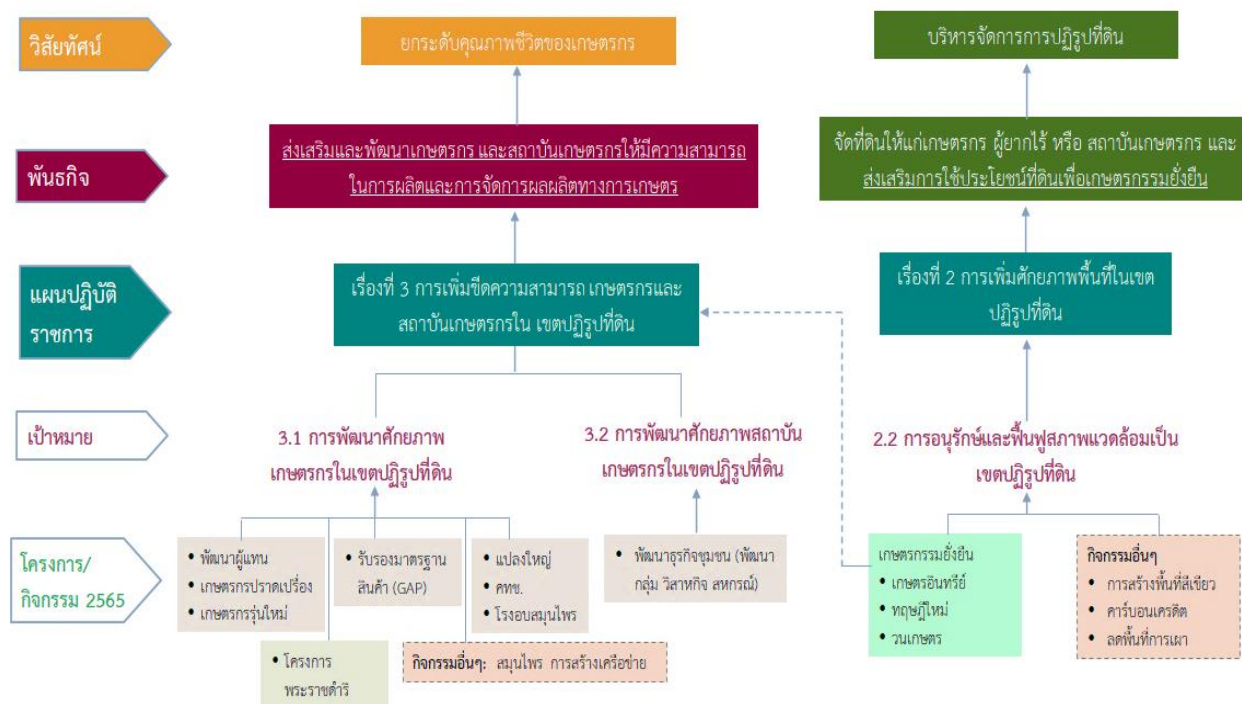
ปฏิรูปที่ดินมีความเข้มแข็ง อย่างน้อยร้อยละ 30 หากพิจารณาจากตัวชี้วัด จะเห็นได้ว่า งานด้านการพัฒนาเกษตรกร และสถาบันเกษตรกร นับเป็นกิจกรรมหลักของแผนปฏิบัติการของ ส.ป.ก. โดยมี แผนปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง กับงานพัฒนาเกษตรกร 2 แผนหลัก ดังสรุปในตาราง ก ภาคผนวกที่ 1

3.4 ความสอดคล้องของโครงการที่ผ่านมากับแผนปฏิบัติการของหน่วยงานและโมเดลเศรษฐกิจ BCG

จากการทบทวนความสอดคล้องของโครงการและกิจกรรมหลักที่ ส.ป.ก. ดำเนินการในปี พ.ศ. 2565 และ ยังคงปรากฏในโครงการริเริ่มภายใต้แผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี ของ ส.ป.ก. (ปี พ.ศ. 2566 -2570) จะเห็นได้ว่ามี โครงการและกิจกรรมค่อนข้างหลากหลาย บางโครงการมีเป้าหมายและรูปแบบการส่งเสริมที่คล้ายกัน เช่น เกษตรกร ปราดเปรื่องและเกษตรกรรุ่นใหม่ และโครงการเกษตรกรรมยั่งยืนซึ่งแยกเป็น 3 รูปแบบและแม้ว่าจะบรรจุไว้ใน โครงการเดียวกัน แต่มีการแยกเป้าหมาย แยกบริหารรายกิจกรรม นอกจากนี้ เกษตรกรรมยั่งยืนถูกกำหนดไว้เป็น โครงการที่ตอบเป้าหมายที่ 2.2 ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม แต่หากพิจารณาถึงองค์ประกอบและรูปแบบ ของเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างครบถ้วนทุกมิติ จะเห็นได้ว่าเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นรูปแบบที่ตอบโจทย์ได้ทั้งด้านการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การวางโครงการไว้ภายใต้การพัฒนาศักยภาพพื้นที่จึงอาจจะไม่สอดคล้อง กับกิจกรรมและเป้าหมายโดยตรง สำหรับโครงการภายใต้เป้าหมายการพัฒนาศักยภาพสถาบันเกษตรกร (เป้าหมายที่ 3.2) ที่ดำเนินการอยู่เป็นการพัฒนาเชิงประเด็นที่เน้นการแปรรูปและจัดจำหน่ายสินค้า มากกว่าการเน้นเพิ่ม ขีดความสามารถในการบริหารจัดการหรือการสร้างเสริมความเข้มแข็งกับผู้นำและองค์กรชุมชน รวมถึงการสร้าง เครือข่ายเพื่อการพัฒนา

จากภาพที่ 3.2 จะเห็นได้ว่า กิจกรรมสมุนไพร (รวมถึงสินค้าเกษตรมูลค่าสูง) การสร้างเครือข่าย การสร้าง พื้นที่สีเขียว คาร์บอนเครดิตและลดการเผา ไม่มีโครงการและงบประมาณรองรับโดยเฉพาะ แต่มีการดำเนินการ โดยแทรกอยู่ในโครงการและกิจกรรมอื่น ทำให้บางกิจกรรมที่ควรจะมีมีความสำคัญ เช่น พืชสมุนไพร และสินค้า เกษตรมูลค่าสูง ขาดความชัดเจนในเรื่องของการส่งเสริมการผลิตที่มีประสิทธิภาพ คุณภาพ และมาตรฐาน อย่างจริงจัง ดังนั้น ปัญหาเรื่องของการผลิตและการจัดการวัตถุดิบสมุนไพร ถึงเป็นความท้าทายและปัจจัยความสำเร็จของ การส่งเสริม การแปรรูปโดยสนับสนุนโรงอบสมุนไพรให้กับกลุ่มเกษตรกร

ด้านการวางเป้าหมายการพัฒนา ในภาพที่ 3.2 สามารถจำแนกโครงการและกิจกรรมที่ดำเนินการในปี พ.ศ. 2565 ได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) การพัฒนาเชิงพื้นที่ คือ แปลงใหญ่ คทช. และโครงการพระราชดำริ 2) การพัฒนาเชิงประเด็น มีการวางเป้าหมาย 3 รูปแบบ คือ แบบรายบุคคล: ระบบวนเกษตร แบบรายกลุ่ม: พัฒนาธุรกิจชุมชน โรงอบสมุนไพร และแบบผสมกลุ่มและบุคคล: เกษตรอินทรีย์ ทฤษฎีใหม่ และ 3) การพัฒนาศักยภาพแบบมุ่งเป้า: พัฒนาผู้แทนเกษตรกร ปราดเปรื่อง เกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า หากพิจารณาถึงความสอดคล้องกับการนำ หลักการห่วงโซ่คุณค่ามาปรับใช้และมุ่งผลสัมฤทธิ์เชิงคุณภาพมากขึ้น การวางเป้าหมายในลักษณะเชิงพื้นที่ แบบรายกลุ่ม จะเอื้อต่อการวางแผนบูรณาการการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ ร่วมกับ สพป. สบท. และหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องภาคส่วนอื่น ๆ ได้มากกว่าการพัฒนาแบบกระจายเป้าหมายแบบรายบุคคล ยกเว้นการสร้างและพัฒนาผู้นำ การเปลี่ยนแปลงที่อาจจะจำเป็นต้องพัฒนาในลักษณะมุ่งเป้าและเน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการเป็นผู้นำ หรือกลุ่มแกนนำ อย่างไรก็ตาม การมุ่งเป้าดังกล่าวก็สามารถเชื่อมโยงกับเป้าหมายรายพื้นที่ได้เพื่อให้เป็นกลไกสำคัญ ในการนำและขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับชุมชน

ภาพที่ 3.2 สรุปแผนปฏิบัติราชการของ ส.ป.ก. ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ส่วนที่เกี่ยวข้อง และความสอดคล้องของโครงการ/กิจกรรมที่มีการดำเนินงานในเขตปฏิรูปที่ดิน ในปี พ.ศ. 2565

รูปแบบการวางแผนเป้าหมายดังกล่าวข้างต้นส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินงานโดยนำโมเดลเศรษฐกิจ BCG มาประยุกต์ใช้ โดยที่ผ่านมาโครงการที่ ส.ป.ก. หลายโครงการ ตัวอย่างเช่น ช่วงปี พ.ศ. 2562 - 2565 การดำเนินงานส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับแนวทางของ BCG ดังสรุปในภาพที่ 3.3 แต่การวางแผนโครงการหลายโครงการ และการกำหนดเป้าหมายที่หลากหลายและแยกส่วน รวมถึงยังเน้นการวัดผลเชิงปริมาณ ทำให้เป็นข้อจำกัดในการสร้างผลงานเชิงคุณภาพแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจน ดังนั้น ในอีก 5 ปีข้างหน้า การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาแบบรายพื้นที่ น่าจะเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกว่า หาก ส.ป.ก. ต้องการปรับรูปแบบการพัฒนาสู่การมุ่งผลสัมฤทธิ์และตอบโจทย์ความของเกษตรกรได้อย่างตรงจุดโดยนำหลักการ BCG Value Chain มาใช้เพื่อพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรตลอดห่วงโซ่

3.4 สรุปนโยบายผู้บริหาร ส.ป.ก.ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกร²

3.4.1 ด้านการพัฒนาศักยภาพพื้นที่

เพื่อให้เกษตรกรที่ได้รับการจัดที่ดินทำกินในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินมีระบบสาธารณสุขโรคและโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นได้อย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และเกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินสูงสุด ต้องวางแผนให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของพื้นที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรและชุมชนในบริเวณนั้นมากที่สุด รวมถึงเน้นการบูรณาการกับหน่วยงานบูรณาการ โดย ส.ป.ก. ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการพื้นที่ (Area manager) จัดทำข้อมูลพื้นที่ที่จะดำเนินการพร้อมจัดลำดับความสำคัญ และส่งข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำแผนและขอบประมาณดำเนินการในพื้นที่นั้น ๆ

² เอกสาร 47 ปี ส.ป.ก., สำนักวิชาการและแผนงาน, 2565 (สรุป นโยบาย ดร.วิณะโรจน์ ทรัพย์ส่งสุข เลขาธิการ ส.ป.ก. , นายวุฒิพงศ์ เนียมหอม รองเลขาธิการ ส.ป.ก. และนายเอกพงศ์ น้อยสร้าง รองเลขาธิการ ส.ป.ก.)

กิจกรรมพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตามแผนงาน ปี 2562-2565 แบ่งตาม BCG Value Chain กษ. (ตามลักษณะเด่น)

(ผลงานตามแผนงาน งบประมาณที่ได้รับจัดสรร ย้อนหลัง 3 ปี (2562-2564) และปี 2565 บางส่วน)

	ต้นทาง	กลางทาง	ปลายทาง
 Value Creation (6 กิจกรรม)	ส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ (มีกิจกรรมการผลิตถึงการตลาดขั้นต้น) ผลงาน 57 แปลง (ไม่เข้าแปลงตนเอง)	---	---
	ยกระดับรายได้เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อลดความเหลื่อมล้ำพื้นที่ คทช. (มีกิจกรรมการผลิตถึงการตลาดขั้นต้น) ผลงาน 1,504 ราย	---	---
	กิจกรรมส่งเสริมพืชสมุนไพร (ถึง 2564) ผลงาน 3,995 ราย	ผลงาน 38 แห่ง (ปี 2565)	---
	รับรองมาตรฐานเกษตรปลอดภัย (GAP) (เริ่มผ่านโครงการ ปี 2565) ผลงาน 562 ราย (คงสถานะถึง 2564)	โรงอบพลังงานแสงอาทิตย์ต้นทุนต่ำในเขตปฏิรูปที่ดิน (เริ่ม 2565) พัฒนาธุรกิจชุมชน (มีกิจกรรมการแปรรูปและส่งเสริมการตลาด) ผลงาน 11,244 ราย	---
 Zero Waste	---	---	---
 Balance & Sustainability (3 กิจกรรม)	ส่งเสริมระบบเกษตร ผลงาน 136,615 ไร่	---	---
	ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่ (มีการจัดการผลิตและตลาดขั้นต้น) ผลงาน 35,970 ไร่	---	---
	ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ (มีการจัดการผลิตและตลาดขั้นต้น) ผลงาน 24,469 ไร่	---	---
ปัจจัยสนับสนุน (3 กิจกรรม)	แนวทางที่ 3 : คน / โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก พัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (ผลงาน 10,052 ราย ต้นแบบ 315 ราย) พัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (ผลงาน 6,376 ราย ต้นแบบ 152 ราย) คทก. (ผลงาน 280 ราย)		

BCG MODEL@ALRO - 2022

ภาพที่ 3.3 สรุปตัวอย่างโครงการและกิจกรรมพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินที่สอดคล้องกับแนวทาง BCG โมเดลแบ่งตาม Value Chain (ช่วงปี พ.ศ. 2562-2565)

3.4.2 ด้านการพัฒนาเกษตรกร

1) พัฒนาเกษตรกรด้วยกรอบแนวคิด “ห่วงโซ่คุณค่า” มาปรับใช้เพื่อให้มีการจัดการที่สอดคล้องเชื่อมโยงกัน ตั้งแต่กิจกรรมต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยจะเน้นที่กิจกรรมกลางน้ำให้มากขึ้น มุ่งเน้นการเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนเกษตรกรและยกระดับเป็นผู้ประกอบการ หรือ Smart Farmer

2) ส.ป.ก. จะนำโมเดล**เศรษฐกิจ BCG** หรือการพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว มาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนงานการพัฒนาเกษตรกรตั้งแต่นี้เป็นต้นไป

3) ขับเคลื่อนงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินร่วมกับเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่ เช่น ผู้นำเกษตรกร ปรชาญเกษตรกร อาสาสมัครปฏิรูปที่ดิน เป็นต้น

4) แก้ไขปัญหาเกษตรกรสูงอายุ โดยการสนับสนุนให้เกษตรกรใช้เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีทางการเกษตร เพื่อลดการใช้แรงงานและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต รวมถึงส่งเสริมและสนับสนุนลูกหลานเกษตรกรหรือคนรุ่นใหม่ เข้าสู่ภาคการเกษตร

5) ปรับปรุงกฎหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและระเบียบที่เกี่ยวข้องให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ

6) Zoning พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินให้ใช้ประโยชน์ที่ดินตามความเหมาะสมของพื้นที่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินและการผลิต

3.4.3 ด้านการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศงานปฏิรูปที่ดิน

เร่งปรับปรุงฐานข้อมูลการจัดที่ดินและสารบบที่ดิน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาเกษตรกรให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน เพื่อใช้ในการวางแผนและการบริหารการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเร่งสร้างระบบการทำงานออนไลน์ เพื่อให้การปฏิบัติงานรวดเร็ว และอำนวยความสะดวกให้ผู้เกี่ยวข้อง และผู้รับบริการ

3.4.4 ด้านการพัฒนาองค์กรและบุคลากร ส.ป.ก.

พัฒนาองค์กรและบุคลากรให้เป็น Smart Office และ Smart Officer เป็นหน่วยงานที่ทันสมัยสามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และบุคลากร ส.ป.ก. ต้องมีความรู้ ความสามารถในการงานตามภารกิจของ ส.ป.ก. และ การใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ สามารถปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย

3.4.5 กระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้าน Digital

นำเครื่องมือใหม่และเทคโนโลยี Digital มาปรับปรุงและพัฒนาการทำงานของให้สามารถขับเคลื่อนการทำงาน การแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว แม่นยำ ยิ่งขึ้น

3.4.6 การประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ผลงาน

เร่งการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของ ส.ป.ก. ทุกมิติ เพื่อให้สังคมรับทราบและดึงความสนใจของภาคส่วนต่าง ๆ ให้ร่วมทำงานกับ ส.ป.ก. ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.5 ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรของภาคประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชน

3.5.1 เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนและภาควิชาการ

มูลนิธิชีววิถี (BioThai Foundation)³ (2021) ได้เผยแพร่ข้อเสนอเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 จากงานเสวนาโต๊ะกลมครั้งที่ 1 ที่สถาบันวิจัยสังคมจุฬาฯ มูลนิธิชีววิถี มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน ร่วมจัดเวที เรื่องข้อเสนอต่อแผน 13: เกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2564 ซึ่งข้อเสนอเชิงนโยบายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินหลายประเด็น สรุปได้ดังนี้

³ เกษตรนิเวศ: เกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม <https://biothai.net/ecological-agriculture/4015> 4 ธันวาคม 2021

- ลดการอุดหนุนเกษตรกรอุตสาหกรรมหลักแบบเก่าไปสู่รูปแบบใหม่ คือ เกษตรนิเวศ⁴ รวมถึงการปรับโครงสร้างที่ดิน แหล่งน้ำ และจัดให้มีกองทุนพัฒนาระบบสวัสดิการเกษตรกร

- ปรับการผลิตเป็นแบบผสมผสานและผลิตสินค้าที่มีมูลค่าสูง (สินค้าเกษตรอินทรีย์) ผ่านการปฏิรูปจัดการแหล่งน้ำระดับไร่นา นอกเหนือเขตชลประทานหลัก (ประมาณ 88 ล้านไร่) และจัดการสิทธิที่ดิน โดยต้องตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนเพราะสัมพันธ์กับการกำหนดแนวทางปฏิบัติ

- จัดทำแผนฯ ให้เฝ้าต่อแผนปฏิบัติการในระดับท้องถิ่น และสนับสนุนคนรุ่นใหม่ให้มีบทบาทมากขึ้น นอกจากนี้ มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย)⁵ ได้เผยแพร่ข้อเสนอต่อแผน 13 ในประเด็นชาวนาอยู่ตรงไหนในแผน 13 จากเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน และภาควิชาการที่หลากหลาย ในที่นี้ขอสรุปข้อเสนอไว้ 3 ประเด็นหลัก และมีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

ประเด็น ระบบการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

- การส่งเสริมการปรับโครงสร้างการผลิตที่ทำให้ชาวนามีรายได้ที่เพิ่มขึ้น เช่น กรณีการส่งเสริมการเกษตรของเวียดนามที่ยึดหลัก 3 ลด 3 เพิ่ม คือ การเพิ่มคุณภาพ เพิ่มประสิทธิภาพ เพิ่มกำไร ลดค่าปุ๋ย ลดค่าสารเคมี และลดค่าเมล็ดพันธุ์

- สนับสนุนให้แปลงเกษตรมีผลผลิตทั้งพืชและสัตว์ที่หลากหลายและเกื้อกูลกันเพื่อสร้างความมั่นคงและคุณภาพชีวิตที่ดี โดยหนุนเสริมการปรับตัวของชาวนาด้านระบบการผลิต จากการทำนาหรือปลูกพืชเชิงเดี่ยว สู่การทำเกษตรผสมผสานที่มีความหลากหลายของพืชและสัตว์ รวมถึงการปรับตัวเป็นผู้ประกอบการรายย่อย

- การส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพและทักษะในการแปรรูปหรือสร้างผลิตภัณฑ์ของตนเอง ทั้งในรูปผลผลิตอาหาร เครื่องปรุง เครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนงานศิลปะจากวัสดุในแปลงเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า

- ส่งเสริมชาวนาปรับตัวในเรื่องห่วงโซ่การผลิตส่งให้ตลาดเฉพาะ (Niche Market) ที่ถือเป็นตลาดทางเลือก เช่น การผลิตข้าวคุณภาพเพื่อส่งให้กับกลุ่มลูกค้าเฉพาะ เป็นต้น

- ปรับเปลี่ยนการช่วยเหลือของรัฐที่ให้ในรูปของการช่วยเหลือโดยตรงเช่นในปัจจุบัน ให้เปลี่ยนเป็นการช่วยให้เข้าถึงปัจจัยการผลิตสำคัญ เพื่อยกระดับคุณภาพผลผลิตและมีทางเลือกในการทำเกษตรได้มากขึ้น

ประเด็น การตลาด

- ส่งเสริมและสนับสนุนการตลาดให้กับเกษตรกรในทุกระดับตั้งแต่ชุมชนท้องถิ่นจนถึงระดับจังหวัดและหลากหลายรูปแบบ รวมถึงตลาดซื้อขายออนไลน์

- สร้างตลาดในระดับชุมชนท้องถิ่น สนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนมีตลาดสีเขียว ตลาดทางเลือก ที่เชื่อมโยงและรองรับผลผลิตที่ปลอดภัย มีคุณภาพจากชาวนารายย่อย และคนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย

ประเด็น การสร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็ง

- สนับสนุนการรวมกลุ่มองค์กรหรือสถาบันเกษตรกร เพื่อเป็นกลไกด้านอำนาจในการเข้าถึงการบริการและการต่อรอง เพื่อแก้ปัญหาของชาวนารายย่อย

- เน้นทำงานชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาเป็นศูนย์กลางในการยกระดับชาวนาให้พ้นจากการเป็นหนี้สินและมีรายได้ที่สูงขึ้นเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการผลิต

- สร้างพลังในชุมชนผ่านการสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างทางเลือกให้กับชุมชนในการจัดการห่วงโซ่การผลิต

⁴ เน้นการใช้ทรัพยากรให้น้อยที่สุดแต่มีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตให้มากที่สุดโดยใช้ระบบนิเวศภายในดูแลและกำจัดศัตรูพืชกันเองแทนการใช้สารเคมี ซึ่งในแต่ละพื้นที่จะมีวิถีปฏิบัติแตกต่างกันไปเพื่อให้สอดคล้องกับระบบนิเวศในแต่ละท้องถิ่น

⁵ นโยบายเกษตร: มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย) , <http://sathai.org/?cat=5>

3.5.2 สมัชชาสวนยางยั่งยืน⁶

สมัชชาสวนยางยั่งยืนมีข้อเสนอต่อกระทรวงเกษตรฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นความมั่นคงด้านอาหาร โดยมีแนวทางการดำเนินงาน สรุปได้ดังนี้

- ออกแบบหลักสูตรการจัดการสินค้าเกษตรปลอดภัย และสินค้าเกษตรอินทรีย์ พร้อมทั้งจัดกระบวนการพัฒนาทักษะที่จำเป็นแก่เกษตรกร ตั้งแต่ระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ
- ออกมาตรการที่เอื้อต่อการทำ “สวนยางยั่งยืน” ให้เกษตรกรสามารถปลูกพืช ข้าวไร่ เลี้ยงสัตว์ ผสมผสานร่วมในสวนยางยั่งยืน เพื่อเพิ่มพื้นที่ความมั่นคงทางอาหาร พร้อมทั้งเร่งสร้างความร่วมมือและความเข้าใจเรื่องสวนยางยั่งยืนกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
- จัดทำแพลตฟอร์มการทำข้อมูลเกษตรยั่งยืนที่สามารถเห็นกระบวนการผลิตสินค้าทางการเกษตรตั้งแต่วันออกดอกจนถึงเวลาเก็บเกี่ยว และมีระบบฐานข้อมูลกลางให้เห็นช่องทางการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรแบบครบวงจร
- สนับสนุนการตรวจสอบสินค้าเกษตรและอาหารปลอดภัย ออกใบรับรองผลผลิตเพื่อยกระดับมาตรฐานสู่ตลาด ระดับผู้ผลิต การตลาด และผู้บริโภค
- ร่วมกับสถาบันวิชาการ ทำการศึกษาวิจัย ค้นคว้า พัฒนารูปแบบการทำสวนยางยั่งยืน ขยายผลให้แก่เกษตรกร

⁶ เอกสารสรุปข้อเสนอเชิงนโยบาย จากงานสร้างสุขภาคใต้ ปี 2564 “สานงาน เสริมพลัง ก้าวข้ามขีดจำกัด สู่ภาคใต้แห่งความสุขในวิถี New Normal” ระหว่างวันที่ 13 – 14 กรกฎาคม 2564 ทาง Zoom ออนไลน์ ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร

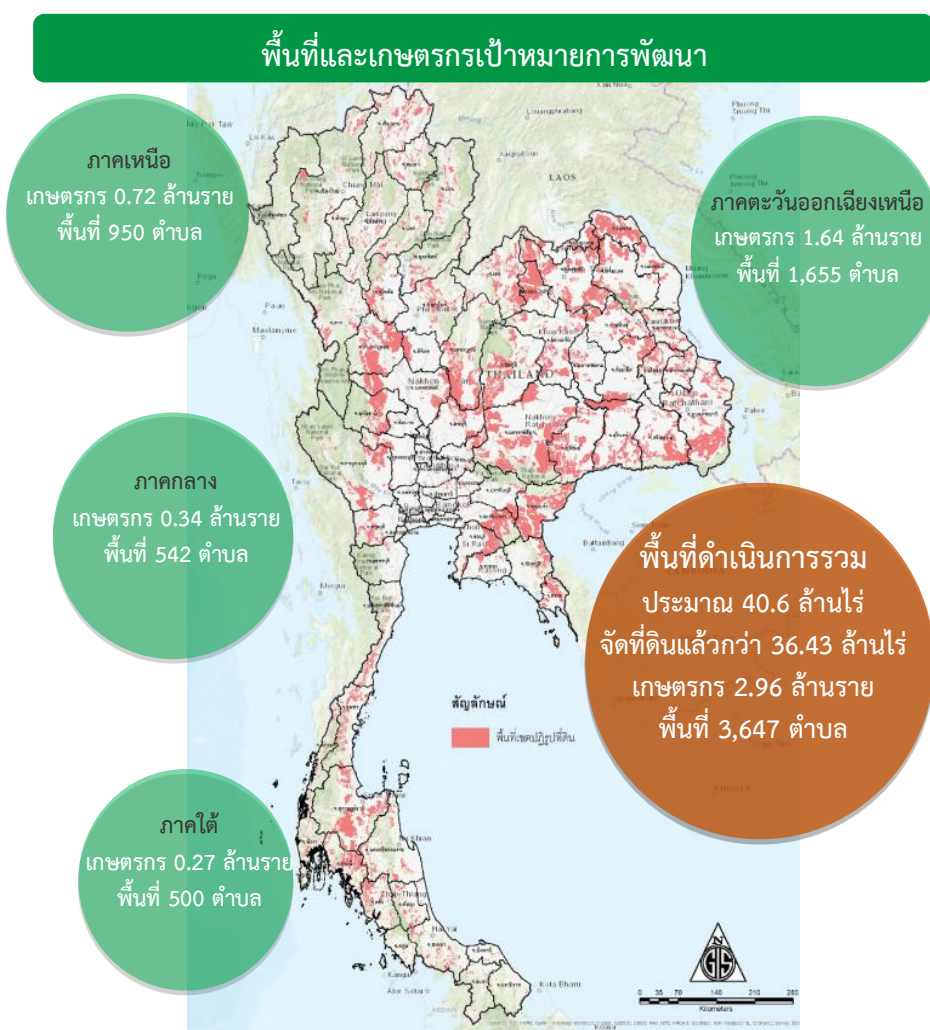
ส่วนที่ 4

ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

4.1 ขอบเขตและลักษณะพื้นที่ดำเนินงาน

4.1.1 พื้นที่และเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ส.ป.ก. ได้รับมอบที่ดินเพื่อนำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน จำนวนประมาณ 54 ล้านไร่ ประกอบด้วยพื้นที่เป็นป่าเสื่อมโทรมจากหน่วยงานอื่น ๆ ตามมติ ครม. ที่ราชพัสดุ/ที่หวงห้ามที่หน่วยงานอื่นยินยอม ที่สาธารณะที่พลเมืองเล็กใช้ประโยชน์ ที่ดินที่ได้รับพระราชทาน ที่ดินบริจาค หรือที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดซื้อหรือเวนคืน มาจัดสรรให้แก่เกษตรกร ทั้งนี้ มีพื้นที่บางส่วนที่ถูกกันออกหรือไม่เหมาะสมในการนำมาจัดสรรให้แก่เกษตรกร ทำให้เหลือพื้นที่ดำเนินการประมาณ 40.6 ล้านไร่ (คิดเป็นร้อยละ 27.20 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งประเทศ) และ ส.ป.ก. นำที่ดินที่ได้รับมอบมาจัดสรรแล้ว ประมาณ 36.43 ล้านไร่ (คิดเป็นร้อยละ 86.80 ของพื้นที่ดำเนินการ) กระจายอยู่ในพื้นที่ 72 จังหวัด 725 อำเภอ 3,647 ตำบล (ภาพที่ 4.1) เกษตรกรได้รับการจัดสรรที่ดินแล้ว รวมทุกประเภทประมาณ 2.96 ล้านราย (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ส.ป.ก., 2565ก)

ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงเขตพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 72 จังหวัด และเกษตรกรเป้าหมายการพัฒนา

4.1.2 ความอุดมสมบูรณ์ของดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

สภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินในเขตปฏิรูปที่ดินส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำ โดยพบว่า จากการประกาศเขตปฏิรูปที่ดินทั้งหมดเป็นพื้นที่ที่มีระดับความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำประมาณร้อยละ 57.85 ระดับปานกลางประมาณร้อยละ 36.86 และระดับสูงเพียงร้อยละ 5.29 เท่านั้น (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2565ข) จึงจำเป็นต้องเร่งปรับปรุงคุณภาพดินและส่งเสริมให้เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินมีองค์ความรู้และนวัตกรรมในการปรับปรุงดิน เพื่อให้ผลผลิตมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

4.1.3 ความเหมาะสมของดินในการปลูกพืช

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเขตความเหมาะสมสำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจ 13 ชนิด ได้แก่ ข้าว อ้อยโรงงาน มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ สับปะรด ปาล์มน้ำมัน ยางพารา กาแฟ (พันธุ์อาราบิก้าและพันธุ์โรบัสต้า) มะพร้าวลำไยทุเรียน เงาะ และมังคุด ในภาพรวมของพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน พบว่า มีพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมฯ (อาจเหมาะสมกับการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ นอกเหนือ 13 ชนิดพืช หรืออาจเหมาะสมการทำปศุสัตว์) ประมาณ 1.892 ล้านไร่ เมื่อพิจารณารายพืชพบว่ามีความเหมาะสมในการปลูกพืชในกลุ่มพืชหลัก 5 ชนิด โดยสรุป ดังภาพที่ 4.2 (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2565ค)

ข้าว		ยางพารา		มันสำปะหลัง		อ้อย		ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	
S1	S2	S1	S2	S1	S2	S1	S2	S1	S2
3,104,508 ไร่	5,828,880 ไร่	3,159,261 ไร่	19,955,545 ไร่	2,664,069 ไร่	15,553,994 ไร่	2,458,494 ไร่	21,916,834 ไร่	2,664,069 ไร่	15,553,994 ไร่
เหมาะสมมาก	เหมาะสมปานกลาง	เหมาะสมมาก	เหมาะสมปานกลาง	เหมาะสมมาก	เหมาะสมปานกลาง	เหมาะสมมาก	เหมาะสมปานกลาง	เหมาะสมมาก	เหมาะสมปานกลาง
S3	N	S3	N	S3	N	S3	N	S3	N
5,431,896 ไร่	36,666,752 ไร่	15,257,198 ไร่	12,660,455 ไร่	16,571,541 ไร่	16,242,356 ไร่	11,119,441 ไร่	15,539,270 ไร่	16,571,541 ไร่	16,242,356 ไร่
เหมาะสมน้อย	ไม่เหมาะสม	เหมาะสมน้อย	ไม่เหมาะสม	เหมาะสมน้อย	ไม่เหมาะสม	เหมาะสมน้อย	ไม่เหมาะสม	เหมาะสมน้อย	ไม่เหมาะสม

ภาพที่ 4.2 แสดงเขตความเหมาะสมของดินสำหรับการปลูกพืชเศรษฐกิจหลัก 5 ชนิด

4.1.4 การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Used)

จากการข้อมูลวิเคราะห์ของ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2565ง) สามารถแบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินตามชนิดพืชหลักที่เพาะปลูกในแปลงเกษตรกรรม โดยมีพื้นที่นาข้าวมากที่สุด จำนวน 7.80 ล้านไร่ (คิดเป็นร้อยละ 21.40) รองลงมาเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา จำนวน 6.83 ล้านไร่ (คิดเป็นร้อยละ 18.75) พื้นที่เพาะปลูกมันสำปะหลัง จำนวน 5.79 ล้านไร่ (คิดเป็นร้อยละ 15.89) และพื้นที่ปลูกอ้อย จำนวน 5.17 ล้านไร่ (ร้อยละ 14.19) ซึ่งอ้อยเป็นพืชที่เกษตรกรใช้ที่ดินเฉลี่ยสูงสุด จำนวน 10.26 ไร่ต่อราย ในทางกลับกันมังคุดเป็นพืชที่เกษตรกรใช้ที่ดินเฉลี่ยต่ำสุด จำนวน 3.61 ไร่ต่อราย จะเห็นว่าโครงสร้างการผลิตของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน มีสัดส่วนของข้าว พืชไร่ ไม้ยืนต้นเชิงเดี่ยวเป็นส่วนใหญ่ รายละเอียดเพิ่มเติม ดังตารางที่ 4.1

4.1.5 พื้นที่ชลประทาน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2565จ) ดังตารางที่ 4.2 ระบุว่า มีพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินที่อยู่ในเขตพื้นที่ชลประทานเพียง 1.72 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.21 ของพื้นที่ที่ ส.ป.ก. ได้รับมอบเท่านั้น โดยพื้นที่เขตภาคเหนือมีสัดส่วนพื้นที่ชลประทานมากที่สุด และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ชลประทานน้อยที่สุด ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหากัญแล้งในเขตปฏิรูปที่ดินขึ้นในหลายพื้นที่

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินแบ่งตามชนิดพืชหลักที่เพาะปลูกในแปลงเกษตรกรรม

ลำดับ	ชนิดพืชหลัก	จำนวนราย	ร้อยละ*	จำนวนเนื้อที่ปลูก (ไร่)	ร้อยละ**	พื้นที่ปลูกเฉลี่ย ไร่/ราย
1	นาข้าว	900,213	26.25	7,796,066.74	21.40	8.66
2	ยางพารา	746,466	21.76	6,831,549.18	18.75	9.15
3	มันสำปะหลัง	642,851	18.74	5,788,441.29	15.89	9.00
4	อ้อย	503,984	14.69	5,170,743.30	14.19	10.26
5	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	210,459	6.14	1,507,283.65	4.14	7.16
6	ปาล์มน้ำมัน	149,180	4.35	1,038,307.22	2.85	6.96
7	ลำไย	89,949	2.62	380,444.68	1.04	4.23
8	สับปะรด	30,883	0.90	231,425.00	0.64	7.49
9	ทุเรียน	16,305	0.48	83,443.73	0.23	5.12
10	พืชผัก	18,824	0.55	70,590.63	0.19	3.75
11	มะพร้าว	8,189	0.24	59,532.21	0.16	7.27
12	เงาะ	7,176	0.21	29,902.11	0.08	4.17
13	กาแฟ	3,845	0.11	16,478.84	0.05	4.29
14	มังคุด	1,856	0.05	6,695.59	0.02	3.61

หมายเหตุ * ร้อยละของจำนวนเกษตรกรที่ได้รับที่ดิน **ร้อยละของพื้นที่ที่จัดสรร

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลพื้นที่ชลประทานในเขตปฏิรูปที่ดิน

ภาค	พื้นที่ชลประทานในเขตปฏิรูปที่ดิน (ไร่)	พื้นที่ปฏิรูปที่ดิน (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ชลประทานในเขตปฏิรูปที่ดิน
รวมทั้งสิ้น	1,719,617.52	53,593,032.08	3.21
เหนือ	807,062.42	11,980,972.77	6.74
ตะวันออกเฉียงเหนือ	371,253.41	26,416,456.45	1.41
กลาง	434,948.98	9,116,073.74	4.77
ใต้	106,352.71	6,079,529.12	1.75

หมายเหตุ * เป็นการคำนวณขอบเขตพื้นที่จากภาพถ่ายดาวเทียมและการนำเข้าสู่ข้อมูลของแต่ละจังหวัดคำนวณแบบทศนิยม จึงทำให้ยอดรวมคลาดเคลื่อนจากการปัดเศษ

4.1.6 พื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2565) ระบุว่าพบความเสี่ยงในการเกิดปัญหภัยแล้งใน 36 จังหวัดจาก 72 จังหวัดที่มีเขตปฏิรูปที่ดินในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 3.40 ล้านไร่ (คิดเป็นร้อยละ 9.33 ของพื้นที่จัดสรรทั้งหมด) แบ่งเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งมาก ประมาณ 7.22 แสนไร่ และพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งปานกลาง ประมาณ 2.68 ล้านไร่ โดยจังหวัดที่มีพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งมากที่สุด คือ กำแพงเพชร (7.39 แสนไร่) รองลงมาเป็น เพชรบูรณ์ (5.70 แสนไร่) และพิจิตร (3.53 แสนไร่) ซึ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีความเสี่ยงในการเกิดภัยแล้งมากที่สุดคือ นาข้าว (9.85 แสนไร่) รองลงมาเป็น อ้อย (5.90 แสนไร่) และมันสำปะหลัง (4.83 แสนไร่)

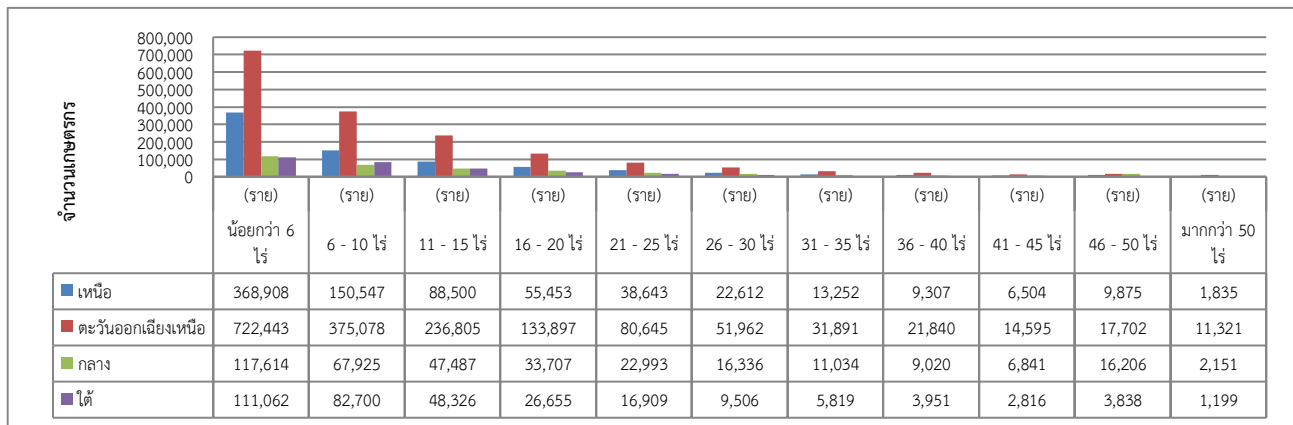
4.1.7 พื้นที่เสี่ยงน้ำท่วม

พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินที่ประสบกับปัญหาน้ำท่วมมีจำนวน ประมาณ 2.18 ล้านไร่ (คิดเป็นร้อยละ 5.98 ของพื้นที่ ที่ ส.ป.ก. จัดสรรให้แก่เกษตรกร) โดยจังหวัดที่มีพื้นที่น้ำท่วมมากที่สุดคือ สุรินทร์ (4.08 แสนไร่) รองลงมาเป็น ขอนแก่น (3.17 แสนไร่) และนครราชสีมา (3.02 แสนไร่) ซึ่งพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมมีหลายสาเหตุ เช่น เป็นพื้นที่รองรับน้ำ น้ำป่าไหลหลาก หรือจากการหนุนของน้ำทะเล (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2565)

4.2 ลักษณะทั่วไปของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

4.2.1 ขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

สำหรับขนาดการถือครองเฉลี่ยที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน (ใช้ฐานข้อมูล ณ วันที่ 25 เมษายน 2561) เฉพาะที่ดินเกษตรกรรมมีค่าเฉลี่ยประมาณ 15.86 ไร่/ครัวเรือน ค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ภาคกลางประมาณ 20.89 ไร่/ครัวเรือน เมื่อจำแนกออกเป็นช่วงการถือครองพบว่าเกษตรกรถือครองที่ดินขนาดเล็กไม่เกิน 6 ไร่ มีสูงถึงร้อยละ 42.20 ถือครองมากกว่า 6 -10 ไร่ ร้อยละ 21.62 กล่าวคือ ถือครองไม่เกิน 10 ไร่ ถึงร้อยละ 63.82 (เฉพาะที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน เกษตรกรบางรายอาจถือครองที่ดินนอกเขต ส.ป.ก. ด้วย) จะเห็นได้ว่า มีค่าเฉลี่ยการถือครองต่ำกว่าเกษตรกรทั่วไปที่สำรวจโดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรซึ่งมีค่าเฉลี่ยประมาณ 25 ไร่ต่อครัวเรือน (ภาพที่ 4.3)

ที่มา: คำนวณจาก ข้อมูลศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2561) ข้อมูล ณ 25 เมษายน 2561 อ้างถึงใน อาทิตยา พงษ์พรหม (2562)

ภาพที่ 4.3 ขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ณ ปี 2561

4.2.2 โครงสร้างอายุเกษตรกรผู้ถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

จากข้อมูลเกษตรกรที่ถือครองที่ดิน (ผู้มีชื่อได้รับอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในฐานข้อมูลระบบ ALRO Land ของ ส.ป.ก.) ในเขตปฏิรูปที่ดิน ณ ปี 2564 เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีอายุเฉลี่ย 57 ปี เกษตรกรที่เข้าสู่วัยสูงอายุ คือ อายุ 60 ปีขึ้นไป มีมากถึงร้อยละ 38.74 ของจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการจัดที่ดิน และเกษตรกรกลุ่มนี้ถือครองที่ดินมากถึงร้อยละ 42.68 หรือประมาณ 13 ล้านไร่ และเมื่อพิจารณาเฉพาะอายุ 70 ปีขึ้นไป พบว่ามีเกษตรกรจำนวนสูงถึงร้อยละ 15.82 ของผู้ถือครองทั้งหมด คิดเป็นพื้นที่ถือครองถึงประมาณ 5.67 ล้านไร่ หรือร้อยละ 18.47 ในขณะที่เกษตรกรที่วัยหนุ่มสาว ช่วงอายุต่ำกว่า 40 ปี มีอยู่เพียงร้อยละ 8.21 ถือครองที่ดินประมาณ 2.36 ล้านไร่ หรือร้อยละ 7.68 (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2564 อ้างถึงใน สำนักวิชาการและแผนงาน, 2565) (ตารางที่ 4.3) จากสถานการณ์ที่เกษตรกรสูงอายุมากขึ้นดังกล่าว ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานด้านการเกษตรลดลง และการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เต็มประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ ส.ป.ก. จะต้องกำหนดมาตรการที่เหมาะสมในการสร้างความเชื่อมั่นในการเข้าถึงและรับสิทธิในที่ดิน หรือสร้างความเป็นเจ้าของที่ดินให้กับลูกหลานเกษตรกรทั้งที่ประกอบอาชีพในภาคการเกษตรอยู่แล้ว และผู้ที่ประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ในการกลับมาทำการเกษตร

ตารางที่ 4.3 ช่วงอายุเกษตรกร และจำนวนและพื้นที่ครองที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน*

ช่วงอายุ	จำนวนเกษตรกร (ราย)	ร้อยละ	จำนวนพื้นที่ครอง (ไร่)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 30 ปี	27,797	1.19	385,521	1.26
30 - 39	164,752	7.03	1,972,295	6.42
40 - 49	506,868	21.62	6,037,024	19.66
50 - 59	737,027	31.43	9,206,020	29.98
60 - 69	537,477	22.92	7,434,741	24.21
70 ปี ขึ้นไป	370,919	15.82	5,670,186	18.47
รวม	2,344,840	100.00	30,705,787	100.00

หมายเหตุ: * ไม่รวมเกษตรกรที่มีข้อมูลเป็นผู้เสียชีวิตในฐานข้อมูลของ ส.ป.ก.

ที่มา: ดัดแปลงจาก ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2564) ข้อมูล ณ สิงหาคม 2564 อ้างถึงใน สำนักวิชาการและแผนงาน (2565)

4.2.3 สภาพเศรษฐกิจครัวเรือน

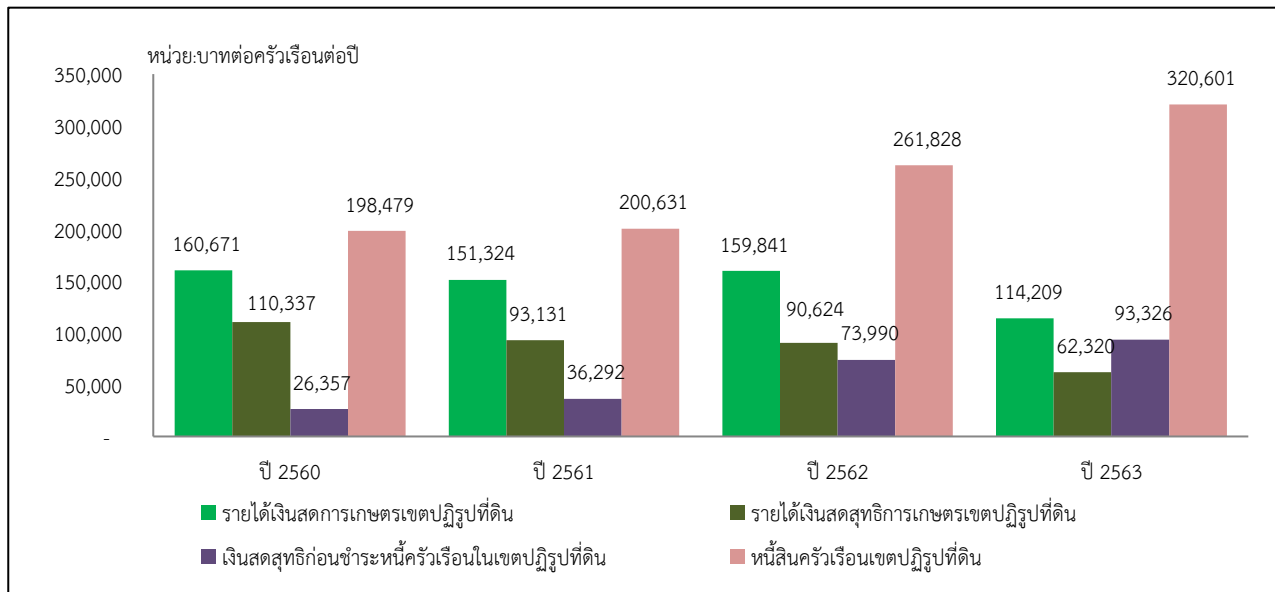
ด้านรายได้ เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีรายได้ครัวเรือนต่ำกว่าเกษตรกรภาพรวมประเทศ โดยในปีการเพาะปลูก 2562/2563 ครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีรายได้เงินสดครัวเรือน 246,592 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ต่ำกว่าครัวเรือนทั้งประเทศซึ่งมีรายได้เงินสด 390,376 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เช่นเดียวกับรายได้เงินสดการเกษตร รายได้เงินสดสุทธิการเกษตร และเงินสดครัวเรือนก่อนชำระหนี้ ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 รายได้ครัวเรือนของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินและครัวเรือนเกษตรกรภาพรวมทั้งประเทศ

ประเภทรายได้ครัวเรือน	ปี 2561/2562 (บาท/ครัวเรือน)	ปี 2562/2563 (บาท/ ครัวเรือน)
1. รายได้เงินสดครัวเรือน (ทั้งประเทศ)	394,911	390,376
2. รายได้เงินสดครัวเรือน (เขตปฏิรูปที่ดิน)	253,197	246,592
3. รายได้เงินสดการเกษตร (ทั้งประเทศ)	204,066	184,409
4. รายได้เงินสดการเกษตร (เขตปฏิรูปที่ดิน)	159,841	114,209
5. รายได้เงินสดสุทธิการเกษตร (ทั้งประเทศ)	78,604	79,485
6. รายได้เงินสดสุทธิการเกษตร (เขตปฏิรูปที่ดิน)	90,624	62,320
7. เงินสดครัวเรือนก่อนชำระหนี้ (ทั้งประเทศ)*	87,415	114,442
8. เงินสดครัวเรือนก่อนชำระหนี้ (เขตปฏิรูปที่ดิน)*	73,990	93,326
9. ขนาดหนี้สิน (ทั้งประเทศ)	221,490	225,090
10. ขนาดหนี้สิน (เขตปฏิรูปที่ดิน)	261,828	320,601

หมายเหตุ: * เงินสดครัวเรือนก่อนชำระหนี้ คือ รายได้เงินสดครัวเรือน - รายจ่ายเงินสด (ทางการเกษตร และนอกการเกษตร)

ที่มา: 1. รายได้ ข้อ 1,3,5,7 ข้อมูล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2563)
2. รายได้ ข้อ 2,4,8 ข้อมูลจาก สำนักวิชาการและแผนงาน ส.ป.ก. (2565)
3. รายได้ ข้อ 6 ข้อมูลจาก กลุ่มติดตามและประเมินผล สำนักวิชาการและแผนงาน ส.ป.ก. (2563), (2564)

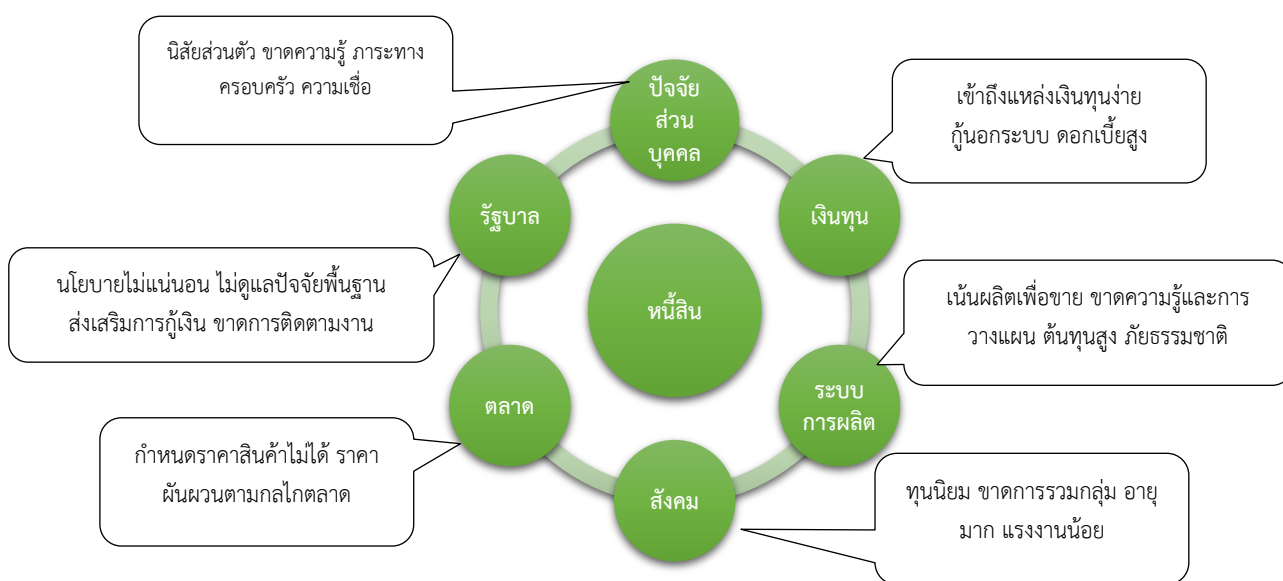

ที่มา: กลุ่มติดตามและประเมินผล สำนักวิชาการและแผนงาน ส.ป.ก. (2563) และ (ม.ป.ป.: เอกสารเผยแพร่ภายใน)
ภาพที่ 4.4 รายได้เงินสดการเกษตร รายได้เงินสดสุทธิการเกษตร เงินสดสุทธิก่อนชำระหนี้ และขนาดหนี้สิน
 ของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

ด้านหนี้สิน ในปีเพาะปลูก 2561/2562 ร้อยละ 71.33 ของครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้สิน เฉลี่ย 261,827.57 บาท ต่อปี ซึ่งเป็นหนี้สินที่สูงกว่าเงินสดครัวเรือน (73,990 บาท) ถึงประมาณ 3.5 เท่า อีกทั้งยังเป็นจำนวนที่สูงกว่า ขนาดหนี้สินเฉลี่ยของเกษตรกรทั่วประเทศ (กลุ่มติดตามและประเมินผล สำนักวิชาการและแผนงาน ส.ป.ก., 2563) และปีเพาะปลูก 2562/2563 จำนวนเกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้นจากปี 2561/2562 เล็กน้อย คือ ร้อยละ 72.33 ของ ครัวเรือนเกษตรกร และมีหนี้สินเฉลี่ย 320,601 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นประมาณ 3.4 เท่าของเงินสดครัวเรือน (93,326 บาท) (กลุ่มติดตามและประเมินผล สำนักวิชาการและแผนงาน ส.ป.ก., ม.ป.ป.⁷) ดังแสดงในภาพที่ 4.4

สำหรับปัญหาหนี้สิน เป็นปัญหาปลายทางสำคัญที่เกิดจากหลากหลายสาเหตุซึ่ง วิทยา เจียรพันธุ์ (2553) อ้างถึง ในอาทิตยา พองพรหม (2562) ได้ศึกษาและสรุปว่า สาเหตุของการเป็นหนี้ของเกษตรกร มีหลายประเด็น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล แหล่งเงินทุน ระบบผลิต ระบบสังคม ระบบตลาด และรัฐบาล โดยมีประเด็นปัญหาย่อย ดังแสดง ในภาพที่ 4.5 นอกจากนี้ ปัจจัยด้านความผันผวนของราคาผลผลิต ต้นทุน และสภาพธรรมชาติ ทำให้เกษตรกรต้อง เสี่ยงมากขึ้น หากไม่มีการจัดการที่ดีพอก็จะเข้าสู่วงจรการสูญเสียที่ดินทำกิน ซึ่งการสูญเสียที่ดินของเกษตรกร เกิดจาก ปัจจัยที่หลากหลาย และมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านกายภาพของที่ดิน เกษตรกรผู้ถือครอง ตลอดจนการบริหารจัดการที่ดินของรัฐ เช่น กฎหมาย กลไกบริหาร นโยบาย ระบบกรรมสิทธิ์ และฐานข้อมูล เป็นต้น รวมถึงปัจจัยด้านการพัฒนาภาคเกษตรของรัฐ และระบบตลาด โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว และระบบการผลิตเกษตรแบบเคมีเชิงเดี่ยวในปัจจุบันยังเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนทำให้เกิดความไม่มั่นคง ด้านอาชีพและเสี่ยงต่อการเป็นหนี้และสูญเสียที่ดิน (อาทิตยา พองพรหม, 2560)

⁷ เอกสารภายในอยู่ระหว่างการดำเนินการเพื่อเผยแพร่อย่างเป็นทางการ

ที่มา: สรุปและปรับจาก วิทยา เจียรพันธ์ (2553) อ้างถึงในอาทิตยา พงพรหม (2562)
 ภาพที่ 4.5 สรุปสาเหตุการเป็นหนี้ของเกษตรกร

ตารางที่ 4.5 ผลผลิตและผลตอบแทนพืชเศรษฐกิจหลัก

ชนิดพืช	พื้นที่ปลูกเฉลี่ย (ไร่/ราย) (1)	ต้นทุนเฉลี่ย (บาท/ตัน) (2)	ต้นทุนเฉลี่ย (บาท/ไร่)* (3)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) (4)	ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/ไร่) (5)
ข้าว	8.66	9,276	2,230	410	1,490.3
ยางพารา	9.15	59,560	1,474	221	8,416.6
มันสำปะหลัง	9.00	1,830	1,866	2,016	1,944.2
อ้อย	10.26	1,420	10,069	7,091	(5,297.0)
ข้าวโพด	7.16	6,750	2,462	905	4,497.5
ปาล์มน้ำมัน	6.96	3,050	1,893	2,362	8,192.7
ลำไย	4.23	11,490	8,583	747	8,060.9
สับปะรด	7.49	3,240	12,108	3,737	27,803.3
ทุเรียน	5.12	13,370	18,705	1,399	124,203.2
เงาะ	7.27	9,460	12,090	1,278	17,917.6
กาแฟ	4.17	72,210	7,221	100	(523.0)
มังคุด	4.29	15,310	11,988	783	19,042.6

หมายเหตุ: *คำนวณจาก สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2565) ปีเพาะปลูก 2562/2563 **มะพร้าว หน่วยเป็น ผล/ไร่ ผลตอบแทนสุทธิ บาท/ผล

(1) ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินจาก ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (GIS รายแปลง) (2563) เอกสารภายใน

(2) ต้นทุนเฉลี่ยต่อตัน และ(4) ข้อมูลผลผลิตเฉลี่ย จากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2565) ปีเพาะปลูก 2562/2563 ยกเว้น ข้าว ข้าวโพด ปาล์มน้ำมัน และมันสำปะหลังใช้ข้อมูลผลผลิตเฉลี่ยในเขตปฏิรูปที่ดิน จากการสำรวจของกรมที่ดินและประเมินผล สวม. ส.ป.ก. (2564) ปีการเพาะปลูก 2562/2563

4.2.4 ประเมินการผลิตและผลตอบแทนจากสินค้าเกษตรกลุ่มพืชเศรษฐกิจหลัก

จากข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินจะเห็นว่า 5 ลำดับพืชเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง ข้าว ปาล์มน้ำมัน และยางพารา โดยอ้อยมีพื้นที่ปลูกเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 10.26 ไร่/ราย และเมื่อพิจารณาถึงผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ ในช่วงปี พ.ศ. 2562 – 2563 โดยใช้ราคาเฉลี่ยของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร จะเห็นว่าเกษตรกรมีปัญหาผลตอบแทนต่ำโดยมีผลตอบแทนติดลบในการปลูกอ้อย และกาแฟ (โรบัสต้า) รองลงมาคือ

ข้าว 1,490 บาท/ไร่ มันสำปะหลัง 1,944 บาท/ไร่ ซึ่งเป็นผลจากราคาผลผลิตที่ตกต่ำในขณะที่ต้นทุนยังสูงอย่างต่อเนื่องจากปัจจัยการผลิตและค่าจ้างแรงงานที่สูงขึ้น ส่วนพืชที่ให้ผลตอบแทนค่อนข้างดี คือ กลุ่มไม้ผลโดยเฉพาะทุเรียนที่ให้ผลตอบแทนสูงที่สุดในขณะที่มีพื้นที่ปลูกโดยเฉลี่ยประมาณ 5 ไร่ รายละเอียดตามตารางที่ 4.5

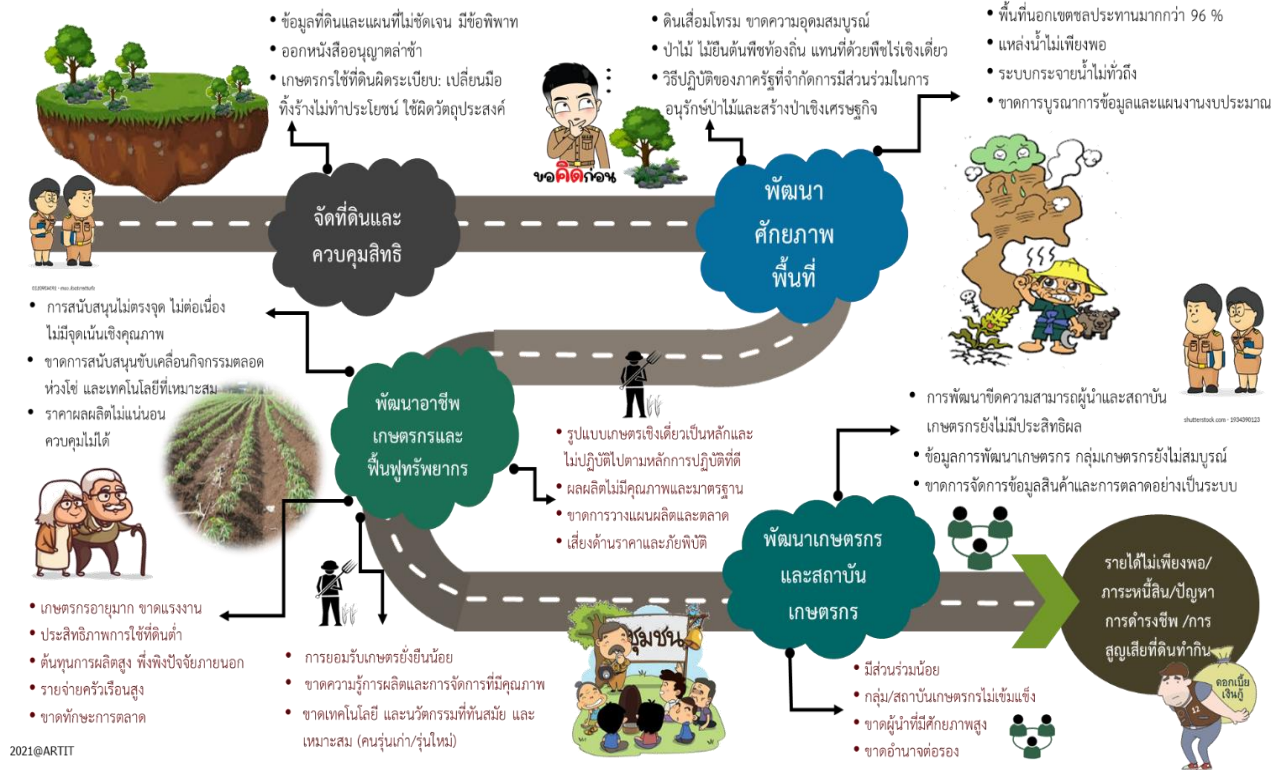
4.2.5 สภาพปัญหาและความต้องการของเกษตรกรในภาพรวม

จากรายงานผลการดำเนินงานสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ปี พ.ศ. 2563 พบปัญหาเกษตรกรยังมีส่วนร่วมน้อยในการวางแผนพัฒนา เนื้อหาการฝึกอบรมบางหลักสูตรยังไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ การสนับสนุนเกษตรกรมีความต่อเนื่องน้อยมาก ส่งผลให้เกษตรกรเกิดทักษะการเรียนรู้ต่ำ การพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ไม่ต่อเนื่อง ทายาทเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและไม่เข้าทำประโยชน์ที่ดิน และสหกรณ์ในพื้นที่แปลงรวมไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุน (กลุ่มติดตามและประเมินผล สำนักวิชาการและแผนงาน ส.ป.ก. , 2564)

นอกจากนี้ อาทิตยา พงษ์พรหม (2564)⁸ ได้รวบรวมและสรุป สถานการณ์และสภาพปัญหาหลัก ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกษตรกรมีรายได้ต่ำและเป็นหนี้สินและอาจจะนำไปสู่การสูญเสียที่ดินทำกิน พบว่ามีปัญหาในหลายมิติ ทั้งในส่วนที่เกิดจากครัวเรือนเกษตรกรเอง ปัญหาจากการประกอบอาชีพ และปัญหาจากการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ดังสรุปในภาพที่ 4.6 ปัญหาดังกล่าว สอดคล้องกับ กรมส่งเสริมการเกษตร (2564) ซึ่งได้สรุปความคิดเห็นของตัวแทนเกษตรกรกลุ่มต่าง ๆ จำนวน 2,056 รายเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการ ซึ่งพบปัญหาที่คล้ายกัน ได้แก่ 1) ราคาสินค้าตกต่ำ 2) รายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ทำให้เกิดหนี้สิน 3) แหล่งน้ำไม่เพียงพอ 4) ต้นทุนการผลิตสูง 5) ขาดความรู้ด้านการจัดการฟาร์มที่มีประสิทธิภาพ 6) ขาดการประยุกต์ใช้ความรู้และเทคโนโลยีที่เหมาะสม 7) ขาดเครื่องมือในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อสร้างความแม่นยำในการผลิต และทดแทนแรงงานซึ่งขาดแคลน และค่าจ้างสูง 8) ขาดการส่งเสริมด้านการแปรรูปผลผลิต 9) การส่งเสริมการรวมกลุ่มยังขาดความต่อเนื่อง กลุ่มเกษตรกรยังไม่มีความเข้มแข็ง และ 10) มีความล่าช้าในการช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยเมื่อประสบภัยพิบัติ และได้รับความเดือดร้อน

สภาพปัญหาต่าง ๆ ข้างต้น สอดคล้องกับ สถานการณ์และสภาพปัญหาที่สะท้อนผ่านเวทีประชุมระดมความคิดเห็น (ออนไลน์) ของผู้นำเกษตรกร ปรชาญเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน ผู้นำเกษตรกรในสมาพันธ์เศรษฐกิจพอเพียงแห่งประเทศไทย (สกกท.) เวทีระดมความคิดเห็นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาค (ออนไลน์) และส่วนกลาง และการสำรวจความคิดเห็นของเครือข่ายภาคเอกชนและประชาสังคม ซึ่งสรุปได้ดังภาพที่ 4.7 โดยแบ่งออกเป็นด้านเศรษฐกิจครัวเรือน การจัดที่ดินและสิทธิในที่ดิน ความเข้มแข็งของกลุ่ม/เครือข่ายเกษตรกร การผลิตและการตลาด การส่งเสริมของภาครัฐ ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกร และการสืบทอดอาชีพของทายาท รายละเอียดในภาคผนวกที่ 3

⁸ เอกสารประกอบการบรรยายการสัมมนาสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี เรื่อง สถานการณ์และทิศทาง การพัฒนาเกษตรกร 4.0 วันที่ 29 กันยายน 2564 ผ่าน Application Zoom

ภาพที่ 4.6 สรุปสถานการณ์และสภาพปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

4.3 การมีงานทำและรายได้ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจากฐานข้อมูล จปฐ. ปี 2562

จากการวิเคราะห์ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2562 ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินด้านเศรษฐกิจหมวดที่ 4 การมีงานทำและรายได้ (4 ตัวชี้วัด) ของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ส.ป.ก. พบว่า เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ที่มีอายุ 15-59 ปี มีอาชีพและรายได้ ไม่ผ่านเกณฑ์ 9,719 ราย 14,177 แปลง คนอายุ 60 ปีขึ้นไป มีอาชีพและรายได้ไม่ผ่านเกณฑ์ 29,175 ราย 43,162 แปลง (รวมเกษตรกรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่ไม่ผ่านเกณฑ์มีอาชีพและรายได้ 38,894 ราย) รายได้เฉลี่ยของคนในครัวเรือนต่อปีไม่ผ่านเกณฑ์ 2,262 ครัวเรือน 3,051 แปลง รายได้เฉลี่ยครัวเรือนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ในเขตปฏิรูปที่ดินจากฐานข้อมูล จปฐ. ปี 2562 เท่ากับ 23,567.68 บาท (เกณฑ์ จปฐ. 38,000 บาท/ครัวเรือน/ปี) และมีการเก็บออมเงิน ผ่านเกณฑ์ 1,622,623 ครัวเรือน ไม่ผ่านเกณฑ์ 125,269 ครัวเรือน 185,269 แปลง (ข้อมูล ณ วันที่ 9 ตุลาคม 2563 ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม)

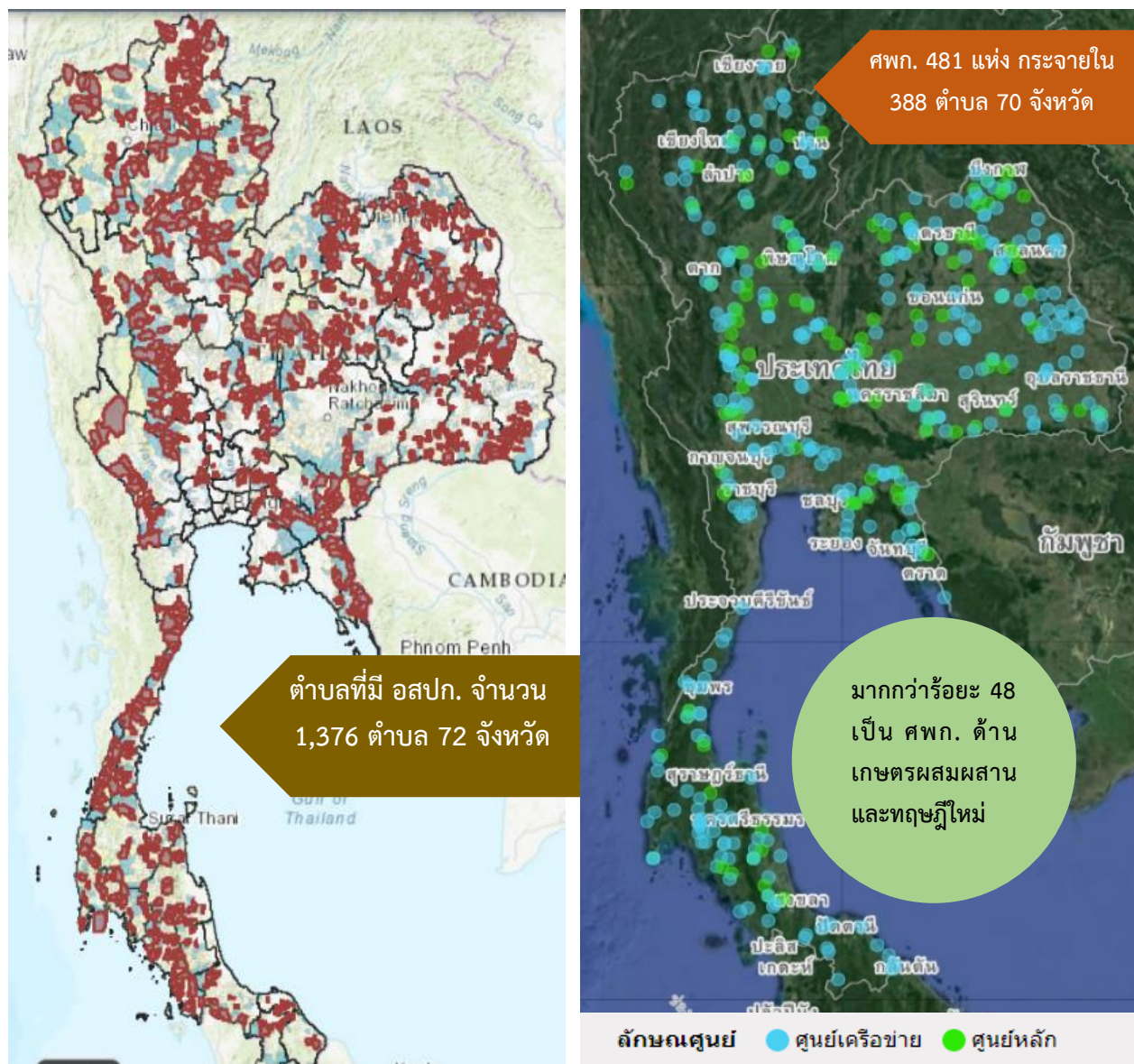
เศรษฐกิจครัวเรือน ● หนี้สินเกษตรกร ● รายได้น้อย และไม่แน่นอน ● ขาดเงินทุนและแหล่งทุน ● ค่าครองชีพสูง ●	การจัดที่ดินและสิทธิในที่ดิน ● การขอใช้พื้นที่รวบรวมผลผลิตต้องเสียค่าเช่าที่ดิน ● การดำเนินการขออนุญาตใช้พื้นที่สร้างอาคารโรงเรือนต่าง ๆ ลำช้า เป็นอุปสรรคการพัฒนาต่อยอด ● เกษตรกรยังไม่ได้เอกสารสิทธิ /แปลงตกค้าง	ความเข้มแข็งของกลุ่ม/เครือข่ายเกษตรกร ● เครือข่ายเกษตรกรยังไม่เข้มแข็ง ● การรวมกลุ่มยังมีน้อยไม่เข้มแข็งขาดอำนาจต่อรอง	
การผลิตและการตลาด ● ขาดแหล่งน้ำและน้ำเพื่อการเกษตร ● ราคาผลผลิตไม่แน่นอน ● ผลผลิตสินค้ายังไม่สอดคล้องกับตลาด ● ผลผลิตต่ำ ● สินค้าไม่มีมาตรฐาน ● ต้นทุนการผลิตสูง (ปุ๋ยแพง) ● ขาดการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ในระบบเกษตรผสมผสานเพื่อลดต้นทุนปุ๋ยและเพิ่มรายได้ ● สภาพพื้นที่สูง ลาดชันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่ง ● ถนนเส้นทางคมนาคมยังไม่ทั่วถึง สัญจรไม่สะดวกเพิ่มต้นทุน ● การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อากาศแปรปรวนไม่แน่นอน (ร้อน แล้ง ท่วม) ● ชุมชนขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ● เงินทุนต่อยอดการแปรรูปสินค้าไม่เพียงพอ			การส่งเสริมของรัฐ ● การส่งเสริมและสนับสนุนของรัฐ เช่น การอบรมพัฒนาอาชีพ ไม่สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรและบริบทชุมชน ● เกษตรกรยังขาดการมีส่วนร่วม ● การส่งเสริมของรัฐอบรมแล้ว ไม่มีต่อยอด ● ขาดพี่เลี้ยงให้คำปรึกษา แนะนำการปฏิบัติและแก้ปัญหา
ด้านกรสืบทอดอาชีพของทายาท ● ลูกหลานไม่สนใจสืบทอดที่ดินเพราะการเกษตรรายได้น้อย ไม่มั่นคง ● ทายาทขาดแรงจูงใจเรื่องสิทธิในที่ดินเนื่องจากบุตรหลานที่ประกอบอาชีพอื่นควบคู่การเกษตรไม่สามารถรับสิทธิได้ ● พ่อแม่ไม่สนับสนุนทายาททำการเกษตรเพราะขาดความมั่นคง รายได้น้อย			

ภาพที่ 4.7 สรุปปัญหาหลักของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจากการระดมความคิดเห็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

4.4 เกษตรกรต้นแบบและตัวอย่างการปฏิบัติที่ดีของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

ต้นแบบหรือตัวอย่างการปฏิบัติที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญในการยอมรับการเปลี่ยนแปลงสำหรับเกษตรกร ในกระบวนการส่งเสริมการเกษตร ในเขตปฏิรูปที่ดินมีตัวอย่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จการประกอบอาชีพ สามารถสร้างความมั่นคงในอาชีพ และรายได้ กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ ทั้งในระดับพื้นที่ ระดับกลุ่มและ สหกรณ์ และระดับบุคคล เช่น ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน 481 แห่ง เกษตรกรต้นแบบวนเกษตร 30 ราย เกษตรทฤษฎีใหม่ 531 ราย เกษตรอินทรีย์ 59 กลุ่ม ต้นแบบเกษตรกรปราดเปรื่อง ต้นแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต้นแบบ Smart Farmer 1,078 ราย ต้นแบบเกษตรกรรุ่นใหม่ 152 ราย ผู้ประกอบการ เกษตร 132 ราย วิสาหกิจชุมชน 10 กลุ่ม สหกรณ์ 3 กลุ่ม คทช. 4 แห่ง และแปลงใหญ่อย่างน้อย 5 แห่ง เป็นต้น นอกจากนี้ ปัจจุบัน มีอาสาสมัครปฏิรูปที่ดิน หรือ อสปก. 4,172 ราย ที่สนับสนุนการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้

และการประสานงานในพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน โดยเกษตรกรกลุ่มดังกล่าวจะเป็นกลไกสำคัญในการขยายผลความรู้และการปฏิบัติสู่เกษตรกรรายอื่นๆ และร่วมขับเคลื่อนและประสานงานในกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรในภาพที่ 4.8 แสดงตัวอย่างการกระจายตัวของ อสปก. และ ศพก.ในเขตปฏิรูปที่ดิน

ภาพที่ 4.8 ตัวอย่างการกระจายตัวของกลไกท้องถิ่นที่สนับสนุนการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน กรณีตัวอย่าง อสปก. และ ศพก.

ภาพที่ 4.9 ตัวอย่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้นแบบการพัฒนาที่สอดคล้องกับ BCG Value Chain

4.5 สถานการณ์แวดล้อมการพัฒนาเกษตรกร

4.5.1 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี⁹ (Technology)

ปัจจุบันมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่าง ๆ อย่างก้าวกระโดดเพื่อการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ เช่นเดียวกับสาขาเกษตรที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีที่หลากหลายซึ่งเกษตรกรสามารถนำมาปรับใช้ได้ตลอดห่วงโซ่ซึ่งแบ่งเป็นหลายประเภท เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีเครื่องจักรกลการเกษตร เทคโนโลยีบริหารจัดการ เทคโนโลยีดิจิทัล เป็นต้น โดยปัจจุบันพบว่า เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่นับเป็นเทรนด์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตร มีหลายประเภท เช่น Internet of Things (IoT) หุ่นยนต์ ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) โดรน เกษตรแม่นยำ เทคโนโลยีเกษตรชีวภาพ Big data และการวิเคราะห์ข้อมูล และเทคโนโลยีการเชื่อมต่อ ในปัจจุบันประเทศไทยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมภาคเกษตรเพื่อยกระดับภาคเกษตรกรรมในหลายด้าน เช่น

1) การพัฒนาธุรกิจการเกษตร โดยพัฒนาผู้ประกอบการเกษตร ด้วยการพัฒนาแอปพลิเคชันจำหน่ายสินค้าเกษตรต่าง ๆ เช่น Kaspy Farm TO Freshket Naturefood Farmbook MeZ Earthorganic HerbStarter เป็นต้น เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าเกษตรจากเกษตรกรสู่ผู้บริโภคโดยตรง (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2564)

2) การพัฒนาเครื่องจักรกลการเกษตรและระบบอัตโนมัติ เพื่อช่วยลดจำนวนแรงงานที่ใช้ช่วยทุ่นแรงในการทำเกษตรให้มีความสามารถในการทำงานมากและสะดวกสบายมากขึ้น ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงาน พร้อมทั้งยังเพิ่มผลผลิตและช่วยสร้างมูลค่าของผลิตผลทางการเกษตรให้สูงขึ้นด้วย ปัจจุบันมีเครื่องจักรกลหลายประเภท เช่น เครื่องจักรกลที่ใช้เตรียมดิน เครื่องจักรกลที่ใช้ในการปลูกพืช เครื่องจักรกลที่ใช้ในการดูแลและอารักขาพืช เครื่องจักรกลที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวและการนวด และเครื่องจักรกลที่ใช้ในการลดความชื้น

⁹ ร่าง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13

เม็ดเงิน (ไทยเทคโนโลยีเซ็นเซอร์, ม.ป.ป.) นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาโดรนเพื่อการเกษตร สำหรับพ่นปุ๋ยหรือ ยาฆ่าแมลง หุ่นยนต์อัตโนมัติ และระบบอัตโนมัติ เช่น การวางระบบอัตโนมัติในแปลง ชุดควบคุมการทำงานอัตโนมัติ ระบบ IOT ที่สามารถส่งงานจากระยะไกลด้วยมือถือ

3) เกษตรดิจิทัล เป็นการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในกลุ่ม Digital technology ซึ่งนับว่ามีบทบาทสำคัญในการเพิ่มศักยภาพในการทำการเกษตรได้ทั้งการผลิต การตลาด และการเงิน โดยเฉพาะ Digital Technology 6 ประเภทหลัก ได้แก่ (1) เทคโนโลยีที่ใช้เก็บข้อมูล เช่น sensor กล้องที่ติดกับโดรน และภาพถ่ายดาวเทียม (2) ข้อมูลขนาดใหญ่หรือ Big Data (3) Internet of Things (IoT) (4) Mobile Technology (5) การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีทาง Data Analytics อย่าง Machine Learning และ Artificial Intelligence (AI) ซึ่งเมื่อนำมาใช้ร่วมกับ Big Data และ (6) แพลตฟอร์ม ที่จะสามารถเชื่อมต่อข้อมูลจากผู้ให้บริการไปยังเกษตรกรผู้ใช้งานและเชื่อมต่อผู้ใช้งานแต่ละประเภทเข้าด้วยกัน (สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์, 2562)

4) เทคโนโลยีชีวภาพ เริ่มนำมาใช้อย่างแพร่หลายในวงการเกษตร เช่น การใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์ในดิน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเติบโตและทนต่อสภาวะแล้ง ทนทานต่อวัชพืช ลดการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง หรือแม้แต่การปรับปรุงพันธุ์สัตว์ให้ทนทานต่อโรคระบาด (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2563)

5) การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวและการขนส่ง เช่น การออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ยืดอายุและเก็บรักษาผลผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม กระบวนการยืดอายุแบบไม่ใช้สารเคมี และนวัตกรรมที่ใช้ในการขนส่งได้รวดเร็วหลังการเก็บเกี่ยว เช่น ตู้คอนเทนเนอร์ควบคุมบรรยากาศด้วยไอโซน ซึ่งช่วยยืดอายุผักหรือผลไม้ โดยฝีมือสตาร์ทอัพ AgTech ไทย เป็นต้น (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2563)

6) การจัดการรูปแบบฟาร์มใหม่ เช่น การทำโรงงานปลูกพืชระบบปิด (Plant Factory) ที่ควบคุมสภาพแวดล้อมได้ ทั้งการให้น้ำ ให้แสง อุณหภูมิและความชื้นที่เหมาะสม ช่วยให้พืชเจริญเติบโต สามารถปลูกพืชนอกฤดูกลางแจ้งได้ การทำเกษตรแนวตั้ง (Vertical Farm) ที่เหมาะสำหรับการทำเกษตรในเมือง แก้ปัญหาขาดพื้นที่เพาะปลูก และการทำ “ฟาร์มเลี้ยงแมลง” เพื่อเป็นแหล่งโปรตีนแห่งอนาคต (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2563)

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่าง ๆ เป็นโอกาสสำคัญสำหรับผู้ที่มีศักยภาพในการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาต่อยอดและประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เพื่อประสิทธิภาพการผลิตและการจัดการผลผลิต การแปรรูป บรรจุภัณฑ์ และการตลาด ที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีดิจิทัล มีความสำคัญมากขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงที่มีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19) โดยเฉพาะการซื้อสินค้าและอาหารผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ อย่างไรก็ตาม ความท้าทาย คือยังมีเกษตรกรรายย่อยอีกจำนวนมากที่ยังไม่มีศักยภาพในการเข้าถึงและมีขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ และการเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างรวดเร็วของภาคเกษตรไทยซึ่งอาจสร้างข้อจำกัดในการเรียนรู้

4.5.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic)

การเปิดเขตการค้าเสรี เช่น การเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ทำให้เกษตรกรต้องปรับตัวให้สามารถแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้านได้ โดยจะต้องเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (เช่น ลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต) และมาตรฐานการผลิต และสินค้า ซึ่งแน่นอนว่าการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต จะเกี่ยวข้องกับขนาดการถือครองที่ดินที่เหมาะสมกับสภาพแรงงานของครอบครัวเป็นหลักเพื่อหลีกเลี่ยงการจ้างแรงงานซึ่งมีค่าแรงสูงชันมากและเป็นการเพิ่มต้นทุน รวมถึงการที่จะต้องนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือการเกษตรเชิงระบบแบบประณีต และเกษตรกรบวกร มาส่งเสริมแทนรูปแบบการเกษตรแบบปัจจุบัน

แนวโน้มและพฤติกรรมผู้บริโภค PwC (2564) อ้างถึงใน ชาญชัย ชัยประสิทธิ์ (2565) ได้สรุปผลสำรวจมุมมองของผู้บริโภคทั่วโลก Global Consumer Insights Survey รวมถึงผู้บริโภคไทยพบว่า

- การซื้อ - ขายออนไลน์ การจับจ่ายสินค้าออนไลน์ได้รับความนิยมอย่างมากจากผู้บริโภคในช่วงของการแพร่ระบาดของ COVID - 19 เป็นต้นมา เป็นการเพิ่มช่องทางให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์และบริการได้อย่างสะดวกและรวดเร็วจะช่วยให้ผู้ประกอบการเกษตรสามารถสร้างรายได้มากขึ้น
- ผู้บริโภคชาวไทยให้ความสำคัญกับองค์กรที่ดำเนินธุรกิจโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และธรรมาภิบาล (Environment, Social and Governance: ESG) เช่น เลือกซื้อสินค้าที่มีแหล่งที่มาที่ชัดเจนและโปร่งใส ซื้อสินค้าจากองค์กรที่ยึดมั่นในคุณค่า และซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- ราคาและความสะดวกยังเป็นปัจจัยหลักของการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการ เลือกซื้อสินค้าจากร้านที่มีบริการรับ - ส่งสินค้าที่มีประสิทธิภาพ สินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผ่านทั้งช่องทางออนไลน์และทางออฟไลน์

4.5.3 ปัจจัยทางด้านสังคม (Social)

โครงสร้างอายุประชากร: องค์การสหประชาชาติคาดการณ์ว่าภายในปี พ.ศ. 2593 ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป จะเพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยกว่าร้อยละ 120 জনมีจำนวนรวมถึง 1.5 พันล้านคน ในขณะที่สัดส่วนประชากรวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลงในเกือบทุกประเทศ สำหรับภาคเกษตร การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจะทำให้ประสิทธิภาพการผลิตภาคการเกษตรลดลงในอนาคต เนื่องจากปัญหาสุขภาพ และไม่สามารถนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มผลิตภาพ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาผู้สูงอายุจากการสะสมประสบการณ์การผลิตที่ผ่านมา ผู้สูงอายุบางส่วนยังถือเป็นผู้มีศักยภาพในการเป็นแรงงานในภาคเกษตร จะเห็นได้ว่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรโลกสู่สังคมสูงวัยแม้ว่าจะมีความท้าทายเรื่องประสิทธิภาพการผลิตเนื่องจากศักยภาพการทำงานและการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ลดลงดังกล่าวยังคงมีอยู่ แต่ยังเป็นโอกาสในการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับเกษตรกรสูงอายุ การส่งเสริมคนรุ่นใหม่เข้ามาทดแทนผู้สูงอายุในภาคเกษตรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างมูลค่าเพิ่มในภาคเกษตร นอกจากนี้ ยังถือว่าเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ จากความต้องการสินค้าและบริการที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุในภาพรวม ซึ่งจะส่งผลให้ภาคการผลิตและบริการ เช่น อาหารเพื่อสุขภาพ ยาและเวชภัณฑ์ เป็นต้น เกิดการขยายตัวทางธุรกิจ เพิ่มช่องทางการตลาดของผลผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่

ด้านสังคมและวัฒนธรรม: เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีความนิยมในการส่งเสริมให้บุตรหลานไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้ที่มั่นคงกว่าการเกษตร ทำให้มีสัดส่วนของเกษตรกรรุ่นใหม่มีน้อย เมื่อเทียบกับเกษตรกรทั้งหมด นอกจากนี้ ภาวะเศรษฐกิจที่ขยายตัว ด้วยระบบทุนนิยม และวัตถุนิยม อย่างรุนแรง ประกอบกับนโยบายของรัฐที่เน้นการอุปถัมภ์ ทำให้เกิดกระแสความนิยมในการทำการเกษตรที่พึ่งตนเองน้อยลง เกษตรกรไม่นิยมผลิตแบบประณีตจากแรงงานตนเอง ทำให้ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ต้นทุนสูง ขาดคุณภาพและมาตรฐานรับรอง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเกษตรกรในภาคชนบทส่วนใหญ่จะขาดความเชื่อมั่นในอาชีพเกษตรกร แต่ปัจจุบันกลับพบว่ากระแสคนรุ่นใหม่ในเมืองกำลังเริ่มให้ความสนใจต่ออาชีพเกษตรกรรมที่นำเทคโนโลยี ความรู้และการจัดการในรูปแบบใหม่เข้ามาใช้มากขึ้น จะส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินและการพัฒนาเศรษฐกิจมากขึ้นซึ่งเกิดจากการเชื่อมต่อการเกษตรในชนบทกับวิถีสังคมเมืองซึ่งการบริโภคมีแนวโน้มไปสู่การสร้างเงื่อนไขด้านคุณภาพและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเกษตรกรคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่จะมีการจัดการตลอดห่วงโซ่จากผลิตถึงการตลาดเน้นคุณภาพและมาตรฐาน สร้างแบรนด์และความเชื่อมั่น เป็นจุดอ่อนสำคัญของเกษตรกรรายย่อยที่อยู่ในระบบเกษตรกระแสหลักในปัจจุบัน

4.5.4 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environment)

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ในปัจจุบัน สภาพภูมิอากาศมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงที่มีความรุนแรงและมีความถี่มากขึ้น ซึ่งภาคเกษตรจะได้รับความเสียหายมากกว่าภาคการผลิตอื่น

เนื่องจากต้องพึ่งพิงธรรมชาติและสภาวะอากาศค่อนข้างมาก ผลกระทบดังกล่าว อาจส่งผลให้ปริมาณผลผลิตทางการเกษตรลดลง เนื่องจากผลผลิตเสียหาย ระยะเวลาการให้ผลผลิตเปลี่ยนแปลงไป พื้นที่ทำการเกษตรบางแห่งไม่สามารถทำการผลิตได้เต็มที่เนื่องจากภัยแล้งที่ยาวนานหรือน้ำท่วมซ้ำซาก รวมถึงเกิดการแพร่ระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทานและเป็นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ยิ่งทำให้เกษตรกรประสบปัญหารุนแรงขึ้น จึงต้องมีการส่งเสริมให้เกษตรกรปรับตัวและเรียนรู้ในการใช้เทคโนโลยีใหม่เพื่อลดความสูญเสีย การปรับรูปแบบการผลิตการปรับวงรอบการผลิต หรือการปรับพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ให้มีความทนทานหรือเหมาะสมต่อสภาพอากาศมากขึ้น เป็นต้น

นอกจากนี้ จากการที่ประเทศภาคีสมาชิกอนุสัญญากรอบการทำงานแห่งสหประชาชาติ (United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) จำนวน 197 ประเทศ ได้มีมติเห็นชอบร่วมกันที่จะจำกัดการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิโลกไม่ให้เกิน 2 องศาเซลเซียส เมื่อเทียบกับระดับก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม จึงมีความเป็นไปได้ที่ประเทศกำลังพัฒนาจะถูกกดดันมากขึ้นในอนาคตเพื่อให้มีการดำเนินการเพื่อลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างจริงจัง จึงเป็นความท้าทายที่ ส.ป.ก. จะต้องพิจารณาส่งเสริมให้เกษตรกรทำกิจกรรมทางการเกษตรผ่านโครงการต่าง ๆ ที่สามารถลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกหรือดูดกลับก๊าซเรือนกระจกได้

ผลกระทบจาก COVID - 19 ในภาคเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สรุปว่า จากสถานการณ์การแพร่ระบาด COVID - 19 ที่ผ่านมา ภาคเกษตรถือว่าได้รับผลกระทบจาก COVID - 19 น้อยที่สุด เมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ โดยผลกระทบเชิงลบมีสาเหตุหลักมาจากกำลังซื้อของผู้บริโภคต่อสินค้าเกษตรที่อ่อนตัวลงเนื่องจากมาตรการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของ COVID - 19 เช่น การล็อกดาวน์ และการควบคุมพื้นที่การจำกัดเปิดร้านค้า และร้านอาหารต่าง ๆ โดยผลกระทบต่อสาขาการผลิตทางการเกษตร 5 อันดับแรก (กรณี 5 เดือน) พบว่า สาขาที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด คือ การทำสวนผัก รองลงมาคือ การทำสวนผลไม้ การประมงทะเล การประมงชายฝั่ง และการเลี้ยงสัตว์ปีกตามลำดับ ทั้งนี้ แม้ COVID - 19 จะส่งผลต่อภาพรวมเศรษฐกิจไทย แต่การส่งออกสินค้าเกษตรไทยยังขยายตัวได้ดีตามเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้าโดยสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์สำคัญที่มีปริมาณและมูลค่าส่งออกเพิ่มขึ้น ได้แก่ มันสำปะหลังและผลิตภัณฑ์ ยางพารา ทุเรียนและผลิตภัณฑ์ สับปะรดและผลิตภัณฑ์ ลำไยและผลิตภัณฑ์ เนื้อไก่และผลิตภัณฑ์ กุ้งและผลิตภัณฑ์ และน้ำมันปาล์ม

นอกจากนี้ ผลกระทบจาก COVID - 19 ยังส่งผลต่อภาคเกษตรในมิติของการเคลื่อนย้ายแรงงานกลับสู่ภาคชนบทและพบว่าภาคเกษตรยังมีความสำคัญในการรองรับการย้ายคืนถิ่นในช่วงการระบาด COVID - 19 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มีความรู้และเข้าถึงเทคโนโลยี จึงถือเป็นโอกาสที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงในภาคเกษตร โดยกลุ่มแรงงานคืนถิ่นรุ่นใหม่ดังกล่าวจะเป็นกำลังสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการแปรรูปเกษตรอย่างง่าย และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและสุขภาพ อย่างไรก็ตาม มีแรงงานคืนถิ่นบางส่วนที่เป็นกลุ่มแรงงานรายได้น้อยขาดความรู้ ทักษะและเทคโนโลยี ซึ่งทางหน่วยงานภาครัฐต้องเตรียมการพัฒนาแรงงานเหล่านี้ให้มีศักยภาพในการผลิตและจัดการสินค้าในภาคเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ศูนย์ข้อมูลเกษตรแห่งชาติ และกองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร, 2564)

4.5.5 ปัจจัยด้านกฎหมาย (Law)

ปัจจุบัน ส.ป.ก. มีความพยายามจะปรับปรุงกฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดที่ดิน และการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้มีความชัดเจนมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกรในยุคปัจจุบัน ทันท่วงทีต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (คปท.) ได้ออกประกาศ

และระเบียบที่สำคัญหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร เช่น ระเบียบ คปก. ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการคัดเลือกและจัดที่ดินให้แก่เกษตรกร การโอนหรือตกทอดทางมรดกสิทธิ การเช่าหรือเช่าซื้อ และการจัดการทรัพย์สินและหนี้สินของเกษตรกรผู้ได้รับที่ดิน พ.ศ. 2564 และประกาศ คปก. เรื่อง หลักเกณฑ์การกำหนดอัตราค่าตอบแทนการใช้ที่ดินหรือสิ่งหาริมทรัพย์สำหรับกิจการที่เป็นการสนับสนุนหรือ เกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2565 เป็นต้น การประกาศใช้ระเบียบหลักเกณฑ์ ต่าง ๆ ดังกล่าว ถือเป็นแนวโน้มในทางที่ดีและจะเป็นโอกาสต่อด้านการพัฒนาเกษตรกร ในการสนับสนุนการพัฒนาต่อยอดของ เกษตรกรในการขยายการประกอบการธุรกิจการเกษตร ตลอดจนสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรรุ่นใหม่ทลายเกษตรกรรมใน เขตปฏิรูปที่ดินกลับสู่ภาคเกษตรกรรม และเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมและที่ เกี่ยวเนื่องกับการเกษตรได้ เพื่อสร้างรายได้เพิ่มขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

การแก้ไข มาตรา 7 แห่ง พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2562 ได้อนุญาตให้เกษตรกรปลูกไม้ หวงห้าม และใช้ประโยชน์จากไม้หวงห้ามในที่ดินกรรมสิทธิ์รวมถึงที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน และตามประกาศกระทรวง ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลงวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2563 กำหนดให้ ที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้เข้า ทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดินตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประเภทหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินตามแบบ ส.ป.ก. 4-01 ส.ป.ก. 4-01 ก ส.ป.ก. 4-01 ข ส.ป.ก. 4-01 ค หรือ ส.ป.ก. 4-01 ซ เป็นที่ดินซึ่งไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดินดังกล่าวไม่ถือว่าเป็นไม้หวงห้าม การแก้ไขกฎหมายดังกล่าวส่งผลต่อเกษตรกร และงานพัฒนาเกษตรกรของ ส.ป.ก. ในเชิงบวก คือ 1) การตัดหรือโค่นไม้ ทำได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากพนักงาน เจ้าหน้าที่ 2) การแปรรูปไม้ที่ตัดหรือโค่น ไม่ต้องขออนุญาตจากกรมป่าไม้ เว้นแต่กรณีใช้เลื่อยวงเดือน และ 3) การมี ไม้แปรรูปหรือไม้ท่อนไว้ในครอบครอง ไม่ต้องขออนุญาตจากกรมป่าไม้ ซึ่งเป็นโอกาสที่ดีที่จะสนับสนุนให้เกษตรกร สามารถปลูกไม้ยืนต้นเพื่อสร้างรายได้เพิ่มขึ้นและสนับสนุนนโยบายและการขับเคลื่อนการปฏิบัติตามหลักเกษตรกรรม ยั่งยืนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม *สำหรับการเคลื่อนย้ายไม้จากที่ดิน ส.ป.ก. ยังต้องเสียค่าธรรมเนียมและขอออกใบเบิกทาง* เมื่อผ่านด่านป่าไม้ในขณะที่ที่ดินกรรมสิทธิ์ได้รับการยกเว้น

มติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 เมื่อ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 คณะรัฐมนตรีได้มีมติ เห็นชอบมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ที่ส่งมอบให้ ส.ป.ก. มาดำเนินการปฏิรูปที่ดินที่ กรมป่าไม้เสนอ นำไปสู่การทํานันทีกข้อตกลงระหว่างกรมป่าไม้ และ ส.ป.ก. ว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน ในการปฏิรูปที่ดิน ในวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 ซึ่งมีส่วนที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาเกษตรกร คือ การกำหนด เงื่อนไขการใช้ที่ดินในพื้นที่ที่รับมอบจากกรมป่าไม้ โดยให้ราษฎรปลูกไม้ผล และ/หรือไม้ยืนต้นอย่างน้อยร้อยละ 20 ของเนื้อที่ที่ได้รับ กรณีเป็นที่ดินที่ติดกับเขตป่าไม้จะต้องปลูกไม้ผล และ/หรือไม้ยืนต้นเป็นแนวกันชน และให้นำเอา วิธีการจัดรูปแปลงที่ดินให้มีขนาดเหมาะสม เพื่อใช้แก้ปัญหาเรื่องที่ดินอยู่อาศัยของราษฎรในเขตป่าไม้ด้วย

ส่วนที่ 5

วิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการของเกษตรกร และประเด็นการพัฒนา

5.1 สรุปสภาพปัญหาของเกษตรกร

ข้อมูลสภาพปัญหาของเกษตรกรได้มาจากข้อมูล 2 ส่วนหลัก คือ 1) การทบทวนเอกสารทุติยภูมิจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งงานเอกสารรายงานการดำเนินงาน งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง และ 2) ข้อมูลปฐมภูมิ จากการระดมความคิดเห็นจากบุคลากรสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยใช้แบบสำรวจ เวทีระดมความคิดเห็นจากผู้นำเกษตรกร เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด และเครือข่ายภาคเอกชนและประชาสังคม จากนั้น นำประเด็นปัญหามาหาคำวิเคราะห์เพื่อกำหนดปัญหาหลักของเกษตรกร (Core Problem) ซึ่งพบว่า **เกษตรกรมีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย** เป็นปัญหาสำคัญลำดับต้นของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อย และเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการเกิดปัญหานี้สินของเกษตรกร นอกเหนือสาเหตุอื่น เช่น พฤติกรรมการใช้จ่าย ค่าครองชีพ และการลงทุนที่สูงขึ้น

จากการวิเคราะห์สาเหตุ และผลกระทบของปัญหารายได้น้อย เพื่อนำไปกำหนดทางเลือกในการแก้ไขโดยใช้แผนภูมิต้นไม้ (Tree Diagram) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ พบว่า ผลกระทบของปัญหารายได้น้อยไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย นำไปสู่การเป็นหนี้สิน และไม่สามารถเข้าถึงปัจจัยการดำรงชีพต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่ามาตรฐานทั่วไปหรือจัดอยู่ในกลุ่มคนยากจน บางส่วนต้องหาอาชีพเสริมอื่นไม่ได้ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพ นอกจากนี้ รายได้น้อยยังทำให้เกษตรกรขาดแรงจูงใจ ขาดความเชื่อมั่น ศรัทธาและขาดความภูมิใจในการทำอาชีพเกษตร ซึ่งจะเป็นสาเหตุของการทิ้งที่ดิน การเปลี่ยนอาชีพ การไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ และเกษตรกรบางรายอาจจำเป็นต้องขายที่ดินและสุดท้ายกลายเป็นผู้ที่ที่ดินทำกิน ซึ่งผิดไปจากเจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ข้อมูลจากทุกแหล่งเห็นสอดคล้องกันว่าปัญหารายได้น้อยของเกษตรกร มีสาเหตุหลายประการที่เรื้อรังมานานซึ่งภาครัฐยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสาเหตุของปัญหาเชิงลึกมากยิ่งขึ้น จึงวิเคราะห์สาเหตุที่ส่งผลโดยตรงต่อปัญหาด้านรายได้น้อย พบว่ามีสาเหตุหลัก คือ ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตต่ำ และขาดแหล่งรายได้ที่หลากหลาย โดยในแต่ละสาเหตุหลัก เกิดจากสาเหตุย่อยหลายสาเหตุที่มีความเชื่อมโยงกันดังสรุปได้ดังแผนภูมิต้นไม้ปัญหา ในภาพที่ 5.1 ซึ่งสามารถอธิบายพอสังเขปดังนี้

5.1.1 ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ มีสาเหตุมาจาก

1) ขาดการบริหารจัดการแปลงที่ดี

เกิดจากการที่เกษตรกรเลือกปลูกพืชที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ หรือเกษตรกรขาดความรู้ในการปลูกพืช นั้น ๆ แต่ปลูกพืชเหล่านั้นเพียงเพราะเห็นพืชกระแสหลักสามารถสร้างรายได้หรือมีแหล่งรับซื้อผลผลิตที่แน่นอน อีกทั้งยังไม่ได้ปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติที่ดีทางการเกษตร เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ผลิตตามความเคยชิน หรือผลิตตามเพื่อน/เครือข่าย/แปลงข้างเคียง หรือเกิดจากการที่เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการแปลงที่เหมาะสม ยังไม่เห็นความแตกต่างของการจัดการแปลงที่ดีกับรูปแบบเดิมที่เกษตรกรทำ รวมทั้งส่วนใหญ่เกษตรกรยังขาดการวางแผนการผลิต ขาดการจัดบันทึกและการทำบัญชีฟาร์ม ขาดการผลิตที่ใช้ความประณีต ขาดการดูแลรักษา เช่น การปรับปรุงบำรุงดิน การให้น้ำ การให้ปุ๋ยที่ถูกต้องและเหมาะสม และขาดการใช้เทคโนโลยีเพื่อจัดการการเพาะปลูกการเลี้ยงสัตว์ให้มีประสิทธิภาพสูง เป็นต้น สาเหตุดังกล่าวทำให้ผลผลิตต่อหน่วยค่อนข้างต่ำโดยมีการใช้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ไม่เหมาะสมทำให้เพิ่มต้นทุนการผลิตโดยไม่จำเป็น สินค้าไม่สอดคล้องกับตลาด และราคาผลผลิต

ต้องขึ้นกับตลาดเป็นผู้กำหนด ในขณะที่เกษตรกรยังขาดการคิดวิเคราะห์ต้นทุนและกำไร และการบริหารการเงินของครัวเรือนทั้งเรื่องรายได้รายจ่ายและหนี้สิน

2) ดินเสื่อมโทรม/ขาดความอุดมสมบูรณ์

เกิดจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวหรือพืชชนิดเดียวกันซ้ำ ๆ เป็นระยะเวลานาน ส่งผลให้ต้องใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่เพิ่มขึ้นในทุกปี แม้หน่วยงานรัฐจะมีการสนับสนุนการผลิตปุ๋ยใช้เอง แต่เกษตรกรยังไม่เชื่อมั่นและกลัวผลผลิตลดลง โดยเชื่อว่าการลดใช้ปุ๋ยเคมีแล้วหันมาใช้ปุ๋ยที่ผลิตเอง หรือหันมาใช้วิธีการปรับปรุงบำรุงดินโดยการปลูกพืชสลับชนิดกันหรือการปลูกพืชปุ๋ยสด จะส่งผลให้สภาพดินเสื่อมโทรม และอาจเกิดโรคและแมลงศัตรูพืชที่รุนแรงขึ้นจากการดื้อยา แต่อย่างไรก็ตามการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างต่อเนื่องและปริมาณที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้แมลงที่ช่วยจัดการพืชตามธรรมชาติจะลดลง/สูญหายไปและมีสารเคมีตกค้างในดินเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

3) แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรมีไม่เพียงพอ

เกิดจากการพัฒนาแหล่งน้ำที่ไม่เพียงพอและทั่วถึงหรือรูปแบบแหล่งน้ำไม่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ ทำให้ไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ เช่น การขุดสระเก็บน้ำไว้บริเวณพื้นที่เนินสูง หรือ ขุดสระในพื้นที่เป็นดินลูกรัง เป็นต้น และเมื่อมีการพัฒนาแหล่งน้ำในบางพื้นที่ที่ปริมาณน้ำสามารถทำการเกษตรได้ทั้งปีแต่ขาดการวางแผนระบบกระจายน้ำหรือไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจึงไม่สามารถกระจายน้ำให้กับเกษตรกรได้ นอกจากนี้ แม้จะมีน้ำที่เพียงพอและมีระบบกระจายน้ำ แต่ก็ขาดการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น กรณีคลองส่งน้ำเกษตรกรที่อยู่ต้นคลองมักจะสามารรถใช้น้ำได้อย่างเพียงพอและต้นทุนค่าสูบน้ำต่ำ แต่หากอยู่ท้ายคลองส่งน้ำมีแนวโน้มที่จะไม่ได้ใช้น้ำหรืออาจจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการสูบน้ำหลายต่อกว่าที่น้ำจะเข้าแปลง นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องภัยแล้ง/น้ำท่วมเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่เกิดจากป่าไม้ที่ค่อยช่วยดูดซับน้ำหรือลดความรุนแรงของภัยธรรมชาติถูกทำลาย ทำให้เกษตรกรไม่สามารถวางแผนการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อผลผลิตที่ลดลงหรือเกือบจะเสียหายทั้งแปลง

4) พันธุ์พืชที่ใช้ไม่เหมาะสม

การที่เกษตรกรมุ่งเน้นพันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตสูงและตามความต้องการของตลาดมากเกินไปทำให้พันธุ์พืชพื้นถิ่นดั้งเดิม ที่เกษตรกรเคยเก็บรักษาที่มีความเหมาะสมต่อสภาพพื้นที่และตรงกับความรู้เดิมของเกษตรกรเปลี่ยนไปเป็นพันธุ์พืชตามท้องตลาดหรือรุนแรงยิ่งกว่าคือการเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูก ส่งผลให้เกษตรกรต้องซื้อพันธุ์พืชเหล่านั้นจากพ่อค้าคนกลางที่นอกจากราคาสูงแล้วยังไม่อาจจะมั่นใจได้ว่าเป็นพันธุ์ที่มีคุณภาพ แต่หากเกษตรกรจะผลิตและเก็บรักษาพันธุ์พืชเองนั้นก็ไม่มีความรู้ในการผลิตพันธุ์ที่ดี รวมทั้งการส่งเสริมของหน่วยงานราชการที่มุ่งเน้นในการเพิ่มผลผลิต แปรรูป หรือมุ่งเน้นที่การตลาดมากเกินไป มองข้ามการสร้างรายได้จากการจำหน่ายพันธุ์ซึ่งไม่ยุ่งยากในการจัดการเหมือนการสร้างรายได้แบบอื่น

5.1.2 ต้นทุนการผลิตสูง มีสาเหตุมาจาก

1) พื้เงาป้เงาจ้ยกายนอกรากเกินไป

การที่เกษตรกรพื้เงาป้เงาจ้ยกายนอกรากเกินไปและทำให้ต้นทุนการผลิตสูงนั้น เกิดจากการที่เกษตรกรขาดแรงงานในการผลิต หรือกลัวผลผลิตลดลง ประกอบกับไม่มีเครื่องมือ/เครื่องจักรในการทำ การเกษตร รวมทั้งสะดวกที่จะจ้างมากกว่าทำเอง

2) ป้เงาจ้ยการผลิตมีราคาสูง

เกิดจากการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ เช่น ปุ๋ย/สารเคมีที่จะได้จากเศษเหลือของกระบวนการผลิตน้ำมัน และมีความผันผวนตามสถานการณ์การผลิตน้ำมันหรือราคาน้ำมันในตลาดโลกไม่สามารถป้องกันความเสี่ยง

เรื่องราคาที่สูงขึ้นได้ อีกทั้งยังต้องแบกรับค่าใช้จ่ายที่พันธุ์พืช/สัตว์มีราคาแพง ไม่สามารถผลิตพันธุ์เองได้เนื่องจากเปลี่ยนแปลงพันธุ์หรือชนิดพืชอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ความรู้เรื่องการผลิตพันธุ์เริ่มเลือนหายจากในอดีตที่เคยเก็บพันธุ์ใช้เอง

3) ขาดเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมในการผลิต

จากสถานการณ์เกษตรกรรมสูงวัยรวมไปถึงขาดแรงงานภาคการเกษตรซึ่งสามารถใช้เครื่องมือ/เครื่องจักรเข้ามาทำแทนได้ แต่เกษตรกรรายย่อยส่วนใหญ่เข้าไม่ถึงเนื่องจากเครื่องมือ/เครื่องจักรมีราคาสูงจำเป็นต้องจ้างผู้ประกอบการหรือเกษตรกรที่มีกำลังซื้อมาจัดการแปลงให้ทำให้อัตนทุนการผลิตสูงขึ้น แม้ในปัจจุบันจะมีการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพใกล้เคียงกับเครื่องมือ/เครื่องจักรต่าง ๆ และราคาจะถูกลงซึ่งเกษตรกรสามารถซื้อหาได้แต่ก็ขาดความรู้ในการซ่อมบำรุงหากเกิดการชำรุด

4) ค่าจ้างแรงงานสูง

ปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่ซื้อและจ้างทั้งกระบวนการผลิต ตั้งแต่การเตรียมดิน พันธุ์พืช ปลูก ดูแลรักษา เก็บเกี่ยว ขนส่ง และจำหน่าย ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่มาจากการขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรเพราะเกษตรกรส่วนใหญ่สูงวัยรวมไปถึงขาดทายาทหรือลูกหลานที่จะมาสืบทอดอาชีพเกษตรกร เนื่องจากรายได้ภาคการเกษตรไม่จูงใจให้มาทำการเกษตรอีกทั้งยังถูกปลูกฝังจากรุ่นพ่อแม่ว่าการทำการเกษตรลำบาก ลูกหลานเกษตรกรส่วนใหญ่จึงหันไปทำงานนอกพื้นที่เพื่อส่งรายได้มาจุนเจือครอบครัวที่ทำเกษตรกรรม

5.1.3 ขาดความหลากหลายของแหล่งรายได้ มีสาเหตุมาจาก

1) การเกษตรเชิงเดี่ยว

การใช้ที่ดินเพื่อประกอบเกษตรเชิงเดี่ยว ทำให้ประสิทธิภาพการใช้ที่ดินค่อนข้างต่ำและไม่ยั่งยืน การมีสินค้าเพียงชนิดเดียวนอกจากจะมีความเสี่ยงด้านการตลาดแล้ว หากไม่มีการจัดการแปลงตามแนวทางที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมก็จะส่งผลให้ ทรัพยากรดิน น้ำ และนิเวศเกษตร เสื่อมโทรมลง และเกิดปัญหาย้อนกลับมาที่เกษตรกร โดยจะต้องประสบปัญหาผลผลิตต่ำลง และต้องลงทุนมากขึ้นเพื่อเพิ่มผลผลิต

2) ขาดการพัฒนาอาชีพเสริมรายได้

เกษตรกรส่วนใหญ่ยังว่างงานหลังฤดูการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว ทั้งอาชีพในการเกษตรและนอกการเกษตร เช่น การแปรรูปอาหาร งานจักสาน ทอผ้า และหัตถกรรมต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรขาดรายได้ รายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย และการพึ่งตนเองด้านอาหารลดลง ดังนั้น เกษตรกรวัยแรงงานส่วนหนึ่งจึงต้องหาอาชีพโดยการรับจ้างหรือการค้าขายนอกพื้นที่ การเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ เป็นต้น

3) ขาดการเชื่อมโยงกิจกรรมการเกษตรกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

กิจกรรมเพิ่มรายได้หรือเสริมรายได้จากการขายสินค้าเกษตรในระบบตลาดปกติ เป็นสิ่งสำคัญต่อเกษตรกร แต่ปัจจุบันมีเกษตรกรจำนวนน้อยที่สามารถสร้างรายได้โดยการเชื่อมโยงกิจกรรมการเกษตรกับกิจกรรมพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม เป็นต้น รวมถึงการพัฒนาสินค้าชุมชนจากฐานเกษตรชีวภาพ การเชื่อมโยงการท่องเที่ยว เป็นการเปิดตลาดเชิงรุกให้ผู้บริโภคเข้ามาซื้อสินค้าและบริการในชุมชน ซึ่งนอกจากเกษตรกรและคนในชุมชนจะมีโอกาสในการขายผลผลิตสดและผลิตภัณฑ์แปรรูปแล้ว ยังสามารถขายสินค้าในกลุ่มเมล็ดพันธุ์และกล้าไม้ งานหัตถกรรม การบริการในรูปแบบต่างๆ ที่เป็นกิจกรรมเกี่ยวเนื่อง รวมถึงทัศนภาพที่สวยงามของแปลงเกษตรด้วย อย่างไรก็ตาม การที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังเน้นเกษตรเชิงเดี่ยวและใช้สารเคมีมากเช่นในปัจจุบันถือเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาเกษตรเชิงท่องเที่ยว เนื่องจากการเชื่อมโยงดังกล่าวมีความจำเป็นที่เกษตรกรจะต้องปรับรูปแบบการผลิตให้มีความหลากหลาย มีความปลอดภัย มีการจัดการแปลงเกษตรกรรมที่ดี สวยงาม และมีสาระความรู้ที่สามารถให้บริการแก่ผู้มาเรียนรู้ และท่องเที่ยว

5.1.4 ราคาผลผลิตตกต่ำ มีสาเหตุมาจาก

1) ขาดอำนาจในการต่อรอง

เนื่องจากขาดการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายระหว่างเกษตรกรที่เข้มแข็ง ต้องพึ่งพิงพ่อค้าหรือผู้ประกอบการในการจำหน่ายผลผลิต เช่น กรณีข้าวเมื่อจ้างรถเกี่ยวแล้วก็จะขนไปโรงสีทันทีซึ่งไม่ว่าราคาจะเท่าใดก็ต้องขายไม่สามารถขนกลับมาที่อยู่อาศัยได้เพราะไม่มียุ้งฉางไว้เก็บผลผลิต อีกทั้งยังขาดการศึกษาตลาดหรือระดับราคาผลผลิตที่รับซื้อในขณะนั้นเพราะหากชะลอการจำหน่ายสินค้าไปช่วงระยะหนึ่งระดับราคาอาจจะเพิ่มสูงขึ้น

2) ผลิตไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

เนื่องจากขาดการวางแผนการผลิตในแปลงที่ต้องต้องมีการศึกษาเรื่องความต้องการของตลาดราคาสินค้า และช่วงเวลาผลผลิตที่จะมีราคาสูงที่สุด โดยมุ่งเน้นที่จะปลูกพืชที่มีแนวโน้มที่จะมีผลผลิตต่อไร่สูงจากสื่อหรือข่าวสารทางการเกษตรเท่านั้นไม่ได้มีการวิเคราะห์สถานการณ์การผลิตโดยอาศัยข้อมูลพื้นที่การปลูกความเหมาะสมของพื้นที่ การดูแลรักษา หรือระดับราคาของผลผลิตที่จะออกสู่ตลาดของพืชที่เกษตรกรปลูกเอง เพราะแม้จะให้ผลผลิตสูงแต่เมื่อผลผลิตออกมาพร้อมกันผลผลิตก็จะล้นตลาด ราคาผลผลิตก็จะตกต่ำตามไปด้วย นอกจากนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังเน้นขายผลผลิตสดมากกว่าที่จะมีการวางแผนการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าในห้วงระยะเวลาที่ผลผลิตล้นตลาด

3) ขาดการจัดการเพิ่มมูลค่าสินค้า

เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นการผลิตเพื่อขายผลผลิตสดเป็นหลัก และให้ความสำคัญค่อนข้างน้อยกับการเพิ่มมูลค่าสินค้า เช่น การผลิตที่ได้มาตรฐาน การคัดคุณภาพสินค้า การจัดการหลังเก็บเกี่ยวและการขนส่ง โดยเฉพาะสินค้าในกลุ่มพืชเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม เช่น ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น ซึ่งต้องขายปริมาณมาก เกษตรกรส่วนใหญ่จึงนิยมขายสินค้าให้จู่รับซื้อ โดยไม่เน้นการจัดการเชิงคุณภาพมากนัก เพราะโดยปกติตลาดในปัจจุบันยังขาดแรงจูงใจด้านราคาสินค้าที่ชัดเจน ระหว่างสินค้าทั่วไปและสินค้าที่มีการจัดการที่ดี อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มพืชผัก ผลไม้ สมุนไพร ซึ่งเป็นกลุ่มสินค้าที่มีมูลค่าค่อนข้างสูง แม้จะพบว่าเกษตรกรหลายกลุ่มหลายพื้นที่มีการจัดการสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าทั้งสินค้าสดและการแปรรูปขึ้นต้นเพิ่มขึ้น แต่ถือว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศยังไม่มีการจัดการดังกล่าว ทำให้ขาดโอกาสในการสร้างรายได้เพิ่มขึ้น

4) ผลผลิตไม่ได้คุณภาพ

การที่เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวในขนาดพื้นที่ที่มากเกินไปที่จะสามารถบริหารจัดการได้ ทำให้การดูแลไม่ทั่วถึง อีกทั้งหากจะจ้างแรงงานก็จะมีเพราะในพื้นที่ใกล้เคียงก็ต้องการแรงงานในช่วงเวลาเดียวกัน หากจะใช้เครื่องมือ/เครื่องจักร เช่น รถไถ เครื่องเก็บเกี่ยวผลผลิต หรือ เครื่องฉีดยา เกษตรกรก็เข้าไม่ถึงเพราะราคาค่อนข้างสูงไม่สามารถจะซื้อหามาใช้ในครัวเรือนได้ ส่งผลให้ผลผลิตไม่มีคุณภาพเมื่อไปจำหน่ายให้พ่อค้าคนกลางก็จะถูกกดราคา

5) ผลผลิตไม่มีมาตรฐาน

การที่เกษตรกรไม่ได้มุ่งเน้นในเรื่องการผลิตสินค้าที่มีมาตรฐาน ไม่ว่าจะเป็น เกษตรปลอดภัย GAP หรืออินทรีย์ นั้นเพราะเกษตรกรยังไม่เห็นถึงความแตกต่างในเรื่องรายได้แม้กระบวนการผลิตจะส่งผลเบื้องต้นคือการลดต้นทุนการผลิต อีกทั้งขั้นตอนในการบันทึก และกระบวนการผลิตตามเกณฑ์ที่กำหนด เกษตรกรมองว่ายุ่งยากซับซ้อนไม่คุ้นชินกับการปฏิบัติต้องมีเวลาในการจัดการแปลง ต้องตรวจดูพื้นที่การผลิตเพื่อให้จัดการกับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ทันการ เช่น โรค แมลง เป็นต้น

5.2 สรุปสภาพปัญหากระบวนการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร

นอกจากปัญหาของเกษตรกรแล้ว ยังพบว่า ในส่วนของกระบวนการส่งเสริมเกษตรกร ยังมีประเด็นปัญหาที่ต้องแก้ไขอีกหลายประการ ซึ่งจากการระดมความคิดโดยการสำรวจจากผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้นำเกษตรกร เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. จังหวัด และเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ส่วนกลาง เพื่อนำมาวิเคราะห์ พบว่ามีปัญหาหลักที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรหลายประการ ซึ่งจากการวิเคราะห์โดยใช้แผนภูมิต้นไม้โดยกำหนดให้ **การพัฒนาที่ยังไม่ตรงกับความต้องการและปัญหาของเกษตรกร** เป็นปัญหาหลัก (Core problem) ของกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรซึ่งปัญหาหลักดังกล่าวส่งผลให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ และเมื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาพบว่ามีปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการส่งเสริมฯ 5 ประเด็น คือ **การเร่งรัดการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับวิถีของเกษตรกร การขับเคลื่อนงานพัฒนาของความต่อเนื่อง โครงการ/กิจกรรมจำนวนมากซ้ำซ้อน แต่ไม่ตรงเป้าหมาย ขาดการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และข้อจำกัดด้านบุคลากร** ทั้งนี้ ได้วิเคราะห์ความเชื่อมโยงของสาเหตุย่อยของแต่ละปัญหาไว้ดังภาพที่ 5.2

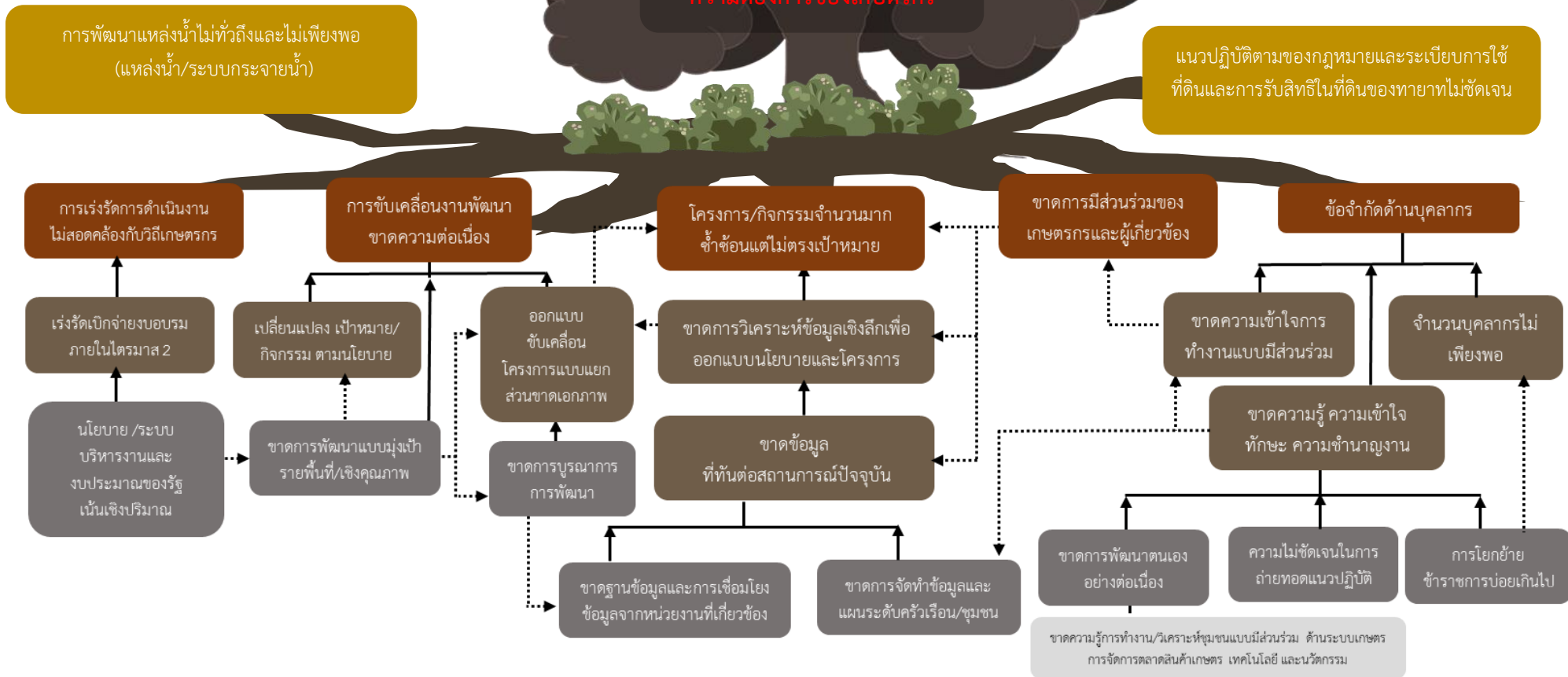
จากภาพที่ 5.2 นอกจากประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น พบว่ามีประเด็นเกี่ยวเนื่องที่มีความสำคัญสูง คือ ปัญหาเรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่ยังไม่ทั่วถึงและไม่เพียงพอ ซึ่งเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. เห็นสอดคล้องกันว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรทั้งในแง่ของขาดโอกาสในการทำเกษตรที่หลากหลาย และประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ส่งผลให้มีรายได้น้อย นอกจากนี้ ประเด็นการจัดการด้านสิทธิในที่ดิน เป็นอีกหนึ่งประเด็นเกี่ยวเนื่องที่เกษตรกรเห็นว่า ส.ป.ก. ยังไม่มีวิธีปฏิบัติที่ชัดเจนในเรื่อง การเปลี่ยนสิทธิสุทธยาท และการใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับกิจการเกี่ยวเนื่อง เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การสร้างโรงเรือน/อาคารเพื่อประกอบธุรกิจเกษตร เป็นต้น รวมถึงยังขาดมาตรการที่ชัดเจนด้านสิทธิในที่ดินในการสร้างแรงจูงใจและความเชื่อมั่นให้กับทายาทเกษตรกรหรือคนรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพเข้าสู่ภาคเกษตร

5.3 ข้อเสนอแนะทางการแก้ไขและพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ของผู้นำเกษตรกรเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องและเครือข่ายภาคเอกชนและประชาสังคม

จากการจัดประชุมระดมความคิดเห็น (ผ่านระบบออนไลน์ (Online) โดยโปรแกรม Zoom Meeting) ผู้นำเกษตรกร เจ้าหน้าที่กลุ่มยุทธศาสตร์ ส.ป.ก.จังหวัด การสำรวจความคิดเห็นโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายของผู้บริหาร ส.ป.ก. (ข้อมูลทุติยภูมิ) และเครือข่ายภาคเอกชนและภาคประชาชน พบว่ามีประเด็นข้อเสนอแนะทางการแก้ไขและพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินดังสรุปในตาราง 5.2 และสรุปสาระสำคัญในภาพรวมได้ดังนี้

- **โครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรการผลิต:** การพัฒนาแหล่งน้ำ การบริหารจัดการน้ำ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการผลิตให้มีความพร้อมต่อการประกอบการเกษตร
- **หลักการแนวทางการดำเนินงาน:** หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง BCG Model พัฒนาตลอดห่วงโซ่ (ผลิต ถึง ตลาด) พัฒนารายพื้นที่ตามศักยภาพและภูมินิเวศ การมีส่วนร่วม มีความต่อเนื่อง และเน้นเชิงคุณภาพ
- **การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย/กลุ่ม:** พื้นที่ที่มีศักยภาพสอดคล้องกับโครงการ สนับสนุนคนรุ่นใหม่ และรุ่นเก่าที่มีศักยภาพ มุ่งเป้ารายพื้นที่ตามนโยบาย คนจนตาม จปฐ.หรือ TPMAP

Problem Tree:
กระบวนการพัฒนา
เกษตรกรของ ส.ป.ก.

ภาพที่ 5.2 แผนภูมิต้นไม้ปัญหาของกระบวนการบริหารงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

- **กระบวนการส่งเสริมพัฒนาความรู้และสนับสนุนการปฏิบัติ:** สนับสนุนความรู้ ข้อมูล เทคโนโลยี นวัตกรรม ปัจจัยการผลิต เงินทุน กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อบรมเชิงปฏิบัติการ และศึกษาดูงาน ทำแผนชีวิตและครัวเรือน สร้างต้นแบบเป็นแหล่งเรียนรู้และขยายผลความรู้ เน้นคนรุ่นใหม่มีส่วนร่วม ในการขับเคลื่อนด้วยข้อมูลความรู้ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ให้โอกาสคนรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพ เชื่อมโยง เครือข่ายร่วมพัฒนาการศักยภาพ เกษตรกร และการสนับสนุนเทคโนโลยีในการทำการเกษตรตั้งแต่ ต้นน้ำถึงปลายน้ำ
- **กลไกการดำเนินงาน:** สร้างเครือข่ายทุกระดับทุกภาคส่วน บูรณาการความร่วมมือเพื่อประสานแผน และการสนับสนุนทรัพยากร เชื่อมประสานแผนพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนและสวนยางยั่งยืน สนับสนุน และส่งเสริมบทบาทผู้นำเกษตรกร อาสาสมัครเกษตร และเกษตรกรรุ่นใหม่ร่วมกระบวนการพัฒนา สร้างแพลตฟอร์มข้อมูลสินค้าเกษตร พัฒนาระบบติดตาม/สนับสนุนการดำเนินงานทั้งระดับนโยบาย และปฏิบัติ
- **รูปแบบการผลิตและการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต:** เกษตรกรรมยั่งยืน เพิ่มความหลากหลายและ เกื้อกูล เกษตรมูลค่าสูง เกษตรเชิงท่องเที่ยว เกษตรอัตลักษณ์ การผลิตสินค้าเกษตรที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม ผลิตภัณฑ์ชุมชนและการสร้างแบรนด์จากฐานทรัพยากรชุมชน ปรับการคิดสู่เชิงธุรกิจ จัดการด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมกลุ่มจัดการปัจจัยการผลิตเพื่อลดต้นทุน เพิ่มศักยภาพ เกษตรกรทั้งการผลิตที่ปลอดภัยและอินทรีย์ และจัดการเกษตรตลอดห่วงโซ่ การใช้เทคโนโลยีและ ออนไลน์ แอปพลิเคชัน
- **การเพิ่มมูลค่า เพิ่มคุณภาพและมาตรฐานสินค้า:** ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตเข้าสู่มาตรฐาน GAP และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการยอมรับทั้งมาตรฐานภาครัฐและเอกชน สนับสนุนการเพิ่มมูลค่าสินค้า การสร้างผู้ประกอบการ คนรุ่นใหม่ ที่มีความคิดสร้างสรรค์ เน้นผลิตภัณฑ์และสินค้า ที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม สนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือเพื่อเพิ่มมูลค่าและต่อยอดสินค้าเกษตรในเชิงนวัตกรรม ร่วมกับ เอกชนส่งเสริม และสนับสนุนโรงคัดบรรจุสินค้าเกษตรที่ได้มาตรฐาน อย. หรือ GMP เพื่อเพิ่มช่องทาง การตลาด การตรวจสอบและออกใบรับรองสินค้าเกษตรและอาหารปลอดภัย
- **การจัดการตลาด:** พัฒนาศักยภาพเกษตรกรด้านการจัดการตลอดห่วงโซ่ การบริหารจัดการสินค้าเกษตร ส่งเสริมและสนับสนุนการตลาดทุกระดับหลากหลายรูปแบบ สนับสนุนเกษตรกรสร้างตลาด เช่น ตลาดสีเขียว ตลาดชุมชน ตลาดออนไลน์ เป็นต้น สร้างตลาด/จุดซื้อ-ขายสินค้าในแต่ละจังหวัด สร้างเครือข่าย การตลาดและเปลี่ยนสินค้า ประชาสัมพันธ์สินค้า และสร้างมาตรการจูงใจผู้บริโภคสินค้าที่มีระบบการ ผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- **การพัฒนากลุ่มและสถาบันเกษตรกร:** สนับสนุนการรวมกลุ่ม พัฒนาความรู้ต่อเนื่อง ใช้ความรู้บริหารจัดการ สนับสนุนการวางแผนธุรกิจและขับเคลื่อนตลอดห่วงโซ่ ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบ กิจการเกษตรและเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดรายได้ พึ่งตนเองได้ มีอำนาจต่อรองและปกป้องดูแล สมาชิกรายย่อยได้ สร้างพลังด้วยการสร้างเครือข่าย
- **การพัฒนาบุคลากรและการบริหารงานพัฒนา:** พัฒนาบุคลากรทั้งด้านจิตใจ ความรู้ด้านคิดวิเคราะห์ ความรู้ในการปฏิบัติงานพัฒนาเกษตรกร การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง พัฒนาองค์กรให้ทันสมัยด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและการบริการออนไลน์ ลดโครงการที่ซ้ำซ้อน จัดทำและ

ปรับปรุงฐานข้อมูล จัดทำคู่มือปฏิบัติงานเพื่อความชัดเจน ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง
ด้านการใช้ที่ดิน

ตารางที่ 5.2 สรุปข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรของผู้นำเกษตรกร
ผู้บริหาร ส.ป.ก. เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง และภาคีเครือข่ายภาคเอกชนและประชาสังคม

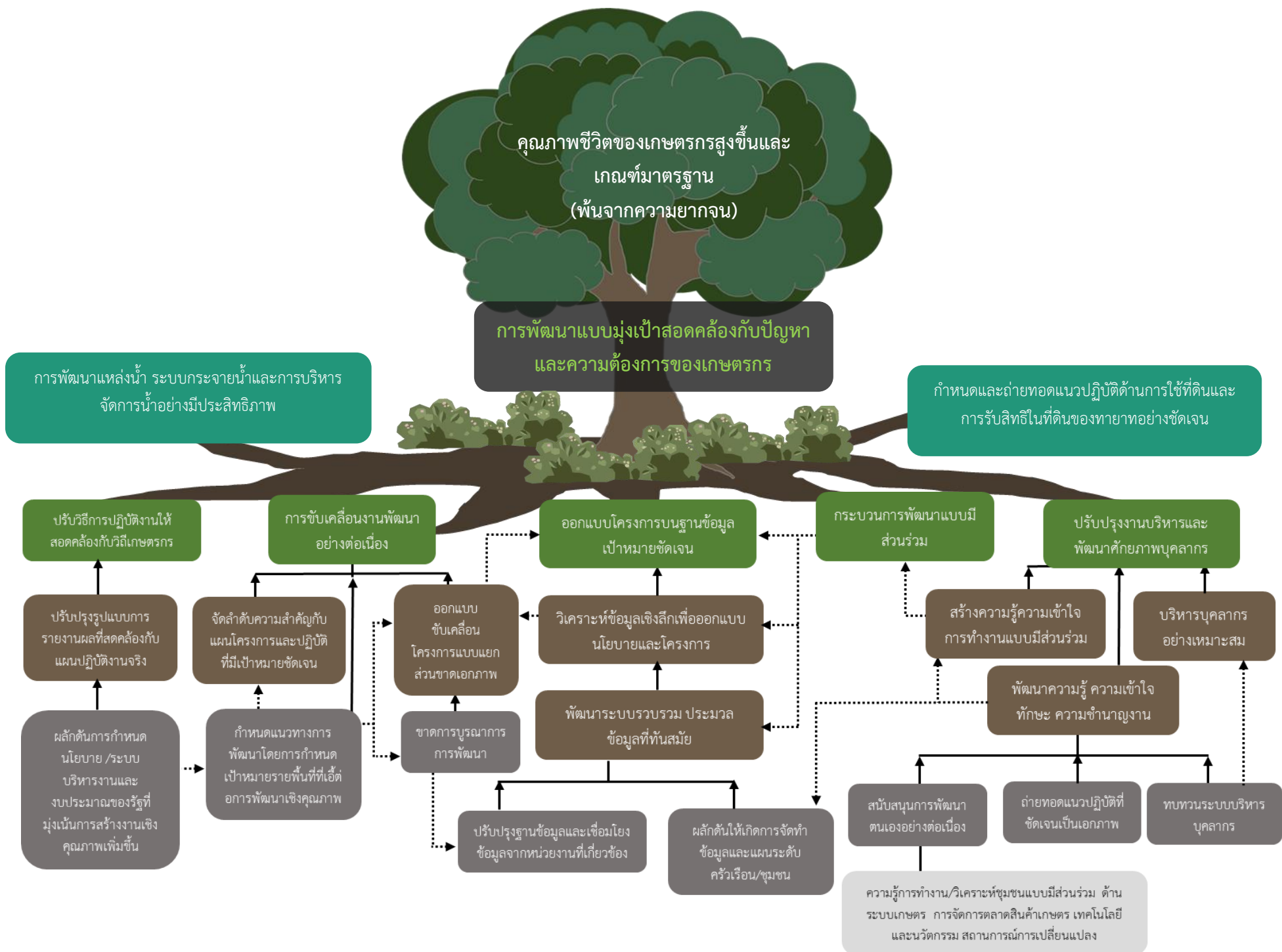
ประเด็น	เกษตรกร	ผู้บริหาร ส.ป.ก.	เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด	เอกชนและประชาสังคม
โครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรการผลิต	- พัฒนาแหล่งน้ำและส่งเสริมการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ - พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้พร้อมสำหรับทำการเกษตร	- พัฒนาระบบสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นได้อย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และเกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินสูงสุด - Zoning พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินให้ใช้ประโยชน์ที่ดินตามความเหมาะสมของพื้นที่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินและการผลิต	- ขุดลอกสระเดิม เพิ่มพื้นที่เก็บน้ำ - สนับสนุนข้อมูลวิธีการขอรับการสนับสนุนแหล่งน้ำจากหน่วยงานต่าง ๆ - พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นให้พร้อม ก่อนส่งเสริม พัฒนาอาชีพ	- จัดสรรและให้สิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรม - พัฒนาแหล่งน้ำผิวดินขนาดเล็ก กระจายในพื้นที่และการใช้น้ำบาดาลโดยใช้พลังงานโซลาร์เซลล์ - ปฏิรูปการจัดการแหล่งน้ำระดับไร่นานอกเขตชลประทาน - สร้างการมีส่วนร่วมกับเกษตรกรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพโครงสร้างพื้นฐานอย่างยั่งยืน เช่น พัฒนาระบบน้ำใต้ดิน ฝายชะลอน้ำ พื้นฟูระบบเหมืองฝาย พืชใช้น้ำน้อย โคกหนองนา เป็นต้น
หลักการแนวทางการดำเนินงาน	- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกร - การพัฒนาเกษตรกรตามศักยภาพพื้นที่ - ใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีเป็นฐานการดำเนินงาน - การพัฒนาตลอดห่วงโซ่	- หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง - BCG Model - พัฒนาเกษตรกรตลอด “ห่วงโซ่คุณค่า” - มุ่งเน้นการเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนเกษตรกร - ยกระดับเกษตรกรเป็น Smart Farmer หรือผู้ประกอบการ - พัฒนาองค์การให้ทันสมัย เป็น Smart Office และบุคลากร เป็น Smart Officer	- BCG Model - พัฒนาเชิงพื้นที่และตลอดห่วงโซ่ - เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ - พัฒนาเป้าหมายเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรแบบต่อเนื่อง อย่างน้อย 3 ปี และ 3-5 ปีสำหรับพัฒนาผู้ประกอบการ	- หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง - เชื่อมโยงงานเดิมกับ BCG Model สร้างผลิตภัณฑ์และรายได้ - เน้นทำงานโดยใช้ภูมิปัญญาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา - เกษตรกรมีความมั่นคงด้านอาหาร - ลดการอุดหนุนเกษตรกรอุตสาหกรรมหลักแบบเก่าไปสู่เกษตรกรใหม่ - พัฒนาอาชีพเกษตรกร และส่งเสริมการปรับโครงสร้างการผลิต ให้มีรายได้เพิ่มขึ้นและเป็นเงินเดือนประจำ - นโยบายพัฒนามีความต่อเนื่อง - เริ่มจากเล็กไปใหญ่ - กำหนดตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ
การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย/กลุ่ม	เน้นพัฒนาลูกหลานเกษตรกรให้สานต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน	- ต้องกำหนดเป้าหมายชัดเจนทั้งเชิงพื้นที่ รายบุคคล/กลุ่ม ตามศักยภาพ - กลุ่มคนยากจนตาม จปฐ. และ TPMA - พื้นที่ตามนโยบายรัฐบาล เช่น คทช. - ส่งเสริมคนรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคเกษตร สืบทอดที่ดินและอาชีพ	- เป้าหมายสอดคล้องโครงการตามความเหมาะสมและบริบทของพื้นที่ - มุ่งเป้ากลุ่มคนจนตาม TPMA - สนับสนุนคนรุ่นใหม่ และให้โอกาสพัฒนา ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ความพร้อม	ให้ความสำคัญกับคนรุ่นใหม่ ผู้สืบทอดเกษตร และสนับสนุนการทำงานร่วมกันของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่
กระบวนการส่งเสริมพัฒนาความรู้และสนับสนุนการปฏิบัติ	- เน้นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมากกว่าการเรียนรู้เชิงหลักการหรือทฤษฎี - ผสมผสานความรู้ องค์ความรู้ เดิมและใหม่ เครื่องมือใหม่ เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมทางความคิด - สร้างแรงจูงใจ ให้คนที่จะมาสืบทอดเกษตร - เพิ่มเป้าหมายการสร้างพื้นที่สีเขียวในแผนระดับบน	- สนับสนุนให้เกษตรกรใช้เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีทางการเกษตรเพื่อลดการใช้แรงงานและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต - ส่งเสริมและสนับสนุนลูกหลานเกษตรกรหรือคนรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคการเกษตร	- คัดเลือกผู้นำที่มีศักยภาพในการเริ่มกิจกรรม - ส่งเสริมความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมเกษตรกรทั้งรุ่นใหม่และและผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ - เน้นศึกษาดูงาน และอบรมเชิงปฏิบัติการ - หลักสูตรการเรียนรู้ เหมาะสมกับบริบทในแต่ละพื้นที่ วิถีวัฒนธรรม - สนับสนุนปัจจัยการผลิตทุกโครงการ เพื่อสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นการปฏิบัติ - พัฒนาด้านแบบ/ ศูนย์เรียนรู้/ศพก.	- จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่เกษตรกรให้มีประสิทธิภาพ - ส่งเสริมการวางแผนชีวิตและครัวเรือน มุ่งเน้นลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ - ส่งเสริมความรู้ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และการสร้างนวัตกรรมนวัตกรรมเกษตร - ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ (ดิน น้ำ สิ่งแวดล้อม) ในการวางแผนตัดสินใจและบริหารจัดการแปลงเกษตร - สร้างการเรียนรู้แก่เกษตรกรรุ่นเก่า-ใหม่ให้ได้เห็นมุมมองที่หลากหลายและสร้างสรรค์ - สร้าง/สนับสนุน/ส่งเสริมผู้สืบทอดการเกษตรและสร้างแรงจูงใจคนรุ่นใหม่สู่ภาคเกษตร

ประเด็น	เกษตรกร	ผู้บริหาร ส.ป.ก.	เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด	เอกชนและประชาสังคม
			- เปิดโอกาสให้ทุกหลาเกษตรกรร่วมกิจกรรมแทนเกษตรกรสูงอายุที่มีข้อจำกัด - ส่งเสริมสนับสนุน โดยเมื่อเกษตรกรได้กำไร แล้วให้นำทุนมาคืน - สนับสนุนปัจจัยการผลิตให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร เช่น วนเกษตรควรสนับสนุนปัจจัยอื่นนอกเหนือจากไม้ยืนต้นเพื่อให้ครบองค์ประกอบของวนเกษตร	- สร้างแปลงตัวอย่างให้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกรกระจายในแต่ละจังหวัด - เชื่อมโยงสถาบันวิชาการท้องถิ่นเพื่อสร้างการเรียนรู้เทคโนโลยีและการแปรรูป - ร่วมกับสถาบันวิชาการศึกษาวิจัยและพัฒนารูปแบบสวนยางยั่งยืนและขยายผลให้แก่เกษตรกร - สนับสนุนด้านเงินทุนที่จำเป็นเพื่อการสร้างอาชีพเกษตรกรกรม
กลไกการดำเนินงาน	- การสร้างเครือข่ายทุกระดับ (ตำบล อำเภอ ประเทศ) - ประสานภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่และเกษตรกร - ประสานช่องทางการตลาดที่หลากหลายทั้งในประเทศและส่งออก - สนับสนุนแผนความร่วมมือการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในภาคใต้	- ขับเคลื่อนงานพัฒนาร่วมกับเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่ เช่น ผู้นำเกษตรกร ปราชญ์เกษตรกร อาสาสมัครปฏิรูปที่ดิน เป็นต้น - บูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงาน และภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน	- บูรณาการแผนระดับภูมิภาคและท้องถิ่น - ติดตามงานอย่างต่อเนื่อง	- ประสานความร่วมมือภาครัฐและเอกชนเพื่อการพัฒนาทั้งด้านการศึกษาเกษตรกรที่ขาดโอกาส โครงสร้างพื้นฐานการผลิต และการพัฒนาอาชีพ - ประสานแผนความร่วมมือพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนระดับพื้นที่ จังหวัด /ภูมิภาค/ประเทศ ตามบริบทและศักยภาพ - จัดทำแผนฯ ที่เื้อต่อแผนปฏิบัติการในระดับท้องถิ่น - จัดทำแพลตฟอร์มการจัดทำข้อมูลเกษตรยั่งยืนที่สามารถเห็นกระบวนการผลิตสินค้าตั้งแต่ต้นออกดอกจนถึงเวลาเก็บเกี่ยว และมีระบบฐานข้อมูลกลางให้เห็นช่องทางการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรแบบครบวงจร - ร่วมกับกรมป่าไม้ และหน่วยงานภาครัฐส่วนอื่น ๆ ภาคประชาสังคม ในการปรับปรุงระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการขยายผลไม้สวัสดิการ ขับเคลื่อนไม้เศรษฐกิจในพื้นที่ ส.ป.ก. ให้เกิดรูปธรรม - พัฒนาระบบกำกับ ติดตาม สนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนา ทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติการ
รูปแบบการผลิตและการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต	- เกษตรกรรมยั่งยืน - ทำการเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่า ต้นน้ำ (เกษตร ยั่งยืน อนุรักษ์พันธุกรรม) กลางน้ำ (แปรรูปผลผลิต) ปลายน้ำ (ตลาดชุมชน ออนไลน์) - การเกษตรเชิงท่องเที่ยว - เน้นการสนับสนุนนวัตกรรม เช่น แปรรูปสมุนไพร ระบบน้ำหยด - รวมกลุ่มและระดมทุน ทำปุ๋ย เพื่อซื้อ/ขาย ปัจจัยการผลิต	-	- เกษตรอัตลักษณ์ ผลิตภัณฑ์ แบรนด์ จากทรัพยากรท้องถิ่น - เกษตรเชิงท่องเที่ยว - ส่งเสริมแนวคิดเชิงธุรกิจในการจัดการตลอดห่วงโซ่ให้เกษตรกร	- ส่งเสริมสนับสนุนเกษตรยั่งยืนและการเกษตรที่มีมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่หลากหลายตามบริบทพื้นที่อย่างต่อเนื่อง - ส่งเสริมและสนับสนุนการปรับเปลี่ยนพืชเชิงเดียวสู่เกษตรยั่งยืน ผสมผสานการผลิตพืชและสัตว์ที่หลากหลายและเกื้อกูลกัน - ผลิตสินค้าที่มีมูลค่าสูง (เช่น สินค้าเกษตรอินทรีย์) หรือเลือกชนิดพืชที่ดูแลง่าย - วางแผนการผลิตให้มีสินค้าระยะสั้น สินค้าตามฤดูกาลและสินค้าระยะยาวเพื่อลดความเสี่ยงรวมถึงกลุ่มพืชที่ใช้ในอนาคต - ออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้ของเกษตรกรทั้งการจัดการสินค้าเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ และการจัดการจากต้นน้ำถึงปลายน้ำ - สนับสนุนการปรับปรุงพันธุ์กรรมพืชให้ผลผลิตสูง และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้ - ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ทรัพยากร ดิน น้ำ และสิ่งแวดล้อม - พัฒนาศักยภาพเกษตรกรให้สามารถใช้เทคโนโลยีการผลิต ทดแทนแรงงานคน และออนไลน์ application ต่าง ๆ - มีมาตรการสนับสนุนสวนยางยั่งยืน

ประเด็น	เกษตรกร	ผู้บริหาร ส.ป.ก.	เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด	เอกชนและประชาสังคม
การเพิ่มมูลค่า/คุณภาพและมาตรฐานสินค้า	การพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานสินค้าเกษตร	- เน้นส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมกลางน้ำให้มากขึ้น - สนับสนุนการรับรองมาตรฐานสินค้าขั้นต่ำ GAP และการเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการยอมรับ	- สนับสนุนการรับรองมาตรฐานสินค้าและเพิ่มช่องทางการตลาด - ภาคได้เน้นสนับสนุนการเพิ่มมูลค่าอย่างพารา และปาล์มน้ำมัน	- ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติ และสารกำจัดแมลงจากสมุนไพรและจัดการตามวงจรห่วงโซ่อาหารของแมลง - ส่งเสริมและพัฒนาการประกอบการระดับครัวเรือนและชุมชน - เน้นการการผลิตผลผลิตที่มีคุณภาพและแตกต่าง เช่น หวานกว่า หอมกว่า ใหญ่กว่า ฯลฯ - สนับสนุนบทบาทคนรุ่นใหม่ ที่มีความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ สินค้า รวมทั้งการสร้างแบรนด์ที่เน้น eco-friendly ปลอดภัยต่อทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค - ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพในการแปรรูปหรือสร้างผลิตภัณฑ์ของตนเอง - สนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือให้กับ กลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพิ่มมูลค่า ต่อยอดสินค้าเกษตรในเชิงนวัตกรรมมากขึ้น - สนับสนุนการขอรับรองแปลงเกษตรกรให้เข้าถึงมาตรฐานที่เหมาะสมทั้ง GAP และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เช่น Organic Thailand EarthSafe หรืออื่น ๆ ที่ผู้บริโภคยอมรับ - ร่วมกับเอกชน ส่งเสริม สนับสนุน ให้เกิดโรงคัดบรรจุ สินค้าเกษตร ที่ได้มาตรฐาน อย. หรือ GMP เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาดในอนาคต - สนับสนุนการตรวจสอบสินค้าเกษตรและอาหารปลอดภัย ออกใบรับรองผลผลิตเพื่อยกระดับมาตรฐานสู่ตลาด ระดับผู้ผลิต การตลาด และผู้บริโภค
การจัดการตลาด	สนับสนุนและส่งเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายแลกเปลี่ยนสินค้า	-	- จัดตั้งตลาดและประชาสัมพันธ์สินค้า - สร้างตลาดรองรับให้กับสินค้าเกษตรในแต่ละจังหวัด และการกระจายสินค้าไปยังพื้นที่อื่น ๆ - สนับสนุนการผลิตสินค้าที่สามารถสร้างรายได้แน่นอน	- ฝึกอบรมทักษะการทำเกษตรแบบครบวงจร และพัฒนาด้านการบริหารจัดการแก่เกษตรกร - ส่งเสริมและสนับสนุนการตลาดให้กับเกษตรกรในทุกระดับ ตั้งแต่ชุมชนท้องถิ่นจนถึงระดับจังหวัด และหลากหลายรูปแบบ รวมถึงตลาดออนไลน์ - สนับสนุนเกษตรกรในการสร้างตลาดสินค้าด้วยตนเอง เช่น ตลาดสีเขียว ตลาดชุมชน ตลาดออนไลน์ ที่เชื่อมโยงและรองรับผลผลิตที่ปลอดภัย มีคุณภาพจากเกษตรกรรายย่อย - สร้างมาตรการจูงใจผู้บริโภคโดยเฉพาะคนเมืองให้ใช้/ซื้อสินค้าจากเกษตรกรที่มีระบบการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ - ประชาสัมพันธ์สินค้าผ่าน Influencer หรือ Youtuber ที่มีชื่อเสียง ราคาไม่สูงมาก - สร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องตลาดพันธสัญญาที่ต้องยึดมั่นในสัญญาที่ตกลงไว้
การพัฒนา กลุ่มและสถาบันเกษตรกร			ส่งเสริมการรวมกลุ่มให้เข้มแข็ง	- สนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันภายใต้เงื่อนไขที่ถูกต้องและเหมาะสม - สนับสนุนและพัฒนาองค์กรหรือสถาบันเกษตรกรให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นกลไกด้านอำนาจในการเข้าถึงบริการและการต่อรอง และปกป้องสมาชิกรายย่อยได้ - พัฒนาศักยภาพกลุ่ม หรือสถาบันเกษตรกรให้มีความสามารถในการจัดทำแผนบริหารธุรกิจ (business plan) ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ

ประเด็น	เกษตรกร	ผู้บริหาร ส.ป.ก.	เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด	เอกชนและประชาสังคม
				• พัฒนาน้องความรู้ให้กลุ่มและสถาบันเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง • กระตุ้น ส่งเสริมให้กรรมการ สมาชิกสถาบันเกษตรกร มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีและใช้ข้อมูลสารสนเทศ • พัฒนาศักยภาพสถาบันเกษตรกรให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเอง เชื่อมโยงกิจการอื่นภาคการเกษตร และการประกอบการเกษตร อย่างมีประสิทธิภาพ • สร้างพลังในชุมชนผ่านการสร้างเครือข่าย
การพัฒนาบุคลากรและการบริหารงานพัฒนา	• พัฒนาบุคลากรด้าน จิตใจ อารมณ์ และปรับวิธีคิดให้สมัย ทันยุคทันสมัย • พัฒนาความรู้ ของเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก ต้องเก่งกว่าผู้นำเกษตรกร • แก้ไขปรับปรุงระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขอใช้ที่ดิน	• สร้างระบบการทำงานออนไลน์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้บริการและผู้เกี่ยวข้อง • ปรับปรุงระบบงานให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้าน Digital • พัฒนาบุคลากร ส.ป.ก. ให้มีความรู้ ความสามารถในการงานตามภารกิจ การใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ และทำงานร่วมกับผู้อื่น • ปรับปรุงฐานข้อมูลการจัดที่ดิน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาเกษตรกร ให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน • ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของ ส.ป.ก. ทุกมิติ. • ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง	• ลดโครงการที่มีลักษณะงานที่มีความซ้ำซ้อนกัน • พัฒนา จนท. ด้านการวิเคราะห์กลุ่มเกษตรกร การวางแผน กำหนดเป้าหมาย และหลักสูตรการเรียนรู้ • พัฒนาเจ้าหน้าที่เพื่อเพิ่มทักษะการคิด วิเคราะห์ การเขียนโครงการ และการใช้เครื่องมือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน • จัดทำฐานข้อมูล • จัดทำคู่มือการดำเนินงาน • ส.ป.ก.ส่วนกลางจัดทำ Catalog วิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เพื่อให้ ส.ป.ก.จังหวัดมีช่องทางในการเลือกวิทยากรที่เหมาะสมมาให้ความรู้เกษตรกร	• พัฒนาเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. จังหวัด ให้สามารถมองภาพรวมการดำเนินโครงการ และทำแผนร่วมกับชุมชน • พัฒนาขีดความสามารถบุคลากร ให้เท่าทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง มีจิตสาธารณะ รู้คุณค่าวัฒนธรรมองค์กรปฏิรูปที่ดิน • สร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐแก่เกษตรกร ด้วยระบบดิจิทัล

จากผลการวิเคราะห์ปัญหาในข้อ 5.1-5.2 และข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาข้างต้น นำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์การแก้ไขปัญหาและสาเหตุหลัก โดยใช้แผนภูมิต้นไม้ (Objective Tree) ดังแสดงในภาพที่ 5.3-5.4

ภาพที่ 5.4 แผนภูมิต้นไม้วัตถุประสงค์การปรับปรุงแก้ไขกระบวนการบริหารงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

5.4 วิเคราะห์และกำหนดประเด็นทางเลือกและวัตถุประสงค์แก้ไขปัญหาและการพัฒนาเกษตรกร

ผลการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไขโดยใช้แผนภูมิต้นไม้ในข้อ 5.1 - 5.3 ทั้งในส่วนของการเกษตรกรและการบริหารงานส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรของ ส.ป.ก. (แผนภูมิต้นไม้ ภาพที่ 5.1 - 5.4) นำมาสู่การวิเคราะห์เพื่อกำหนดประเด็นทางเลือกและวัตถุประสงค์การแก้ไขปัญหาการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน **ดังสรุปในตารางที่ 5.3** ทางเลือกดังกล่าวนี้ กำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมที่เป็นความท้าทายในการขับเคลื่อนการพัฒนา ทั้งในส่วนสภาพพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินที่เป็นพื้นที่ดำเนินการ ลักษณะและศักยภาพเกษตรกร โครงสร้างและภารกิจหน่วยงาน ยุทธศาสตร์ แผน นโยบายที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยแวดล้อมภายนอกต่าง ๆ ซึ่งได้นำเสนอข้อมูลและวิเคราะห์ไว้ในส่วนที่ 2 - 4 รวมถึงข้อเสนอการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในข้อ 5.3 ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงกัน ดังสรุปไว้ในภาพที่ 5.5

ภาพที่ 5.5 สรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์กำหนดประเด็นการพัฒนาเพื่อประกอบการจัดทำแผน

ประเด็นทางเลือกการพัฒนาในตารางที่ 5.3 จะนำไปประกอบการกำหนดเป็นประเด็นการพัฒนาหลัก ภายใต้แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรฯ ระยะ 5 ปี รวมถึงการปรับปรุงกระบวนการและปัจจัยแวดล้อม ของการบริหารงานพัฒนาเกษตรกรของ ส.ป.ก. โดยนำข้อเสนอการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาเกษตรกรและสถาบัน เกษตรกรของภาคส่วนต่าง ๆ ในข้อ 5.3 ไปประกอบการจัดทำแนวทางการพัฒนา รวมถึงการจัดทำโครงการริเริ่มในแต่ ละประเด็นการพัฒนา และการวางแผนงานในการขับเคลื่อนแผนต่อไป (ส่วนที่ 6 – 7)

ตารางที่ 5.3 สรุปประเด็นทางเลือกในการพัฒนาเกษตรกรจากการวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดวัตถุประสงค์การแก้ไข ปัญหาด้วย แผนภูมิต้นไม้

ประเด็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหา/พัฒนา	วัตถุประสงค์
ส่งเสริมและสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และ พัฒนาการเกษตรตลอดห่วงโซ่มูลค่าด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG	● เพิ่มผลผลิตต่อหน่วยสูงขึ้น ● ลดต้นทุนการผลิต ● เพิ่มคุณภาพและมูลค่าสินค้าให้สูงขึ้น ● พัฒนาสินค้าให้ได้รับการรับรองมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับ ● เพิ่มรายได้ให้สูงขึ้น ● ลดความเสี่ยงด้านการตลาด สร้างอำนาจการต่อรอง
สนับสนุนและส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการ อนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและทรัพยากรชีวภาพ	● เพิ่มพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน ● เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศ แปลงเกษตร ● เพิ่มความมั่นคงด้านอาหารของครัวเรือนเกษตรกร เพิ่มขึ้น ● ปรับปรุงสภาพดินในแปลงเกษตรกรรม ● เพิ่มชนิดของผลผลิตที่สามารถสร้างรายได้ ● เพิ่มมูลค่าผลผลิตจากแปลงเกษตรกรรมยั่งยืน ● มีการจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรอย่างเหมาะสม
พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกรและเสริมสร้างความเข้มแข็ง ให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร - พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกร และเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกร และเครือข่าย เกษตรกร - เพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกรและสถาบัน เกษตรกรในการประกอบการเกษตร การจัดการ ระบบโลจิสติกส์ และธุรกิจชุมชน	● สร้างความเข้มแข็งให้ผู้นำเกษตรกรเป็น เกษตรกรมีภาวะผู้นำ และมีส่วนร่วมในการปฏิรูป ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ● เกษตรกรและเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการ เกษตรและมีความเป็นมืออาชีพเพิ่มขึ้น ● สร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรและ สถาบันเกษตรกร ให้มีขีดความสามารถในการ ประกอบการเกษตรและธุรกิจชุมชน มีอำนาจการ

ประเด็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหา/พัฒนา	วัตถุประสงค์
	ต่อรอง มีช่องทางการตลาดที่หลากหลาย และมีการจัดการระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพ ● เพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร ● เพิ่มรายได้ให้สูงขึ้น ● ลดต้นทุนการผลิต ● สร้างอำนาจการต่อรอง ลดความเสี่ยงด้านการตลาด ● สร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรที่ตกเกณฑ์ความยากจนของ จปฐ.หรือ TPMAP
ส่งเสริมและสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาและขยายผลโครงการตามแนวพระราชดำริ และการสร้างอาชีพเสริมรายได้บนฐานทรัพยากร และบริบทชุมชน	● เพิ่มช่องทางการสร้างรายได้ให้ครัวเรือนเกษตรกรด้วยผลิตภัณฑ์ชุมชนจากฐานทรัพยากร ทุน และความรู้ของตนเอง ● เกษตรกรน้อมนำหลักการทรงงาน หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และแนวพระราชดำริมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน - การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร - พัฒนาขีดความสามารถของกลไกสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกร - เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการปฏิบัติงานและการบริหารงานพัฒนาเกษตรกร	● เพิ่มศักยภาพการผลิตของพื้นที่เกษตรกรกรม ● เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร ● สร้างผลสัมฤทธิ์การพัฒนาเชิงประจักษ์และสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของเกษตรกร ● เพิ่มคุณภาพการปฏิบัติงานและสร้างความพึงพอใจให้เกษตรกร ● การบริหารงานพัฒนาของผู้บริหารมีประสิทธิภาพ สร้างความพึงพอใจให้กับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 6

แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรรมและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 ปี (2566 - 2570)

6.1 แนวคิดในการจัดทำแผนพัฒนา

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง¹⁰ : การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ให้มีความสำคัญกับการมีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม และความสมดุลในชีวิต ครอบครัว ชุมชน และประเทศ

แนวคิด Resilience¹¹ : หมายถึง ความสามารถกลับคืนสู่สภาวะเดิม หรือปรับตัว และเปลี่ยนแปลงให้สามารถดำรงอยู่ได้ดีกว่าสภาพเดิมได้ หลังจากประสบภาวะวิกฤติหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่ทำให้เกิดผลกระทบจนเกิดความเสียหายและมีสภาพเปลี่ยนไปจากเดิม เช่น ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยพิบัติต่าง ๆ โรคระบาดวิกฤติพลังงาน และการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วจนเกิดผลกระทบเชิงลบ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มคนที่ไม่มี ความมั่นคงหรือเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะได้รับผลกระทบรุนแรงและอาจจะไม่สามารถฟื้นกลับสู่สภาวะเดิมได้ ดังนั้น แนวคิด Resilience จึงมุ่งเน้นการลดความเปราะบางต่อความเปลี่ยนแปลงอันประกอบด้วยการพัฒนาความสามารถใน 3 ระดับ ได้แก่ (1) การพร้อมรับ (Cope) หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการภายใต้สภาวะวิกฤติ ให้สามารถยืนหยัดและต้านทานความยากลำบาก รวมถึงฟื้นคืนกลับสู่สภาวะปกติได้อย่างรวดเร็ว (2) การปรับตัว (Adapt) หมายถึง การปรับทิศทาง รูปแบบ และแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง พร้อมกระจายความเสี่ยงและปรับตัวอย่างเท่าทันเพื่อแสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่เกิดขึ้น และ (3) การเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโตอย่างยั่งยืน (Transform) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและปัจจัยพื้นฐานให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง

รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจ BCG¹² : เป็นการพัฒนาศรษฐกิจแบบองค์รวม ที่จะพัฒนา 3 เศรษฐกิจ ไปพร้อมกัน ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) ที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยเน้นการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง เชื่อมโยงกับ เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ที่คำนึงถึงการนำวัสดุต่าง ๆ กลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด และทั้ง 2 เศรษฐกิจนี้ อยู่ภายใต้เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ซึ่งเป็นการพัฒนาศรษฐกิจที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคมและการรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนไปพร้อมกัน โดยเปลี่ยนข้อได้เปรียบที่ไทยมีจากความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรม ให้เป็นความสามารถในการแข่งขันด้วยนวัตกรรม เพื่อให้เกิดเศรษฐกิจ BCG ที่เติบโต แข่งขันได้ในระดับโลก เกิดการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำ ชุมชนเข้มแข็ง มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน

รูปแบบพัฒนาตลอดห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain)¹³ คือ ตัวแบบที่มองว่าธุรกิจเป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์คุณค่าอย่างต่อเนื่อง และสัมพันธ์กันเหมือนกับลูกโซ่ กิจกรรมในตัวแบบห่วงโซ่คุณค่าแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

¹⁰ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, <http://www.rdpb.go.th>

¹¹ ปรับจาก ร่างแผนฯ 13, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565)

¹² สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.), <https://www.bcg.in.th/background/>

¹³ ปรับจาก สิริยา คงสมพงษ์ (2557) การสร้างมูลค่าจากต้นน้ำถึงปลายน้ำ. รายงานผลสรุปการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้บริหารภาครัฐ [ออนไลน์]. หลักสูตรการสร้างมูลค่าจากต้นน้ำถึงปลายน้ำ. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) สืบค้นจาก http://sesc.ocsc.go.th/uploads/km/72/OCSC_Value%20Chain_28042014.pdf

(1) กิจกรรมหลัก (Primary Activities) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและบริการโดยตรง (2) กิจกรรมสนับสนุน (Support Activities) เป็นกิจกรรมที่ช่วยสนับสนุนกิจกรรมหลักให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หากอธิบายในมิติของภาคเกษตรห่วงโซ่คุณค่าจะครอบคลุมถึง¹⁴ กิจกรรมต่างๆ ที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน เพื่อร่วมสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการจากการเกษตร ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

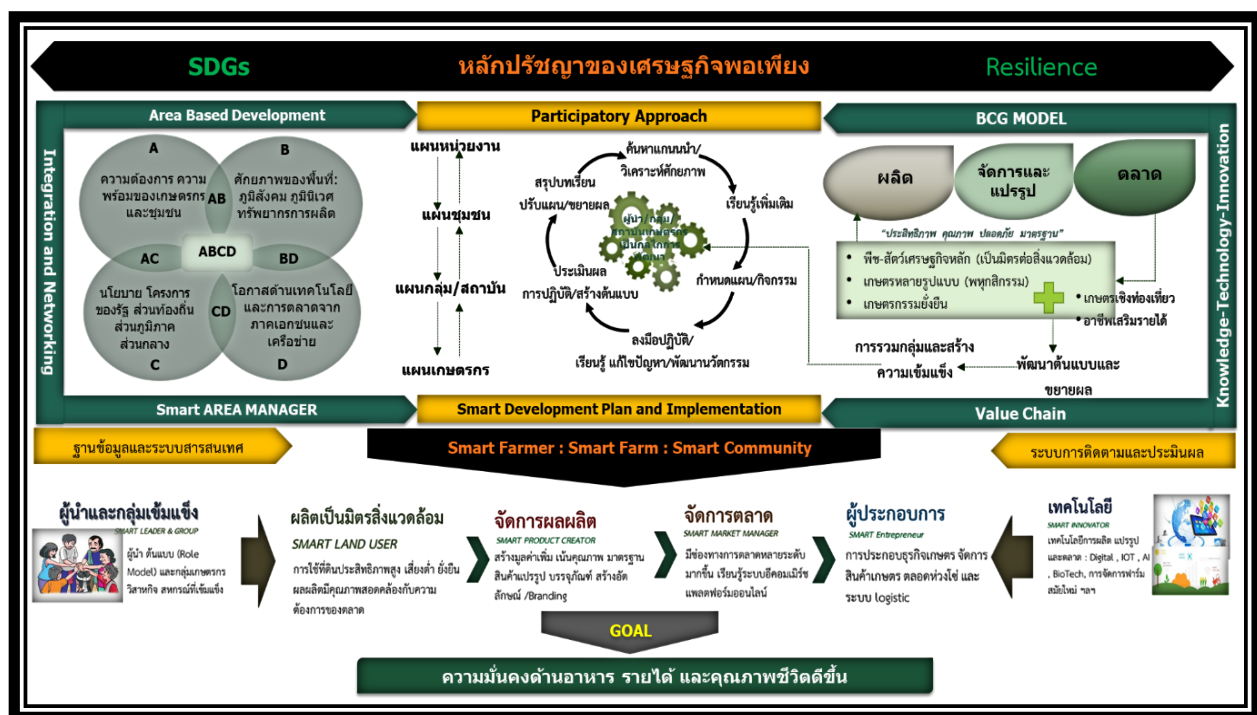
(1) **กระบวนการก่อนการผลิต** คือ การดำเนินการก่อนที่จะมีการผลิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานการผลิต ทรัพยากรการผลิต และปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ให้มีคุณภาพ และปริมาณที่เหมาะสมก่อนทำการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ หรือทำประมง

(2) **กระบวนการผลิต** คือ การดำเนินการเพื่อเปลี่ยนทรัพยากรและปัจจัยการผลิต ให้กลายเป็นผลิตสินค้าหรือบริการที่พร้อมนำไปจำหน่าย เช่น การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทำประมง และการแปรรูปผลผลิต โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจน ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม สมัยใหม่ และระบบสารสนเทศเข้ามาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตลดต้นทุน และเพิ่มความสะดวกสบายให้กับเกษตรกร

(3) **กระบวนการหลังการผลิต** เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นหลังการผลิต และการแปรรูปสินค้า เพื่อส่งมอบสินค้าหรือบริการทางการเกษตร ที่มีคุณภาพให้กับผู้บริโภค โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความประทับใจ และพึงพอใจสูงสุด ด้วยการดำเนินการ (3.1) **ด้านโลจิสติกส์ขาออก** คือการดำเนินการเพื่อให้มั่นใจว่าผู้บริโภคจะได้รับสินค้าที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และได้มาตรฐานตามที่กำหนด (3.2) **ด้านการตลาด** ครอบคลุมตั้งแต่การสร้างตราสินค้า การสร้างภาพลักษณ์ของสินค้า และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ตลอดจนการบริหารจัดการช่องทาง หรือพื้นที่จำหน่ายสินค้าทั้งออนไลน์และออฟไลน์ อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้สินค้าเข้าถึงได้ง่ายและครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย (3.3) **ด้านการบริการ (Service)** เน้นการอำนวยความสะดวก สร้างความประทับใจ และช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากการใช้สินค้าหรือบริการ รับคำติชม และความคิดเห็น เพื่อนำกลับมาพัฒนาสินค้าและบริการให้ตอบโจทย์ความต้องการและสร้างความพึงพอใจสูงสุดให้กับผู้บริโภค

จากแนวคิดที่นำเสนอข้างต้น นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดหลักในการวางแผนปฏิบัติราชการด้านการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน คือ “มุ่งมันส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรโดยประยุกต์ใช้รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจ BCG โมเดล และหลักการห่วงโซ่คุณค่า บนพื้นฐานแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีความมั่นคงด้านอาหาร มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถ ปรับตัว และเปลี่ยนแปลง ต่อสถานการณ์วิกฤติต่าง ๆ ได้ด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน รวมถึงส่งเสริมและการพัฒนาอาชีพเกษตรกรและอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และฐานทรัพยากรชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมสมัยใหม่อย่างเหมาะสม และให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม และพัฒนาศักยภาพกลุ่มเกษตรกร และสถาบันเกษตรกร ให้มีความเข้มแข็ง และเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการเกษตร และอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนมีอำนาจต่อรองด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนและการตลาด ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนาเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และสถาบันเกษตรกรดังกล่าว ต้องเอื้อให้ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ”

¹⁴ ปรับจาก จาก <https://www.okmd.or.th/okmd-kratooktomkit/4057/>

ภาพที่ 6.1 สรุปกรอบแนวคิดหลักในการวางแผนปฏิบัตินโยบายด้านการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

6.2 แผนปฏิบัตินโยบายด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570)

6.2.1 วิสัยทัศน์

“เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน”

6.2.2 พันธกิจ

- 1) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ให้มีศักยภาพในการผลิต การจัดการผลผลิต การเกษตร การจัดการตลาด และการประกอบอาชีพตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 3) ส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรการผลิต พันธุกรรมท้องถิ่น และสภาพแวดล้อม ให้มีความยั่งยืนและสมดุล
- 4) พัฒนาบุคลากรและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานด้านการพัฒนาเกษตรกรด้วยเทคโนโลยี และนวัตกรรม

6.2.3 เป้าหมาย

- 1) เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนเพิ่มขึ้น
- 2) ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรและมูลค่าสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้น
- 3) เกษตรกรมีความมั่นคงด้านอาหาร และมีรายได้สุทธิครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น
- 4) เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) และผู้ประกอบการเกษตรเพิ่มขึ้น
- 5) สถาบันเกษตรกรมีความเข้มแข็ง และมีศักยภาพในการผลิต การจัดการ และการตลาด

6.2.4 ตัวชี้วัดตามเป้าหมาย

- 1) พื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 50,000 ไร่ ในปี 2570
- 2) คริวเรือนเกษตรกรรมมีความมั่นคงด้านอาหารเพิ่มขึ้น ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ในปี 2570
- 3) เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิตตามหลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีไม่น้อยกว่า 15,000 ราย ในปี 2570
- 4) ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรลดลงไม่น้อยกว่าร้อยละ 6 ต่อปี
- 5) มูลค่าสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 ต่อปี
- 6) รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ในปี 2570
- 7) Smart farmer และ Young Smart farmer ระดับต้นแบบเพิ่มขึ้น 500 ราย ในปี 2570
- 8) กลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งตามเกณฑ์ที่กำหนดอย่างน้อยร้อยละ 30 ต่อปี
- 9) สหกรณ์การเกษตรมีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐานระดับ 1 และ 2 อย่างน้อยร้อยละ 95 ต่อปี

6.2.4 ประเด็นการพัฒนา

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 ส่งเสริมและสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาการเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่าด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG

เป้าหมายการพัฒนา: ผลผลิตต่อหน่วยสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง สินค้ามีมาตรฐานรับรองมากขึ้น มูลค่าสินค้าเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น ลดความเสี่ยงด้านการตลาด

แนวทางการพัฒนา

- 1) เน้นการพัฒนาแบบมุ่งเป้ารายพื้นที่เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในชุมชน โดยเลือกเป้าหมายรายบุคคลและรายกลุ่มในแต่ละพื้นที่อย่างชัดเจน และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาศักยภาพได้เหมาะสมตามความพร้อมของเกษตรกร ลักษณะภูมินิเวศ บริบทของชุมชน และปัจจัยแวดล้อม
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเกษตรกร และสถาบันเกษตรกรเป้าหมาย ในการวางแผนการผลิตสินค้า การจัดการ และการวางแผนธุรกิจระดับแปลง โดยมีการจัดการสินค้าหลักและสินค้ารองที่เชื่อมโยงกับความต้องการของตลาด
- 3) ส่งเสริมการผลิตและการจัดการสินค้าตามหลักห่วงโซ่คุณค่าของ BCG (BCG Value Chain) ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ศักยภาพเกษตรกร และความต้องการของตลาด รวมถึงการยกระดับแปลงเกษตรกรสู่กิจกรรมเกษตรเชิงท่องเที่ยว และเชื่อมโยงกับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
- 4) ส่งเสริมการเกษตรยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น เกษตรปลอดภัย เกษตรชีวภาพ เกษตรอัจฉริยะ เกษตรยั่งยืน เกษตรแปรรูปที่เน้นการใช้ทรัพยากรจากชุมชน เกษตรแบบประณีต เกษตรแม่นยำสูง เป็นต้น โดยให้ความสำคัญกับการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการวิเคราะห์ดิน น้ำ รวมถึงการเลือกชนิดพืชและสัตว์ และแหล่งพันธุ์ที่ดี
- 5) ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรทางเลือก ในกลุ่มสินค้าเกษตรมูลค่าสูง เช่น สมุนไพร พืชผัก ผลไม้มูลค่าสูง แมลงเศรษฐกิจ พืช/สัตว์ที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น ฯลฯ
- 6) ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่เหมาะสมตลอดห่วงโซ่ ตั้งแต่การผลิต การจัดการสินค้า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ การขนส่ง และการจัดจำหน่าย เพื่อลดความเสี่ยง ลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และคุณภาพการผลิต โดยมีการประเมินผลการใช้ความรู้และเทคโนโลยีสู่การปฏิบัติระดับแปลง
- 7) ส่งเสริมการผลิตที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพสูง ให้เกษตรกรผลิตตามหลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ทั้งมาตรฐาน GAP และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ทั้งมาตรฐานภาครัฐและ

เอกชน เช่น Organic Thailand EarthSafe ฯลฯ และสนับสนุนการตรวจสอบสินค้าเกษตรและอาหารปลอดภัย การออกใบรับรองผลผลิตเพื่อยกระดับมาตรฐานสู่ตลาด ระดับผู้ผลิต การตลาด และผู้บริโภค

8) ส่งเสริมการพึ่งตนเองและบริหารจัดการปัจจัยการผลิตอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ชีวภาพและสารชีวภัณฑ์ การผลิตและใช้เมล็ดพันธุ์ กล้าพันธุ์ไม้และพันธุ์สัตว์ที่ดีเหมาะสมกับพื้นที่ การผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ชีวภาพ และสารกำจัดวัชพืช และกำจัดแมลงจากธรรมชาติ และการรวมกลุ่มจัดหาและใช้ปุ๋ย และสารเคมีอย่างถูกต้อง เป็นต้น

9) ร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน สนับสนุนการเพิ่มมูลค่าสินค้า เช่น อาคารคัดบรรจุสินค้า อาคารจัดเก็บสินค้า วัสดุอุปกรณ์ ที่จำเป็นเพื่อการจัดการสินค้า รวมถึงพัฒนาความรู้และระบบการจัดการคุณภาพ เพื่อเข้าสู่มาตรฐาน ออย. หรือ GMP หรือมาตรฐานอื่น ๆ รวมถึงการพัฒนากระบวนการข้อมูล และส่งเสริมการสร้างแพลตฟอร์ม เพื่อการจัดการสินค้าเกษตรตั้งแต่การเริ่มต้นผลิตจนถึงการขาย

10) พัฒนาขีดความสามารถด้านการตลาดให้เกษตรกร ทั้งตลาด online และตลาด onsite ในระดับต่าง ๆ รวมถึงประสานเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิต กับตลาดและผู้บริโภค เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาดที่หลากหลาย เช่น การสร้างตลาดชุมชน ตลาดสีเขียว ฯลฯ

11) ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรต้นแบบการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เป็น Role model ด้านการปรับโครงสร้างการผลิต และการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทั้งการจัดการแปลงและการจัดการรายสินค้า

12) สนับสนุนการเข้าถึงสินเชื่อกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรกรรมและอื่น ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ปรับโครงสร้างการผลิตสู่การผลิตที่สร้างแหล่งรายได้หลากหลาย ลดความเสี่ยง และการลงทุนประกอบการเกษตรกรรม

โครงการ/กิจกรรมภายใต้ประเด็นการพัฒนา

โครงการ	ลักษณะเป้าหมายการพัฒนา	เป้าหมายระยะ 5 ปี (หน่วย)	2566	2567	2568	2569	2570	หมายเหตุ
1. โครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่	รายพื้นที่	97 แปลง	●	●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.
2. โครงการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ และยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกรในพื้นที่จัดที่ดินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล (คทช.)	รายพื้นที่	16 แห่ง		●	●	●	●	ปรับปรุงโครงการเดิม
3. โครงการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนเกษตรสีเขียวในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG	รายพื้นที่	72 ชุมชน		●	●	●	●	โครงการใหม่
4. โครงการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรมูลค่าสูงจากสมุนไพรและพันธุ์กรรมท้องถิ่นในเขตปฏิรูปที่ดิน (โรงอบ+OEM)	รายพื้นที่	150 ชุมชน		●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.
5 โครงการส่งเสริมสินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินเข้าสู่ระบบรับรองมาตรฐาน	รายบุคคล/กลุ่ม	16,000 ราย						แผน 5 ปี ส.ป.ก.
5.1 มาตรฐาน GAP	รายบุคคล/กลุ่ม	15,000 ราย	●	●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.
5.2 มาตรฐานเกษตรอินทรีย์	รายบุคคล/กลุ่ม	500 ราย					●	โครงการใหม่
6. โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยการส่งเสริมการเกษตรเชิงท่องเที่ยว	รายพื้นที่	40 ชุมชน			●	●	●	โครงการใหม่

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 สนับสนุนและส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และทรัพยากรชีวภาพ

เป้าหมายการพัฒนา: พื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้น ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศแปลงเกษตรเพิ่มขึ้น ความมั่นคงด้านอาหารของครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น เกษตรกรมีชนิดของผลผลิตที่สามารถสร้างรายได้มาก พันธุ์กรรมท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์และสร้างมูลค่า ผลผลิตจากแปลงเกษตรกรรมยั่งยืนมีมูลค่าเพิ่มขึ้น สภาพดินและสภาพแวดล้อมในแปลงเกษตรกรรมดีขึ้น มีการจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรอย่างเหมาะสม และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนา

- 1) กำหนดเป้าหมายการพัฒนาเชิงพื้นที่ และคัดเลือกผู้นำที่มีศักยภาพ วิเคราะห์พื้นที่ และจัดทำแผนขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนระดับแปลง และระดับชุมชน โดยแยกกลุ่มเป้าหมายพัฒนาตามศักยภาพ
- 2) สร้างกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ มุ่งเน้นการศึกษาเรียนรู้จากต้นแบบทางความคิดและการปฏิบัติ เพื่อสร้างความเข้าใจในแนวคิด แนวปฏิบัติเชิงประจักษ์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และตระหนักรู้ถึงความสำคัญของระบบการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และระบบเกษตรกรรมยั่งยืน
- 3) ส่งเสริมการปรับโครงสร้างการผลิตจากเกษตรเชิงเดี่ยวสู่การผลิตสินค้าเกษตรที่สร้างรายได้ ลดความเสี่ยงการตลาด ด้วยการจัดสรรพื้นที่อย่างเหมาะสมหรือการปลูกพืชร่วม พืชแซมในแปลงไม่ย่นต้น ไม้ผล หรือพืชไร่ เพื่อผลิตสินค้าหลากหลายทั้งพืช สัตว์ แมลง ประมง รวมถึงผลผลิตและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ มากกว่า 1 กิจกรรม และปรับสู่การเกษตรผสมผสาน
- 4) ส่งเสริมการเกษตรในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนตามบริบทของพื้นที่แต่ละภูมิภาค เช่น เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ วนเกษตร เกษตรธรรมชาติ เพอร์มาคัลเจอร์ และระบบอื่นที่มีแนวทางการปฏิบัติสอดคล้องกับหลักการเกษตรกรรมยั่งยืน และการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก
- 5) ส่งเสริมเลือกชนิดพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง แมลงเศรษฐกิจในระบบการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ที่เหมาะสมกับพื้นที่ ศักยภาพของเกษตรกร และมีโอกาสด้านการตลาด โดยสนับสนุนให้มีการจัดแผนการผลิตระดับแปลง
- 6) สนับสนุนการเพิ่มมูลค่าสินค้า และการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานชีวภาพ เช่น กลุ่มพืชสมุนไพร พืชผักพื้นบ้าน พืชผักย่นต้น ในแปลงเกษตรกรรมยั่งยืน ด้วยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานความรู้สมัยใหม่ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์
- 7) ส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ ฟื้นฟูป่าหัวไร่ปลายนา สร้างป่าครอบครัว และสร้างพื้นที่สีเขียวกักเก็บคาร์บอน เพื่อสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ ความมั่นคงทางอาหารและรายได้ระยะยาวอย่างยั่งยืน
- 8) ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ดิน น้ำ เช่น การสร้างฝายชะลอน้ำ การปลูกไม้ย่นต้น ไม้ป่า การปรับปรุงบำรุงดินด้วยวัสดุหรือสารอินทรีย์ชีวภาพ และจุลินทรีย์ การลดการชะล้างพังทลายของดิน เป็นต้น เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้น ปรับสภาพอากาศระดับแปลง และความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ และสภาพแวดล้อม
- 9) ส่งเสริม สนับสนุนการเก็บรักษา และขยายพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ท้องถิ่น ทั้งในระดับแปลง และระดับกลุ่มหรือศูนย์/ธนาคารรวบรวมพันธุ์กรรมท้องถิ่น รวมถึงการเพาะกล้าไม้ปลูกและจำหน่ายสร้างรายได้
- 10) ส่งเสริมและสนับสนุนการทำสวนยางพาราแบบยั่งยืนและการพัฒนาสู่มาตรฐานการผลิตแบบปลอดภัย มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และมาตรฐานป่าไม้เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าจากสวนยางพารา

11) สนับสนุนการจัดการเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร โดยการนำกลับมาใช้ประโยชน์ในแปลงเกษตรและการสร้างมูลค่าเพิ่มในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อลดการเผา และการสร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม สามารถลดต้นทุนและสร้างรายได้เพิ่มให้เกษตรกรได้

12) ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรต้นแบบเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ขยายผลองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และเกษตรกรรมยั่งยืน โดยเชื่อมโยงกับสถาบันวิชาการนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์มาพัฒนาต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า และขยายผลความรู้สู่เกษตรกรอื่น ๆ

13) ส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกร และการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อสร้างตลาดด้วยตนเอง และเชื่อมโยงเครือข่ายตลาด เพื่อรองรับสินค้าจากระบบเกษตรกรรมยั่งยืนและการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ตลาดนัดสีเขียว ตลาดขายตรง ร้านค้าสีเขียว ตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) การเปิดตลาดผ่านกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรนิเวศ เป็นต้น

14) ใช้มาตรการด้านสินเชื่อจากกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อเป็นแรงจูงใจและกระตุ้นให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน เช่น สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ หรือ กำหนดระยะเวลาปลอดดอกเบี้ย การขยายวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่ขอเสนอกู้เงิน ขยายระยะเวลาชำระเงินกู้ เฉพาะกลุ่มลูกค้าเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นต้น

โครงการ/กิจกรรมภายใต้ประเด็นการพัฒนา

โครงการ	ลักษณะเป้าหมายการพัฒนา	เป้าหมายระยะ 5 ปี (หน่วย)	2566	2567	2568	2569	2570	หมายเหตุ
1. โครงการส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน	รายพื้นที่/กลุ่ม/บุคคล	73,500 ไร่						แผน 5 ปี ส.ป.ก.
1.1 กิจกรรมส่งเสริมเกษตรอินทรีย์	รายพื้นที่/กลุ่ม/บุคคล	18,000 ไร่	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
1.2 กิจกรรมส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่	รายพื้นที่/กลุ่ม/บุคคล	13,500 ไร่	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
1.3 กิจกรรมส่งเสริมระบบวนเกษตร	รายพื้นที่/กลุ่ม/บุคคล	40,000 ไร่	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
1.4 กิจกรรมส่งเสริมเกษตรผสมผสาน	รายพื้นที่/กลุ่ม/บุคคล	2,000 ไร่		●	●	●	●	โครงการใหม่
2. โครงการลดการเผาเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน	บุคคล	7,200 ราย	●	●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกรและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร

เป้าหมายการพัฒนา

- 1) ผู้นำเกษตรกรมีภาวะผู้นำ และมีส่วนร่วมในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- 2) เกษตรกรและเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการเกษตรและมีความเป็นมืออาชีพ
- 3) เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรมีความเข้มแข็ง และมีความสามารถในการประกอบการเกษตรและธุรกิจชุมชน มีอำนาจการต่อรอง มีช่องทางการตลาดที่หลากหลาย และมีการจัดการระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพ
- 4) สินค้าเกษตรมีมูลค่าสูง เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีต้นทุนการผลิตลดลง
- 5) เกษตรกรที่ตกเกณฑ์ความยากจนของ จปฐ. หรือ TPMAP มีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น และคุณภาพชีวิตดีขึ้น

แนวทางการพัฒนาที่ 3.1 พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกร และเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกร และเครือข่ายเกษตรกร

1) พัฒนาศักยภาพ สร้างแรงจูงใจผู้นำเกษตรกร อาสาสมัครปฎิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (อสปก.) และผู้แทนเกษตรกร ให้มีขีดความสามารถสูงด้านการประสานงาน ภาวะผู้นำ การถ่ายทอดความรู้ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อร่วมเป็นกลไกในการสื่อสารและขับเคลื่อนงานปฎิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในระดับท้องถิ่นที่ครอบคลุมทุกตำบลในเขตปฎิรูปที่ดิน เช่น การตรวจติดตามการใช้ที่ดินในท้องถิ่น การสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล การเป็นผู้ช่วยผู้ตรวจประเมินแปลงเกษตรในระดับท้องถิ่น เป็นต้น

2) สนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้นำเกษตรกรให้มีศักยภาพเป็นแกนนำในการผลักดันนโยบายและข้อเสนออันเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรรายย่อย

3) สร้างและพัฒนาผู้นำให้มีความสามารถด้านการบริหารจัดการกลุ่ม/วิสาหกิจชุมชน/สหกรณ์ การเกษตร การประกอบการเกษตรตลอดห่วงโซ่ การประกอบการธุรกิจชุมชน และการเชื่อมโยงกิจกรรมการเกษตรกับกิจกรรมอื่นในชุมชนและนอกชุมชน

4) สร้างและสนับสนุนผู้นำเกษตรกรเป็นศูนย์เรียนรู้ เพื่อขยายผลองค์ความรู้ด้านการปฎิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมทั้งสร้างให้เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลข่าวสาร และถ่ายทอดเทคโนโลยีในระดับท้องถิ่น

แนวทางการพัฒนาที่ 3.2 เพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในการประกอบการเกษตร การจัดการระบบโลจิสติกส์ และธุรกิจชุมชน

1) ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรและเกษตรกรรุ่นใหม่มีมืออาชีพ (Smart Farmer) และกลุ่มเกษตรกรมืออาชีพ (Smart Group) ด้วยการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และความสามารถตลอดห่วงโซ่ และการบริหารจัดการ รวมถึงสนับสนุนเงินทุน และปัจจัยการผลิตที่จำเป็น เทคโนโลยี นวัตกรรม และแหล่งเงินทุนตามความพร้อมและแผนพัฒนาของกลุ่มอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ปี

2) ส่งเสริมและพัฒนายกระดับเกษตรกร Smart Farmer และ Smart Group สู่อผู้ประกอบการเกษตรมืออาชีพ (Smart Agri - Entrepreneurship: SAE) โดยส่งเสริมและสนับสนุนทั้งด้านความรู้ เทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐานด้านอาคาร วัสดุอุปกรณ์ การพัฒนาระบบคุณภาพ โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในการลงทุน และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐเอกชน และสถาบันการศึกษา

3) การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ควรประเมินศักยภาพ วิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำแผนพัฒนากลุ่ม และแผนธุรกิจ (Business Plan) ของกลุ่มและสมาชิก (ต้องมีสินค้า) แบบต่อเนื่อง 3 ปี (สำหรับกลุ่มใหม่ขั้นที่ 1) และ แผนต่อยอด 1- 2 ปี (สำหรับกลุ่มเดิมขั้นที่ 2 -3)

4) ส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ให้มีการจัดการสินค้าหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรและสินค้าผลิตภัณฑ์แปรรูป ยกระดับคุณภาพ และมาตรฐานสินค้า ให้สอดคล้องกับตลาดและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค

5) ส่งเสริมและพัฒนาการประกอบการระดับครัวเรือนและชุมชน และให้มีศักยภาพในการแปรรูปหรือสร้างผลิตภัณฑ์ของตนเอง รวมทั้งสนับสนุนบทบาทคนรุ่นใหม่ ที่มีความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้า รวมทั้งการสร้างแบรนด์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ปลอดภัยต่อทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค

6) ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ ทักษะ ศักยภาพด้านการบริหารจัดการสินค้าให้มีคุณภาพ มาตรฐาน เพื่อให้สินค้ามีคุณค่าและมูลค่าที่สูงขึ้น บนฐานข้อมูล ทุน ความรู้ และทรัพยากรของเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์

และการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งทั้งเครือข่ายด้านการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนทรัพยากร และการประกอบการธุรกิจ เกษตร โดยสนับสนุนบทบาทของคนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงาน

7) พัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการตลาดให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ทั้งตลาด online และ ตลาด onsite ในระดับต่าง ๆ รวมถึงประสานเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิต กับตลาดและผู้บริโภค เพื่อเพิ่มช่องทาง และสถานที่จัดจำหน่ายที่หลากหลายสอดคล้องกับประเภทสินค้าและกลุ่มผู้บริโภค เช่น ตลาดค้าปลีกโมเดิร์นเทรด ตลาดสีเขียวระดับชุมชน หรือระดับจังหวัด ตลาดร้านอาหาร โรงพยาบาล ร้านสะดวกซื้อ สถานประกอบการต่าง ๆ เป็นต้น

8) สนับสนุนการเข้าถึงสินเชื่อกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร และอื่น ๆ เพื่อพัฒนาและยกระดับ การประกอบการเกษตรและธุรกิจเกษตรของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร

9) บูรณาการการพัฒนาภาคเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมและสนับสนุนโครงสร้าง พื้นฐาน อาคารโรงเรือน โรงคัดบรรจุสินค้าเกษตร วัสดุอุปกรณ์ และระบบควบคุมคุณภาพและมาตรฐานที่ทันสมัยเป็น ที่ยอมรับ สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ เพื่อเสริมศักยภาพให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรที่มีความพร้อม ให้ สามารถพัฒนาเพิ่มมูลค่าต่อยอดสินค้าเกษตรในเชิงนวัตกรรมและเพิ่มช่องทางการตลาดได้มากขึ้น

10) ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร กลุ่มและสถาบันเกษตรกร ในการจัดการ ระบบโลจิสติกส์ สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์สินค้าแปรรูปต่าง ๆ ด้วยการพัฒนาองค์ความรู้ โครงสร้างพื้นฐาน ที่จำเป็นแหล่งสินเชื่อ และปัจจัยอื่น ๆ เพื่อให้เกษตรกร สามารถลดต้นทุนด้านการจัดการขนส่งสินค้า การรักษา คุณภาพสินค้าจนถึงมือผู้ซื้อ

11) พัฒนาเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน/สหกรณ์การเกษตรต้นแบบเพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้ และขยายผลองค์ความรู้สู่เกษตรกรอื่น ๆ ด้านการประกอบการเกษตรตลอดห่วงโซ่ การจัดการระบบโลจิสติกส์ การ จัดการธุรกิจชุมชน

12) สนับสนุนการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้า โดยจัดทำข้อมูล และแผนครัวเรือนยากจน แบบมีส่วนร่วม เพื่อแก้ไขปัญหาตามศักยภาพของครัวเรือน โดยจัดให้มีเกษตรกร (ผู้แทนเกษตรกร/อสป.ก.) เป็นพี่เลี้ยง ให้คำแนะนำ ประสาน ติดตามและประเมินผล การเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อยครัวเรือนละ 1 ราย รวมถึงมี เจ้าหน้าที่ทำหน้าที่ดูแล สนับสนุน ส่งเสริม ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับเพื่อช่วยแก้ไข ปัญหาความยากจนของครัวเรือนเป้าหมาย

โครงการ/กิจกรรมภายใต้ประเด็นการพัฒนา

โครงการ	ลักษณะเป้าหมายการพัฒนา	เป้าหมายระยะ 5 ปี (หน่วย)	2566	2567	2568	2569	2570	หมายเหตุ
แนวทางการพัฒนาที่ 3.1 พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกร และเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกร และเครือข่ายเกษตรกร								
1. โครงการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำและเครือข่ายผู้นำเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	ราย	5,000 ราย						แผน 5 ปี ส.ป.ก.
1.1 กิจกรรมพัฒนาผู้แทนเกษตรกรและอาสาสมัครปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร	ราย	5,000 ราย	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
1.2 กิจกรรมการสร้างและพัฒนาสภาผู้นำเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	สภา	1 สภา		●	●	●	●	โครงการใหม่

โครงการ	ลักษณะ เป้าหมาย การพัฒนา	เป้าหมายระยะ 5 ปี (หน่วย)	2566	2567	2568	2569	2570	หมายเหตุ
แนวทางการพัฒนาที่ 3.2 เพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในการประกอบการเกษตร การจัดการระบบโลจิสติกส์ และธุรกิจชุมชน								
2. โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer)	บุคคล	5,000 ราย	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
2.1 กิจกรรมพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่องในเขตปฏิรูปที่ดิน (Smart Farmer)	บุคคล	4,000 ราย	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
2.2 กิจกรรมสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่	บุคคล	1,000 ราย	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
3. โครงการยกระดับศักยภาพและความเข้มแข็งธุรกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดินสู่ความยั่งยืน								
3.1 กิจกรรมการยกระดับศักยภาพและความเข้มแข็งธุรกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน	สถาบัน	300 สถาบัน	●	●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.
3.2 กิจกรรมส่งเสริมการแปรรูป และการจัดการสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าเกษตร	สถาบัน	40 สถาบัน		●	●	●	●	โครงการใหม่
3.3 กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาช่องทางการตลาดสินค้าเกษตร	สถาบัน	40 สถาบัน		●	●	●	●	โครงการใหม่
3.4 กิจกรรมการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์สินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน	สถาบัน	30 สถาบัน			●	●	●	โครงการใหม่
4. การยกระดับรายได้เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้า	ราย			●	●	●	●	กระบวนการพัฒนา

ประเด็นการพัฒนาที่ 4 ส่งเสริมและสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาและขยายผลโครงการตามแนวพระราชดำริ และการสร้างอาชีพเสริมรายได้บนฐานทรัพยากร และบริบทชุมชน

เป้าหมายการพัฒนา

- 1) เกษตรกรน้อมนำหลักการทรงงาน หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และแนวพระราชดำริ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- 2) เกษตรกรมีช่องทางการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นนอกจากการจำหน่ายสินค้าเกษตร ด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากฐานทรัพยากร ทุน และความรู้ของตนเอง

แนวทางการพัฒนา

- 1) ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนา และการขยายผลการพัฒนาการเกษตรและคุณภาพชีวิตเกษตรกร ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โครงการพระราชดำริ และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- 2) ส่งเสริมอาชีพเสริมรายได้บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานความรู้ใหม่ และใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น การแปรรูปอาหาร งานทอผ้าและผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้าย โหมด เส้นใยจากธรรมชาติต่าง ๆ งานจักสาน และงานแกะสลักไม้ งานปั้น และอื่น ๆ โดยสนับสนุนคนรุ่นใหม่ที่มีความคิดสร้างสรรค์ เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนงาน รวมถึงเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้สูงอายุ เด็กและผู้พิการ ในชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสม
- 2) สนับสนุนเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกร ในการพัฒนาเพิ่มมูลค่าสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้วยการสร้างแบรนด์ สร้างเรื่องราวของสินค้า สร้างอัตลักษณ์ พัฒนาตราสินค้า มาตรฐานผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ที่เน้นความเป็น

มิตรกับสิ่งแวดล้อม และคาร์บอนต่ำ ควบคู่กับการจัดการด้านการตลาด เช่น การเปิดช่องทางการตลาด เพื่อการวางแผนตลาดนำการผลิต การส่งเสริมการตลาด การรับรองคุณภาพสินค้าขาย เป็นต้น

3) สนับสนุนการเข้าถึงสินเชื่อกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และอื่น ๆ เพื่อพัฒนาอาชีพ รวมถึงการพัฒนาขีดความสามารถของเกษตรกรในการบริหารจัดการทุน

โครงการ/กิจกรรมภายใต้ประเด็นการพัฒนา

โครงการ	ลักษณะเป้าหมายการพัฒนา	เป้าหมายระยะ 5 ปี (หน่วย)	2566	2567	2568	2569	2570	หมายเหตุ
1. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	ราย	5,000 ราย	●	●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.
2. โครงการพัฒนาและส่งเสริมศิลปหัตถกรรม	ราย	4,000 ราย	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
3. โครงการส่งเสริมอาชีพเสริมรายได้ โดยการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากรชุมชน	กลุ่ม	120 กลุ่ม		●	●	●	●	โครงการใหม่

ประเด็นการพัฒนาที่ 5 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

เป้าหมายการพัฒนา: การพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรเกิดผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์มากขึ้น เกษตรกรมีความพึงพอใจ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพึงพอใจต่อการบริหารงานพัฒนาของผู้บริหารและส่วนอำนวยการ

แนวทางการพัฒนา

แนวทางพัฒนาที่ 5.1 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร

- 1) พัฒนาความรู้และทักษะที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง เช่น การใช้กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์และจัดทำแผนชุมชน ระบบการผลิตการเกษตรตลอดห่วงโซ่การตลาด การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น
- 2) สร้างวัฒนธรรมองค์กร และสร้างแรงจูงใจในการดำเนินงานเชิงคุณภาพ เน้นผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงาน โดยการสนับสนุนโอกาสการพัฒนาตนเอง ความก้าวหน้าในสายงาน และการยกย่องเชิดชูเกียรติ
- 3) ส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย จัดการความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน รวมถึงพัฒนาทักษะในการคิด วิเคราะห์ และการจัดการงานอย่างเป็นระบบ
- 4) พัฒนาระบบและบุคลากร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการติดตาม และประเมินผลการวิจัย การถอดบทเรียน โครงการและกิจกรรมด้านการพัฒนาเกษตรกร

แนวทางพัฒนาที่ 5.2 พัฒนาขีดความสามารถของกลไกสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกร

- 1) พัฒนาขีดความสามารถของศูนย์ตรวจสอบและรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้สามารถดำเนินการด้านการรับรองมาตรฐานเกษตรปลอดภัย หรือ เกษตรอินทรีย์อย่างมีประสิทธิภาพสูง และน่าเชื่อถือ โดยนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่มาใช้ในการพัฒนางาน ไปพร้อมกับการพัฒนาบุคลากรทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำเกษตรกร และอาสาสมัครเกษตรกร ให้มีความรู้ความสามารถ และมีส่วนร่วมในขั้นตอนการประเมิน และสามารถใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงานได้มากขึ้น
- 2) พัฒนาศักยภาพศูนย์การเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปที่ดิน และศูนย์ส่งเสริมและขยายพันธุ์พืช ในเขตปฏิรูปที่ดินให้เป็นศูนย์รวบรวมองค์ความรู้และการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมถึงเป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์ พืชสมุนไพร หรือพืชที่สำคัญอื่น ๆ เพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์และกระจายพันธุ์ดีให้กับเกษตรกร

แนวทางพัฒนาที่ 5.3 เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการปฏิบัติงานและการบริหารงานพัฒนาเกษตรกร

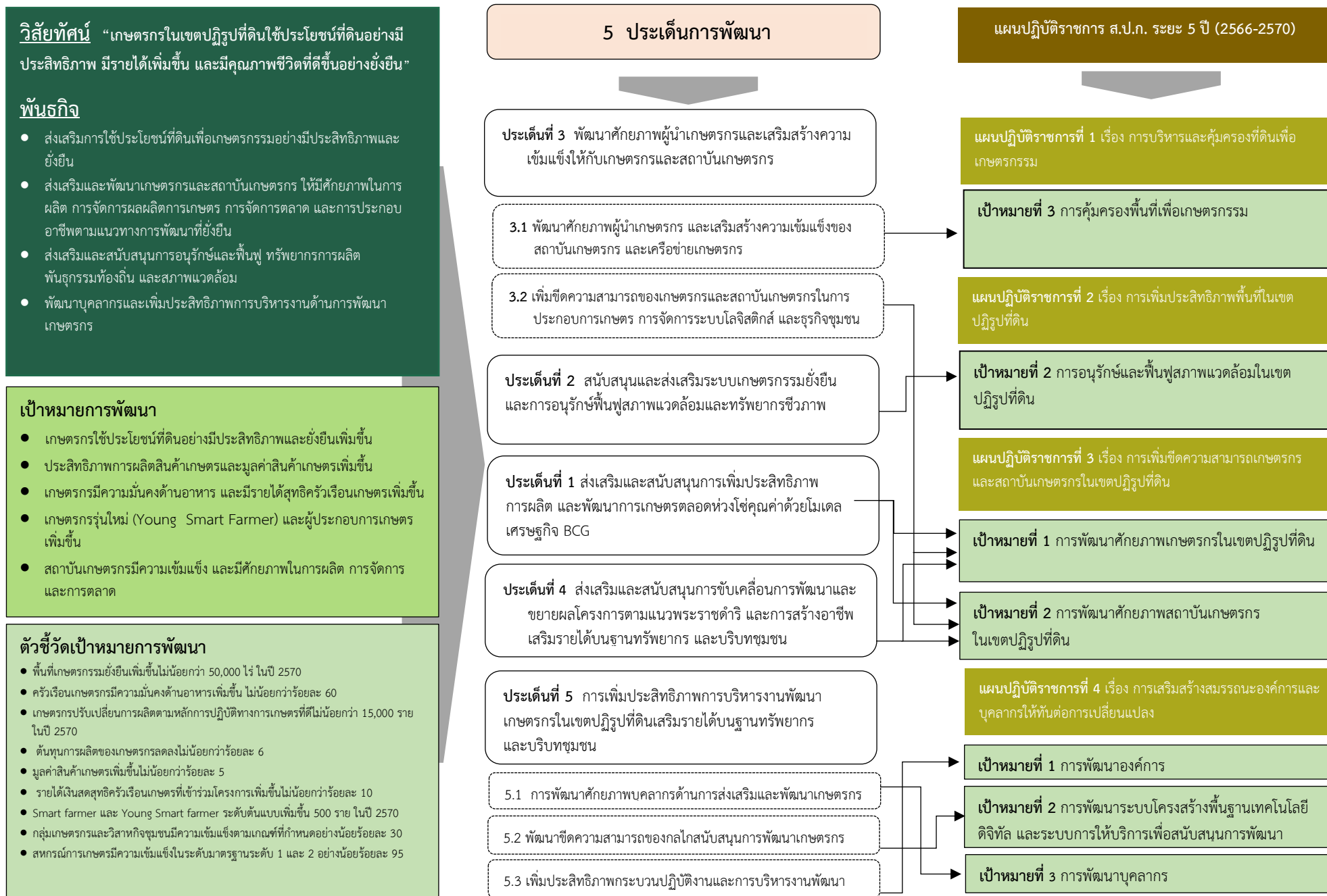
- 1) ประเมินศักยภาพพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินและจัดกลุ่มตามสถานภาพและศักยภาพ เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ สำหรับการกำหนดเป็นพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนารายพื้นที่ สามารถบูรณาการงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการสนับสนุนอื่น ๆ ต่อเกษตรกรแบบมุ่งเป้ารายพื้นที่ และมุ่งผลสัมฤทธิ์ได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น
- 2) ส่งเสริมการพัฒนาเกษตรกรแบบมุ่งเป้าพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area based Development) และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 3) เพิ่มโอกาสให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งทุนจากกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพอย่างเหมาะสม และมีเป้าหมายการให้สินเชื่ออย่างชัดเจน สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนปฏิบัติการของหน่วยงานทุกระดับ
- 4) สนับสนุนการใช้กระบวนการพัฒนาเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม การจัดการกระบวนการเรียนรู้ผ่านรูปแบบโรงเรียนเกษตรกร การจัดทำแผนครัวเรือน แผนกลุ่มและชุมชนหรือแผนพัฒนารายพื้นที่
- 5) ปรับปรุงกระบวนการและวิธีการในการวางแผนงาน โครงการ การจัดสรรงบประมาณ และการกำหนดตัวชี้วัด รวมถึงการสนับสนุนบุคลากร และทรัพยากรอื่น ๆ อย่างเหมาะสม และมุ่งผลสัมฤทธิ์เชิงคุณภาพ
- 6) พัฒนาระบบฐานข้อมูลและการจัดการข้อมูลเกษตรกร ข้อมูลสินค้า ข้อมูลด้านการตลาดด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย สามารถจัดการข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง น่าเชื่อถือและทันเวลา สามารถนำไปใช้เพื่อการวางแผน และการดำเนินงานของพัฒนาเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพ
- 7) บูรณาการหน่วยงานภาคีในการพัฒนาเกษตรกร และประสานการพัฒนาทรัพยากรการผลิตและโครงสร้างพื้นฐาน วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละพื้นที่ในการจัดทำแผนงาน เป้าหมาย และการดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเส้นทางคมนาคม การขนส่ง ไฟฟ้า โครงข่ายและสัญญาณอินเทอร์เน็ต แหล่งน้ำ เช่น แหล่งน้ำชุมชน สระน้ำประจำไร่นาที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ การขุดลอกสระน้ำประจำไร่นา และระบบกระจายน้ำในแปลงเกษตรกรรม เพื่ออำนวยความสะดวกในการผลิต การขนส่งสินค้าการเข้าถึงตลาด การบริการ ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาความรู้และศักยภาพของเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับชนิดพืช สัตว์ และกิจกรรมการเกษตร

โครงการ/กิจกรรมภายใต้ประเด็นการพัฒนา

โครงการ	ลักษณะเป้าหมายการพัฒนา	เป้าหมายระยะ 5 ปี (หน่วย)	2566	2567	2568	2569	2570	หมายเหตุ
แนวทางพัฒนาที่ 5.1 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร								
1. โครงการการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร (ด้านการพัฒนาเกษตรกร)								แผน 5 ปี ส.ป.ก.
1.1 กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรด้วยการโค้ช และระบบพี่เลี้ยง	ราย	400 ราย	●	●	●	●	●	
1.2 กิจกรรมฝึกอบรมสัมมนาพัฒนาความรู้ ทักษะ และสมรรถนะการทำงานพัฒนาเกษตรกร	ครั้ง	10 ครั้ง		●	●	●	●	
1.3 กิจกรรมสร้างวัฒนธรรมองค์กร และสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน	ราย	400 ราย	●	●	●	●	●	

โครงการ	ลักษณะ เป้าหมายการ พัฒนา	เป้าหมายระยะ 5 ปี (หน่วย)	2566	2567	2568	2569	2570	หมายเหตุ
แนวทางการพัฒนาที่ 5.2 พัฒนาขีดความสามารถของกลไกสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกร								
1. โครงการพัฒนาศักยภาพผู้ตรวจประเมินและขยายขอบข่ายการรับรองมาตรฐาน GAP และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ของศูนย์ตรวจสอบและรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน	ศูนย์ ราย	1 ศูนย์ 150 ราย	●	●	●	●	●	โครงการ เดิม
2. โครงการพัฒนาระดับการบริการ และการถ่ายทอดเทคโนโลยี ของศูนย์การเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปที่ดิน (ศกร.)	ศูนย์	2 ศูนย์	●	●	●	●	●	
3. โครงการสร้างและพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและขยายพันธุ์พืชสมุนไพรและพืชอื่นในเขตปฏิรูปที่ดิน	ศูนย์	2 ศูนย์	●	●	●	●	●	
แนวทางที่ 5.3 เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการปฏิบัติงานและการบริหารงานพัฒนาเกษตรกร								
1. กิจกรรมการบริหารจัดการข้อมูล และจัดการความรู้ด้านการพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	ชุดข้อมูล/ ชุดความรู้	5 ชุด	●	●	●	●	●	กระบวนการ การพัฒนา
2. กิจกรรมการประเมินศักยภาพและจัดทำฐานข้อมูลรายพื้นที่	จังหวัด	72 จังหวัด	●	●	●	●	●	กระบวนการ การพัฒนา
3. กิจกรรมการปรับปรุงระบบการให้บริการเกษตรกรด้วยระบบ e-service (ยื่นคำขอ GAP)	เรื่อง	1 เรื่อง	●	●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.
4. กิจกรรมปรับปรุงกระบวนการพัฒนาเกษตรกร การจัดทำแผนงานงบประมาณ และการบริหารงานพัฒนาเกษตรกร	กระบวนการ	ทุก กระบวนการ	●	●	●	●	●	กระบวนการ การพัฒนา
5. กิจกรรมการเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาเกษตรกรเชิงคุณภาพ	โครงการ	ทุกโครงการ	●	●	●	●	●	กระบวนการ การพัฒนา
6. กิจกรรมบูรณาการการพัฒนาและบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ	รายพื้นที่	72 จังหวัด	●	●	●	●	●	กระบวนการ การพัฒนา

สรุปความเชื่อมโยง แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570)
กับ แผนปฏิบัติการ ส.ป.ก. ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570)

สรุปโครงการริเริ่มภายใต้แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร
ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570)

สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

โครงการ	ลักษณะ เป้าหมาย การพัฒนา	เป้าหมาย ระยะ 5 ปี (หน่วย)	2566	2567	2568	2569	2570	หมายเหตุ
ประเด็นการพัฒนาที่ 1 ส่งเสริมและสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาการเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่าด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG								
1. โครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่	รายพื้นที่	97 แปลง	●	●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.
2. โครงการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ และยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกรในพื้นที่จัดที่ดินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล (คทช.)	รายพื้นที่	16 แห่ง		●	●	●	●	ปรับปรุงโครงการเดิม
3. โครงการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนเกษตรสีเขียวในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG	รายพื้นที่	72 ชุมชน		●	●	●	●	โครงการใหม่
4. โครงการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรมูลค่าสูงจากสมุนไพรและพันธุกรรมท้องถิ่นในเขตปฏิรูปที่ดิน (โรงอบ+OEM)	รายพื้นที่	150 ชุมชน		●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.
5 โครงการส่งเสริมสินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินเข้าสู่ระบบรับรองมาตรฐาน	รายบุคคล/กลุ่ม	16,000 ราย						แผน 5 ปี ส.ป.ก.
5.1 มาตรฐาน GAP	รายบุคคล/กลุ่ม	15,000 ราย	●	●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.
5.2 มาตรฐานเกษตรอินทรีย์	รายบุคคล/กลุ่ม	500 ราย					●	โครงการใหม่
6. โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยการส่งเสริมการเกษตรเชิงท่องเที่ยว	รายพื้นที่	40 ชุมชน			●	●	●	โครงการใหม่
ประเด็นการพัฒนาที่ 2 สนับสนุนและส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและทรัพยากรชีวภาพ								
1. โครงการส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน	รายพื้นที่/กลุ่ม/บุคคล	73,500 ไร่						แผน 5 ปี ส.ป.ก.
1.1 กิจกรรมส่งเสริมเกษตรอินทรีย์	รายพื้นที่/กลุ่ม/บุคคล	18,000 ไร่	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
1.2 กิจกรรมส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่	รายพื้นที่/กลุ่ม/บุคคล	13,500 ไร่	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
1.3 กิจกรรมส่งเสริมระบบวนเกษตร	รายพื้นที่/กลุ่ม/บุคคล	40,000 ไร่	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
1.4 กิจกรรมส่งเสริมเกษตรผสมผสาน	รายพื้นที่/กลุ่ม/บุคคล	2,000 ไร่		●	●	●	●	โครงการใหม่

โครงการ	ลักษณะ เป้าหมาย การพัฒนา	เป้าหมาย ระยะ 5 ปี (หน่วย)	2566	2567	2568	2569	2570	หมายเหตุ
2. โครงการลดการเผาเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน	บุคคล	7,200 ราย	●	●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.
ประเด็นการพัฒนาที่ 3 พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกรและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร								
แนวทางการพัฒนาที่ 3.1 พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกร และเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกร และเครือข่ายเกษตรกร								
1. โครงการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำและเครือข่ายผู้นำเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	ราย	5,000 ราย						แผน 5 ปี ส.ป.ก.
1.1 กิจกรรมพัฒนาผู้แทนเกษตรกรและอาสาสมัครปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	ราย	5,000 ราย	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
1.2 กิจกรรมการสร้างและพัฒนาสภาผู้นำเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน	สภา	1 สภา		●	●	●	●	โครงการใหม่
แนวทางการพัฒนาที่ 3.2 เพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในการประกอบการเกษตร การจัดการระบบโลจิสติกส์ และธุรกิจชุมชน								
1. โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer)	บุคคล	5,000 ราย	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
1.1 กิจกรรมพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่องในเขตปฏิรูปที่ดิน (Smart Farmer)	บุคคล	4,000 ราย	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
1.2 กิจกรรมสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่	บุคคล	1,000 ราย	●	●	●	●	●	โครงการเดิม
2. โครงการยกระดับศักยภาพและความเข้มแข็งธุรกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดินสู่ความยั่งยืน								
2.1 กิจกรรมการยกระดับศักยภาพและความเข้มแข็งธุรกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน	สถาบัน	300 สถาบัน	●	●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.
2.2 กิจกรรมส่งเสริมการแปรรูป และการจัดการสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าเกษตร	สถาบัน	40 สถาบัน		●	●	●	●	โครงการใหม่
2.3 กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาช่องทางการตลาดสินค้าเกษตร	สถาบัน	40 สถาบัน		●	●	●	●	โครงการใหม่
2.4 กิจกรรมการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์สินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน	สถาบัน	30 สถาบัน			●	●	●	โครงการใหม่
3. การยกระดับรายได้เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้า	ราย			●	●	●	●	กระบวนการพัฒนา

โครงการ	ลักษณะ เป้าหมาย การพัฒนา	เป้าหมาย ระยะ 5 ปี (หน่วย)	2566	2567	2568	2569	2570	หมายเหตุ
ประเด็นการพัฒนาที่ 4 ส่งเสริมและสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาและขยายผลโครงการตามแนวพระราชดำริ และการสร้างอาชีพเสริมรายได้บนฐานทรัพยากร และบริบทชุมชน								
1. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	ราย	5,000 ราย	●	●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.
2. โครงการพัฒนาและส่งเสริม ศิลปหัตถกรรม	ราย	4,000 ราย	●	●	●	●	●	โครงการ เดิม
3. โครงการส่งเสริมอาชีพเสริมรายได้โดย การพัฒนาและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จาก ฐานทรัพยากรชุมชน	กลุ่ม	120 กลุ่ม		●	●	●	●	โครงการ ใหม่
ประเด็นการพัฒนาที่ 5 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน								
แนวทางพัฒนาที่ 5.1 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร								
1. โครงการการพัฒนาศักยภาพของ บุคลากร (ด้านการพัฒนาเกษตรกร)								แผน 5 ปี ส.ป.ก.
1.1 กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของ บุคลากรด้วยการโค้ช และระบบพี่เลี้ยง	ราย	400 ราย	●	●	●	●	●	
1.2 กิจกรรมฝึกอบรมสัมมนาพัฒนา ความรู้ ทักษะ และสมรรถนะการทำงาน พัฒนาเกษตรกร	ครั้ง	10 ครั้ง		●	●	●	●	
1.3 กิจกรรมสร้างวัฒนธรรมองค์กร และสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน	ราย	400 ราย	●	●	●	●	●	
แนวทางการพัฒนาที่ 5.2 พัฒนาขีดความสามารถของกลไกสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกร								
1. โครงการพัฒนาศักยภาพผู้ตรวจ ประเมินและขยายขอบข่ายการรับรอง มาตรฐาน GAP และมาตรฐานเกษตร อินทรีย์ ของศูนย์ตรวจสอบและรับรอง มาตรฐานสินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน	ศูนย์ ราย	1 ศูนย์ 150 ราย	●	●	●	●	●	โครงการ เดิม
2. โครงการพัฒนาระดับการบริการ และการถ่ายทอดเทคโนโลยี ของศูนย์การ เรียนรู้เพื่อการปฏิรูปที่ดิน (ศกร.)	ศูนย์	2 ศูนย์	●	●	●	●	●	
3. โครงการสร้างและพัฒนา ศูนย์ส่งเสริมและขยายพันธุ์พืชสมุนไพร และพืชอื่นในเขตปฏิรูปที่ดิน	ศูนย์	2 ศูนย์	●	●	●	●	●	
แนวทางที่ 5.3 เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการปฏิบัติงานและการบริหารงานพัฒนาเกษตรกร								
1. กิจกรรมการบริหารจัดการข้อมูล และ จัดการความรู้ด้านการพัฒนาเกษตรกรใน เขตปฏิรูปที่ดิน	ชุดข้อมูล/ ชุดความรู้	5 ชุด	●	●	●	●	●	กระบวนการ การพัฒนา

โครงการ	ลักษณะ เป้าหมาย การพัฒนา	เป้าหมาย ระยะ 5 ปี (หน่วย)	2566	2567	2568	2569	2570	หมายเหตุ
2. กิจกรรมการประเมินศักยภาพและ จัดทำฐานข้อมูลรายพื้นที่	จังหวัด	72 จังหวัด	●	●	●	●	●	กระบวน การพัฒนา
3. กิจกรรมการปรับปรุงระบบการ ให้บริการเกษตรกรด้วยระบบ e-service (ยื่นคำขอ GAP)	เรื่อง	1 เรื่อง	●	●	●	●	●	แผน 5 ปี ส.ป.ก.
4. กิจกรรมปรับปรุงกระบวนการพัฒนา เกษตรกร การจัดทำแผนงานงบประมาณ และการบริหารงานพัฒนาเกษตรกร	กระบวนการ	ทุก กระบวนการ	●	●	●	●	●	กระบวน การพัฒนา
5. กิจกรรมการเพิ่มประสิทธิภาพการ ติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการ พัฒนาเกษตรกรเชิงคุณภาพ	โครงการ	ทุกโครงการ	●	●	●	●	●	กระบวน การพัฒนา
6. กิจกรรมบูรณาการการพัฒนาและ บริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร อย่างมีประสิทธิภาพ	รายพื้นที่	72 จังหวัด	●	●	●	●	●	กระบวน การพัฒนา

ส่วนที่ 7

แนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงาน และการติดตาม ประเมินผล

7.1 แนวทางการขับเคลื่อนแผน

แนวทางที่จะนำไปสู่ขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายของแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 ปี ของ ส.ป.ก. สรุปได้ดังนี้

1) ใช้แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570) เป็นกรอบทิศทางในการจัดทำโครงการและออกแบบกิจกรรมในการพัฒนาเกษตรกรในทุกมิติ ทั้งงานส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาเกษตรกรที่เป็นภารกิจหลัก และงานสนับสนุนการขับเคลื่อนงานทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค

2) สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี และสำนักวิชาการและแผนงาน จัดให้มีการทบทวนโครงการ และกิจกรรมการพัฒนารายปี โดยคำนึงถึงความพร้อมและความต้องการของพื้นที่ (Bottom Up) โดยเฉพาะ การกำหนดเป้าหมายของการดำเนินงาน และการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนารายพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้เกิด การมีส่วนร่วมของหน่วยงานบูรณาการและภาคีเครือข่าย จากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายภาควิชาการ ภาคประชาสังคม สถาบันการเงิน และอื่น ๆ

3) สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีและสำนักวิชาการและแผนงาน ถ่ายทอดแผนสู่ผู้เกี่ยวข้องในทุก ระดับ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ทั้งผู้บริหาร หน่วยงานส่วนกลางที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก กำกับดูแล ตัวชี้วัด และหน่วยปฏิบัติการระดับพื้นที่ ตลอดจนคณะกรรมการและคณะทำงานในระดับต่าง ๆ และผู้นำเกษตรกร ทุกกลุ่ม เช่น ผู้แทนเกษตรกร ผู้นำชุมชน อาสาสมัครเกษตรกร เป็นต้น ผ่านการจัดประชุม สัมมนา เสวนา ทั้ง onsite หรือ on line รวมถึงจัดทำสื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ในรูปแบบที่หลากหลายเข้าถึงง่าย คลอบคลุมเป้าหมายอย่าง ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

4) สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน แนวทาง และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานให้เกิดความชัดเจน โดยควรมีการประเมินคุณภาพของคู่มือปฏิบัติเพื่อการปรับปรุงให้ สามารถนำไปใช้ปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และควรเพิ่มเติมเนื้อหาสาระสำคัญเกี่ยวกับระเบียบ หรือหลักเกณฑ์การใช้ประโยชน์ที่ดินที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรในแต่ละโครงการอย่างชัดเจน ตามกิจกรรมที่สนับสนุน เช่น การใช้ที่ดินเพื่อก่อสร้างอาหาร โรงเรือน การขุดแหล่งน้ำ การเคลื่อนย้ายหน้าดินจาก การขุดแหล่งน้ำ การประกอบกิจการสนับสนุนเกี่ยวเนื่อง การรับที่ดินแทนกัน (กรณีทายาทและเกษตรกรรุ่นใหม่) เป็นต้น โดยให้สำนักจัดการปฏิรูปที่ดิน สำนักกฎหมาย และ ส.ป.ก.จังหวัด มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและตรวจสอบ ความถูกต้องของข้อมูล ที่นำเสนอในคู่มือ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน และสามารถ ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

5) สำนัก/กองที่มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบงานด้านการพัฒนาเกษตรกร และการพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐาน มีการปรับปรุงทบทวนแผนงานโครงการ/กิจกรรมที่ดำเนินการในปัจจุบัน รวมถึงร่วมกันวิเคราะห์ สถานการณ์การพัฒนา เพื่อริเริ่มจัดทำโครงการและกิจกรรมใหม่ที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของเกษตรกร และทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ โดยเน้นการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเชิงพื้นที่และบูรณาการ ภารกิจให้เกิดผลที่ชัดเจน

6) สำนักวิชาการและแผนงาน สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และสำนัก/กอง/ศูนย์ ที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันพัฒนาระบบ และกำหนดแนวทางในการรายงานผลการปฏิบัติงานที่สะดวก รวดเร็ว ถูกต้อง แม่นยำสูง ลดภาระงานของ ส.ป.ก.จังหวัดในการนำเข้าข้อมูลที่หลากหลายและซ้ำซ้อน เพื่อกำกับ ติดตามการปฏิบัติงาน ตัวชี้วัดโครงการ ทั้งผลการปฏิบัติงานเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ รวมถึงการกำกับ ติดตามการบริหารงบประมาณ อย่างเป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพ

7) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ส.ป.ก.จังหวัด) เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนงานในส่วนภูมิภาค โดยสร้างความเข้าใจในเป้าหมายของแผน โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ อย่างชัดเจน ก่อนนำไปปฏิบัติ โดยเน้นเกษตรกรมีส่วนร่วมในการสะท้อนปัญหา วิเคราะห์ข้อมูล และจัดทำแผนครัวเรือน แผนกลุ่ม หรือแผนระดับชุมชน เพื่อให้การสนับสนุนสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของเกษตรกรและชุมชน โดยมีหน้าที่จัดทำโครงการ และแผนปฏิบัติการระดับพื้นที่ บริหารโครงการ ปฏิบัติงานส่งเสริม และพัฒนา กลุ่มเป้าหมาย ติดตามการดำเนินงาน ให้คำปรึกษา สนับสนุน จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงาน การประเมินผลการดำเนินงาน การจัดเก็บและจัดทำฐานข้อมูลเกษตรกรทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ เสนอปัญหาและทบทวนแผน เสนอส่วนกลางเพื่อปรับปรุงแผนงาน โครงการในปีต่อไป รวมทั้ง เป็นผู้จัดการพื้นที่ (Area Manager) สร้างเครือข่าย ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมสนับสนุนบูรณาการการดำเนินงาน

8) ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) และพัฒนาระบบฐานข้อมูลการพัฒนาเกษตรกร และ Bigdata เพื่อการวางแผนงาน ปฏิบัติงาน ตลอดจนการติดตามผลการดำเนินงานแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรฯ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570)

9) สำนักวิชาการและแผนงาน ร่วมกับสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีและที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนางานด้านการพัฒนาเกษตรกรโดยใช้ข้อมูลทางวิชาการ รวมถึงส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนา ศักยภาพบุคลากรทั้งส่วนกลางและ ส.ป.ก.จังหวัด มีวัฒนธรรมการทำงานบนฐานความรู้ และเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยส่งเสริมการถอดบทเรียน จัดการความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ และการจัดการองค์ความรู้ของเกษตรกรที่สอดคล้องกับการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาตามแผนปฏิบัติการ ราชการ ฯ เพื่อนำไปเผยแพร่ขยายผลในวงกว้างต่อไป

10) ผู้บริหาร ส.ป.ก. กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กองการเจ้าหน้าที่ และสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันสร้างมาตรการที่เป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สำหรับบุคลากร ทั้งส่วนกลางและส่วนจังหวัด โดยการให้รางวัล การให้สิทธิในการอบรม ดูงาน การสะสมผลงานเพื่อพิจารณาขึ้นสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น การประเมินเพื่อเลื่อนเงินเดือน การประกาศเกียรติคุณ หรืออื่น ๆ ตามความเหมาะสม เพื่อเป็นขวัญกำลังใจและสร้างแรงจูงใจในการสร้างงานที่มีผลสัมฤทธิ์สูง

7.2 รูปแบบและแนวทางการสนับสนุนและเพิ่มศักยภาพเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร

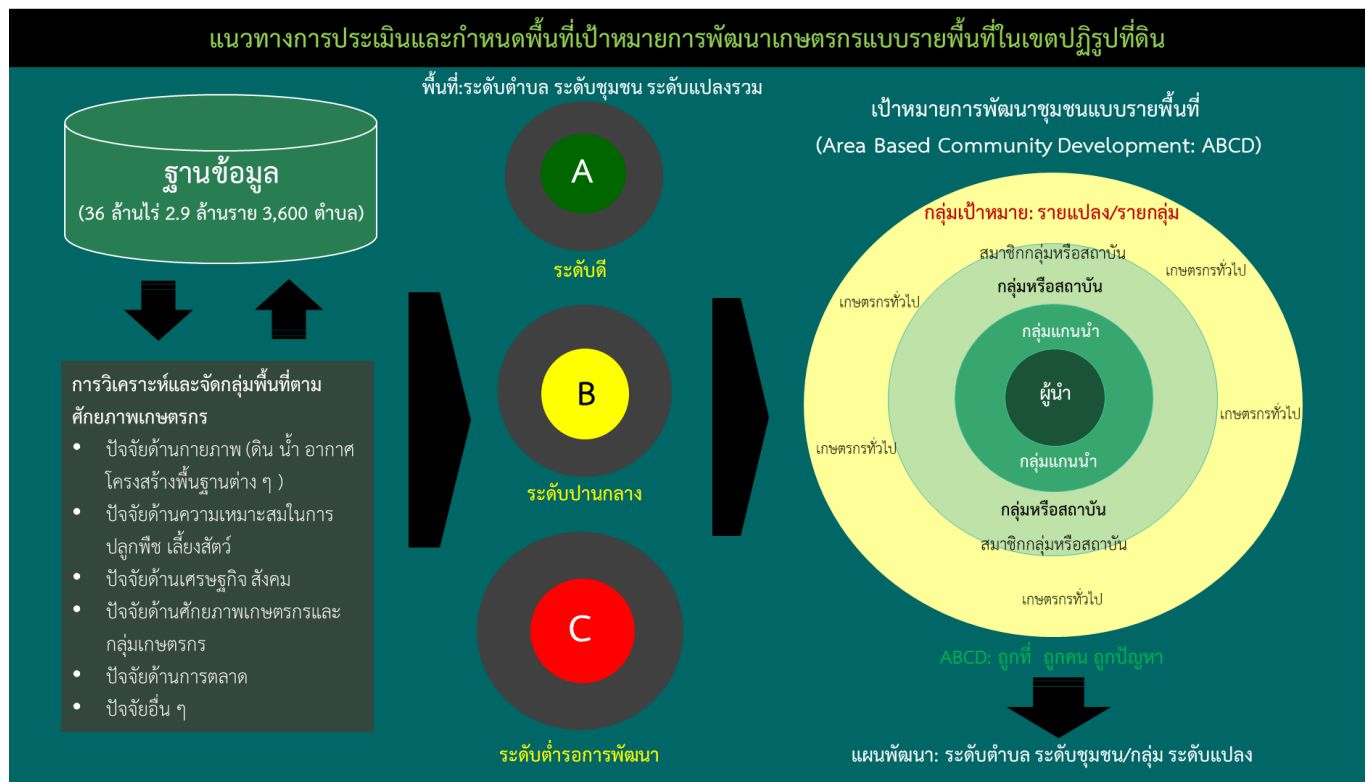
1) การกำหนดเป้าหมายการพัฒนา

เพื่อให้การขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรกรเกิดผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจน การกำหนดเป้าหมายการพัฒนา ควรปรับเปลี่ยนเป็นแบบมุ่งเป้า และ**การพัฒนารายพื้นที่ หรือ กลุ่ม เป็นหลัก ภายในปี 2569** เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรและบริบทของแต่ละพื้นที่ เอื้อต่อการทำงานเชิงคุณภาพ และมีการพัฒนาที่ความต่อเนื่อง (อย่างน้อย 3 ปี) และสอดคล้องกับศักยภาพของจำนวนบุคลากร และภารกิจ (ภาพที่ 8.1) การกำหนดเป้าหมายการพัฒนา ควรกำหนดโดยพิจารณาจาก

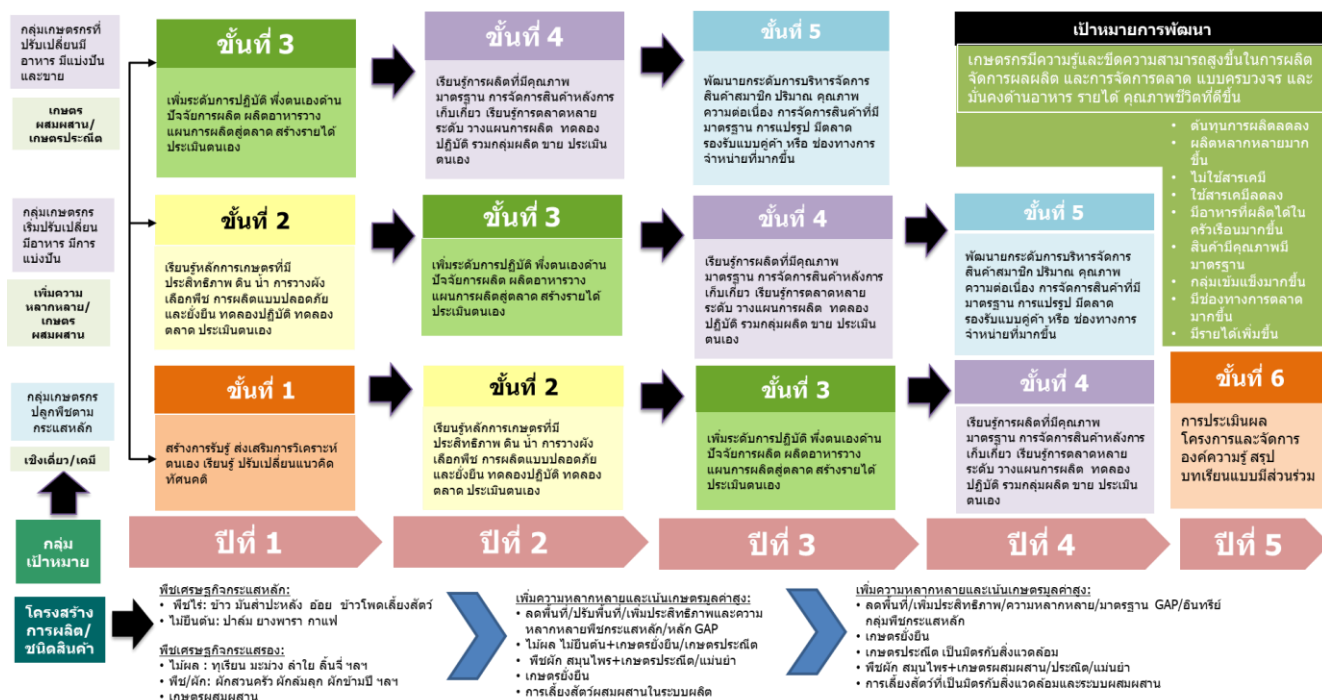
(1) ศักยภาพพื้นที่ โดยต้องวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ ทั้งด้านคน ทรัพยากร องค์ความรู้ เพื่อประเมินความพร้อม และกำหนดประเด็นการพัฒนาที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เป้าหมายการพัฒนาที่ตั้งไว้

(2) ความต้องการและความสนใจของเกษตรกรในพื้นที่ในการพัฒนา

(3) กำหนดพื้นที่เป้าหมายแบบชี้เป้าที่ตรงคุณสมบัติและสอดคล้องกับประเด็นการพัฒนา ยกตัวอย่าง เช่น เป้าหมายการดำเนินงานพัฒนาแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้าควรคัดเลือกและกำหนดเป้าหมายเป็นเกษตรกรที่มีคุณสมบัติเป็นคนยากจน การพัฒนาเกษตรกรต้นแบบในการนำการเปลี่ยนแปลงควรเลือกเกษตรกรกลุ่มที่มีศักยภาพในการพัฒนาทั้งด้านแนวคิด ทักษะ และการปฏิบัติ เป็นต้น

ภาพที่ 7.1 แนวทางการประเมินและกำหนดพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาเกษตรกรแบบรายพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน

ภาพที่ 7.2 แนวทางการกำหนดกลุ่มเป้าหมายการพัฒนาตามระดับศักยภาพและทิศทาง
การปรับโครงสร้างการผลิต

2) การจัดทำแผนครัวเรือนและชุมชน

หลังจากการประเมินคัดเลือพื้นที่เป้าหมายแล้ว การจัดทำแผนพัฒนาของกลุ่มเป้าหมายเป็นขั้นตอนสำคัญของการพัฒนาที่มุ่งเป้ารายพื้นที่ และรายบุคคลหรือกลุ่ม เพื่อให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพของเกษตรกร กลุ่ม และชุมชน โดยเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. จังหวัดควรให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วม โดยเริ่มจัดทำแผน ระดับแปลงหรือครัวเรือน ระดับกลุ่ม ระดับสหกรณ์ และระดับชุมชน ซึ่งการจัดทำแผนจะทำให้กลุ่มเป้าหมายมีทิศทางและกิจกรรมที่ต้องการพัฒนาอย่างมีขั้นตอน และควรมีการทบทวนและปรับแผนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ นอกจากนี้ ยังช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถวางแผนการทำงานและการดูแลเกษตรกรได้อย่างเป็นระบบ ร่วมกับผู้นำเกษตรกรและอาสาเกษตร โดยมีขั้นตอนและแนวทางการดำเนินงานดังภาพที่ 8.3

3) การฝึกอบรม สัมมนา ดูงาน

แนวทางในการฝึกอบรม สัมมนา ดูงาน ควรใช้รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ยึดเกษตรกรเป็นศูนย์กลาง หลักสูตร เนื้อหาควรกำหนดให้เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและเป็นโจทย์ปัญหาที่มาจากเกษตรกร รวมถึงเป็นหลักสูตรที่เน้นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชา เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจด้วยการลงมือปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมฝึกอบรม สัมมนา และดูงานต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้แบบลงมือทำ (Active Learning) ที่มุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเกษตรกรและเกษตรกร หรือกับวิทยากรผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ที่มีความเข้าใจ และมีแนวคิดหลักการวิธีปฏิบัติที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน (คอเดียวกัน) ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่ความรู้หรือทางเลือกใหม่ ๆ และการมีเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่อง สามารถช่วยกันคิด ค้นหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา และนำ

ความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงในพื้นที่ ทั้งนี้ การฝึกอบรม สัมมนา ดูงาน ในแต่ละครั้งควรมีการทบทวน สรุปทบทวน หรือสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตระหนักรู้ และการนำความรู้ที่ได้รับไปปรับประยุกต์ใช้ รวมถึงควรมี การติดตามผลการนำความรู้ไปใช้

ภาพที่ 7.3 ขั้นตอนและแนวทางการจัดทำแผนและขับเคลื่อนแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม

4) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต

การแจกปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ควรเป็นปัจจัยการผลิต ที่เกิดจากความ ต้องการของเกษตรกรในแต่ละขั้นของการพัฒนา และเป็นปัจจัยการผลิตที่เกิดจากการวิเคราะห์แล้วว่ามี ความจำ เป็นสำคัญ และเหมาะสมกับการผลิตของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรนั้น ๆ รวมถึงเป็นปัจจัยการผลิต ที่เอื้อต่อการ ผลิตอย่างยั่งยืน ช่วยลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้แก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรได้ นอกจากนี้ ควร คำนึงถึงการบริหารจัดการปัจจัยการผลิตที่ได้รับ ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว เช่น การจัดตั้ง เป็นกลุ่มบริหารจัดการหมุนเวียนหรือตั้งเป็นกองทุนหมุนเวียนของกลุ่ม เช่น กองทุนปุ๋ย พันธุ์ไม้ และเครื่องมือ เครื่องจักร เป็นต้น เพื่อให้เกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรสามารถพึ่งตนเอง และสามารถสนับสนุนเกษตรกรอื่น ๆ ได้ใน ระยะยาว

5) การสนับสนุนเทคโนโลยี

การสนับสนุนเทคโนโลยี ควรสนับสนุนโดยคำนึงถึงความแตกต่าง และความหลากหลายของบริบทและ สภาพพื้นที่ ภูมิอากาศ ประเภท ชนิดพืช วิธีการเพาะปลูกของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ทั้งนี้เทคโนโลยี ที่สนับสนุนควรเป็นเทคโนโลยีเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีความทันสมัยและแม่นยำสูง และเหมาะสมกับศักยภาพ การใช้ประโยชน์และขนาดการลงทุนของเกษตรกร โดยควรมีการประเมินความคุ้มค่าก่อนการสนับสนุน รวมถึง

ควรสนับสนุนการพัฒนาต่อยอดเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ และนวัตกรรมที่เกิดจากเกษตรกรเป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้น เพื่อยกระดับการพัฒนาให้แก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร

6) การสนับสนุนเครื่องมือ อุปกรณ์ เครื่องจักรกลเกษตร

การสนับสนุนเครื่องมือ อุปกรณ์ เครื่องจักรกลเกษตร ควรสนับสนุนให้แก่สถาบันเกษตรกรเป็นหลัก เพื่อใช้เป็นส่วนกลาง ซึ่งนอกจากความสอดคล้อง ตรงความต้องการ และความจำเป็น เหมาะสมกับการดำเนินงานของสถาบันเกษตรกรแล้ว การสนับสนุนเครื่องมือ อุปกรณ์ เครื่องจักรกลเกษตร ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับกำลังการผลิต แผนการใช้งาน ปริมาณการผลิตที่ใช้ด้วย เพื่อเลือกสนับสนุนเครื่องมือ อุปกรณ์ และเครื่องจักรกลที่มีความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้งานได้อย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพ รวมถึงควรมีการวางแผน และสร้างข้อตกลงกับสถาบันเกษตรกรที่จะได้รับการสนับสนุนในเรื่องการดูแล บำรุง รักษา ตลอดจนการซ่อมบำรุง ที่ควรอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของสถาบันเกษตรกรเอง

7) การสนับสนุนอาคารโรงเรือน

แนวทางการสนับสนุนอาคารโรงเรือน ควรเป็นการสนับสนุนให้สถาบันเกษตรกร เพื่อใช้เป็นส่วนกลางที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์ ถึงศักยภาพ ความจำเป็นและสำคัญต่อการใช้ประโยชน์จากอาคารโรงเรือน รวมถึงความเหมาะสมของขนาดอาคารโรงเรือนที่ต้องสอดคล้องกับเป้าหมายการใช้ประโยชน์ และศักยภาพของสถาบันเกษตรกร เพื่อให้การใช้ประโยชน์จากอาคารโรงเรือน ให้เกิดประสิทธิภาพ และคุ้มค่ากับงบประมาณที่ลงไป สถาบันเกษตรกรมีการวางระบบและแผนในการดูแลรักษา ซ่อมแซมปรับปรุง อาคารสถานที่อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ ส.ป.ก. ควรมีการบูรณาการกับหน่วยงานอื่นเพื่อร่วมสนับสนุนเกษตรกร รวมถึงมีการวางแผนการบริหารจัดการร่วมกันกับกลุ่มเกษตรกรและภาคีต่าง ๆ อย่างชัดเจน

8) การสนับสนุนสินเชื่อ

การสนับสนุนสินเชื่อให้แก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ควรสนับสนุนผ่านการวิเคราะห์ศักยภาพ และความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร โดยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรให้มีส่วนสำคัญตั้งแต่การเขียน พัฒนาโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนสินเชื่อ การจัดทำแผนพัฒนา และแผนการชำระหนี้ รวมถึงการพิจารณาให้การสนับสนุนสินเชื่อ การติดตาม และการแก้ไขปัญหาในกรณีที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการเกษตร. 2564. **แผนปฏิบัติการราชการกรมส่งเสริมการเกษตรระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570).**

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2565 จาก

[http://www.plan.doae.go.th/project/Plan_Policy/userfiles/DOAE5YEARPLAN\(66-70\).pdf](http://www.plan.doae.go.th/project/Plan_Policy/userfiles/DOAE5YEARPLAN(66-70).pdf)

กรุงเทพธุรกิจ, (2564). เปิดชื่อ 6 สตาร์ทอัพสายเกษตร รับการร่วมลงทุน ธ.ก.ส. [ออนไลน์] สืบค้นจาก

https://www.bangkokbiznews.com/tech/tech_innovation/978774 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2565.

กลุ่มติดตามและประเมินผล สำนักวิชาการและแผนงาน. 2563. **การติดตามภาวะเศรษฐกิจ สังคมครัวเรือน**

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ปีการเพาะปลูก 2561/2562. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

https://alro.go.th/th/research_plan/category/article-category-3-48?cid=12068

กลุ่มติดตามและประเมินผล สำนักวิชาการและแผนงาน ส.ป.ก.2564. **ผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ**

พ.ศ.2563. เอกสารเผยแพร่เลขที่ 627. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

https://alro.go.th/th/research_plan/category/article-category-3-48?cid=12068

ชาญชัย ชัยประสิทธิ์ (2565). สสำรวจ 6 เทรนด์พฤติกรรมผู้บริโภคที่น่ารู้ในปี 2565. [ออนไลน์] สืบค้นจาก

<https://www.pwc.com/th/en/pwc-thailand-blogs/blog-20220117.html> เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2565.

ไทยเทคแมชชีนส์ (ม.ป.). **เครื่องจักรอุตสาหกรรมมีอะไรบ้าง? รวมประโยชน์เครื่องจักรที่ควรรู้**

สืบค้นจาก <https://ttmdthailand.com/> เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2565.

มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน. 2564. **นโยบายเกษตร: มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย) [เอกสารออนไลน์].**

สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2565 จาก <http://sathai.org/?cat=5>

มูลนิธิชีววิถี. 2564. **เกษตรนิเวศ: เกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม [เอกสารออนไลน์].** สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม

2565 จาก <https://biothai.net/ecological-agriculture/4015>

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2565 (ก). **รายการจัดที่ดิน 72 จังหวัด ณ วันที่ 1 มีนาคม 2565**

[เอกสารออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2565 จาก <http://scan.alro.go.th/test/LandThree.pdf>

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2565 (ข). **ความอุดมสมบูรณ์ของดินในเขตปฏิรูปที่ดิน. เอกสารภายใน**

(กลุ่มวิเคราะห์ข้อมูลระยะไกล). สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2565 (ค). **พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (N) สำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจ 13 ชนิด**

ในเขตปฏิรูปที่ดิน. เอกสารภายใน (กลุ่มวิเคราะห์ข้อมูลระยะไกล). สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน
เพื่อเกษตรกรรม.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2565 (ง). **กำหนดเขตเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชเศรษฐกิจในเขต**

ปฏิรูปที่ดิน ปีงบประมาณ 2560. เอกสารภายใน (กลุ่มวิเคราะห์ข้อมูลระยะไกล). สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อ
เกษตรกรรม.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2565 (จ). **ข้อมูลพื้นที่ชลประทานในเขตปฏิรูปที่ดิน**. เอกสารภายใน (กลุ่มสารสนเทศภูมิศาสตร์). สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2565 (ฉ). **รายงานพื้นที่เสี่ยงขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน ปี 2563-2564** [เอกสารออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2565 จาก <https://datastudio.google.com/u/0/reporting/98b73dfc-bd86-4241-9b4f-21821413bf65/page/CwOvB>

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2565 (ช). **รายงานพื้นที่น้ำท่วมในเขตปฏิรูปที่ดิน ในช่วงเดือนกรกฎาคม 2564 - มกราคม 2565** [เอกสารออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2565 จาก <https://datastudio.google.com/u/0/reporting/90cd2aa8-46af-4dc2-bb92-480b1fee1faa/page/CODZC>

ศูนย์ข้อมูลเกษตรแห่งชาติ และกองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร. 2564. เกษตรฯ แกล้ง ส่งออกสินค้าเกษตรไทย 6 เดือน พุ่ง 716,581 ล้านบาท ขณะที่ COVID - 19 กระทบเศรษฐกิจ ในส่วนของการบริโภคสินค้าเกษตร 5 เดือน เสียหาย 13,895 ล้านบาท สืบค้นเมื่อ 4 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.oae.go.th/view/1/%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%A5%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%AD%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%94%E0%B8%82%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A7/%E0%B8%82%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%97%E0%B8%B1%E0%B9%89%E0%B8%87%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%94/37099/TH-TH>

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2565. **สารสนเทศเศรษฐกิจการเกษตรรายสินค้า ปี 2564**. เอกสารสถิติการเกษตร เลขที่ 402. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. สืบค้นเมื่อ 3 เมษายน 2565 จาก <https://www.oae.go.th/assets/portals/1/files/journal/2565/commodity2564.pdf>

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.). 2564. **ภาวะเศรษฐกิจการเกษตรปี 2564 และแนวโน้มปี 2565 Agricultural Economic Outlook**. กองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร, สศก. กรุงเทพฯ.

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (สนช.). 2563. 6 เทรนด์ “AgTech” เปลี่ยนอนาคต “การเกษตร” ไทย. [ออนไลน์] สืบค้นจากเว็บไซต์ <https://www.nia.or.th/AgTechTrends> เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2565.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2565. **ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13** (ฉบับนำเสนอต่อรัฐสภาเพื่อทราบ) [เอกสารออนไลน์]. สำนักนายกรัฐมนตรี. สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2565 จาก https://www.nesdc.go.th/download/Plan13/Doc/Plan13_DraftFinal.pdf

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.). (2562). **ปฏิรูปที่ดิน**. วารสารการปฏิรูปที่ดิน ปีที่ 42 ฉบับที่ 1 เดือนตุลาคม 2562 หน้า 6-7.

สำนักวิชาการและแผนงาน. 2565. **แผนปฏิบัติราชการ 5 ปีของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (พ.ศ. 2566 – 2570)**. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. กรุงเทพมหานคร

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. 2565. **แผ่นดินทองคำ เกษตรกรรมยกระดับคุณภาพชีวิต**

ALRO NEXT STEP. เอกสารวิชาการ ฉบับที่ 157. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.กรุงเทพมหานคร.

อาทิตยา พองพรหม. 2560. **รายงานเอกสารวิชาการฉบับสมบูรณ์ เรื่อง สถานการณ์การถือครองและ**

สาเหตุการ สูญเสียที่ดินของเกษตรกรรายย่อยในประเทศไทย. เอกสารวิชาการฉบับที่ 146.

กลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน สำนักวิชาการและแผนงาน. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

อาทิตยา พองพรหม. 2562. **แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินขนาดเล็กในเขตปฏิรูปที่ดิน.** เอกสารเผยแพร่

ฉบับที่ 622 เสนอต่อดัชนีอนุกรรมการพัฒนาการดำเนินงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและ

คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (คปก.). สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

อาทิตยา พองพรหม. 2564. **สถานการณ์และทิศทางการพัฒนาเกษตรกร 4.0.** เอกสารประกอบการบรรยาย

ในการสัมมนาสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี วันที่ 29 กันยายน 2564 (เอกสารภายใน

PowerPoint). สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

มติคณะรัฐมนตรี ที่เกี่ยวข้อง

1. มติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541

ยุทธศาสตร์ แผนงาน นโยบายที่เกี่ยวข้อง

1. ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. (2561 – 2580)
2. แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ
3. ร่าง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570)
4. แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564 – 2570
5. แผนปฏิบัติราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570)
6. นโยบายรัฐบาล (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี)
7. นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์: รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายเฉลิมชัย ศรีอ่อน)

ภาคผนวกที่ 1

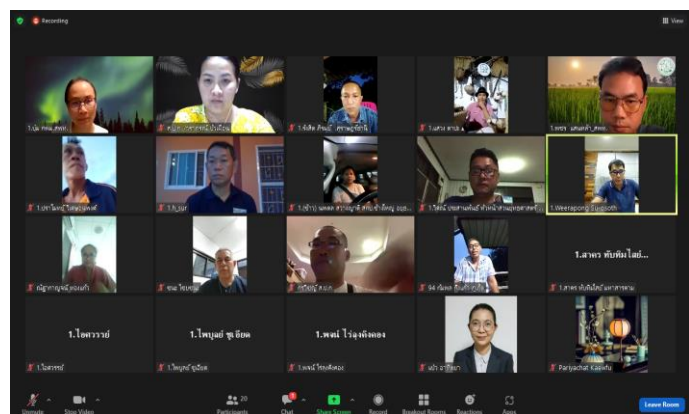
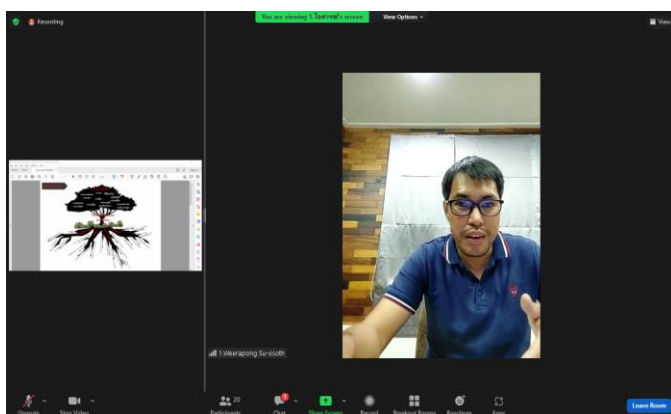
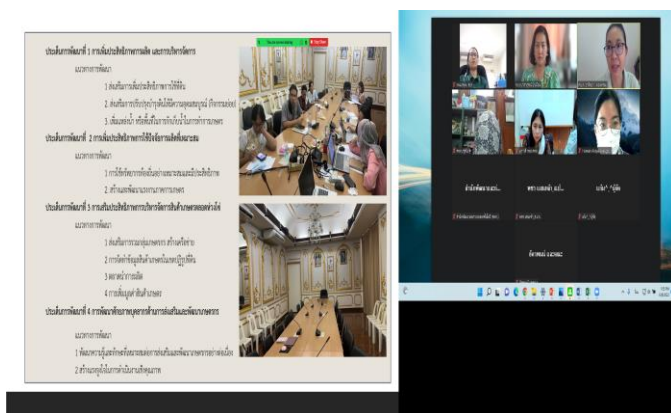
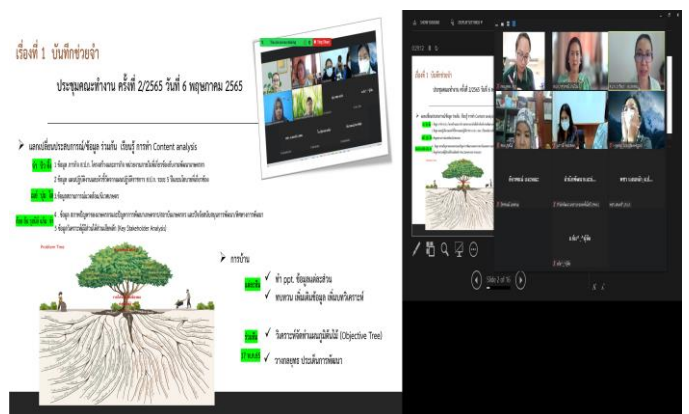
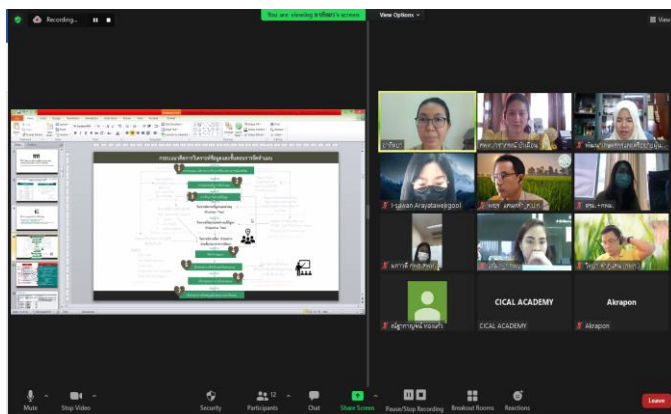
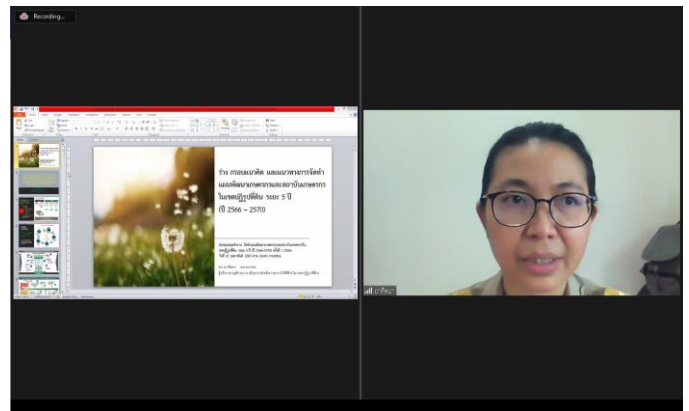
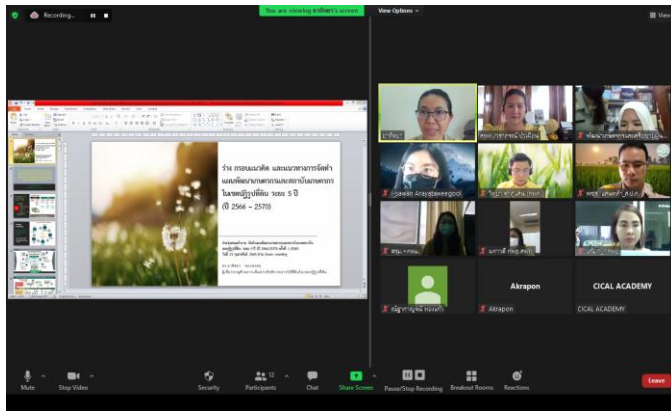
ตารางที่ ก สรุปแผนปฏิบัติราชการ ส.ป.ก. ระยะ 5 ปี (2566-2570) และโครงการภายใต้แผนฯ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร

แผนปฏิบัติราชการ เรื่อง	แนวทาง	โครงการภายใต้แผนฯ
(1) แผนปฏิบัติราชการที่ 2 เรื่อง การเพิ่มศักยภาพพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน เป้าหมายที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเขตปฏิรูปที่ดิน ตัวชี้วัดเป้าหมาย: 1) จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค 2) จำนวนพื้นที่ที่สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างต่อเนื่องจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค	1) จัดทำฐานข้อมูลพื้นที่และโครงสร้างพื้นฐานในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยสำรวจสภาพพื้นที่โครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ และสำรวจความต้องการของชุมชนและเกษตรกรเพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) พัฒนาและปรับปรุงเส้นทางคมนาคม เพื่ออำนวยความสะดวกทางด้านโลจิสติกส์การเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างบูรณาการ โดยดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนองต่อความต้องการของชุมชนและเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน 3) พัฒนาและปรับปรุงแหล่งน้ำในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างบูรณาการ โดยดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนองต่อความต้องการของชุมชนและเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน 4) ติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์โครงสร้างพื้นฐานในเขตปฏิรูปที่ดิน รวมทั้งความพึงพอใจของเกษตรกรต่อโครงสร้างพื้นฐานในเขตปฏิรูปที่ดิน	ด้านโครงสร้างพื้นฐาน 1) โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเขตปฏิรูปที่ดิน 2) โครงการออกแบบวางผังแปลงที่ดินเพื่อการพัฒนาเกษตรกรรมภายใต้ความตกลงระหว่างราชอาณาจักรไทยกับญี่ปุ่น สำหรับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจในเขตปฏิรูปที่ดิน (Japan -Thailand Economic Partnership Agreement – JTEPA) 3) โครงการพัฒนาระบบโซล่าเซลล์เพื่อแสงสว่างและการบริหารจัดการน้ำในเขตปฏิรูปที่ดิน (GIZ) 4) โครงการสนับสนุนเงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเพื่อใช้ในงานปฏิรูปที่ดินกิจกรรมการสนับสนุนเงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม 5) โครงการอนุรักษ์ ป่าชุมชน และบรรเทาสาธารณภัยในเขตปฏิรูปที่ดิน
(2) แผนปฏิบัติราชการที่ 2 เรื่อง การเพิ่มศักยภาพพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน เป้าหมายที่ 2 เป้าหมายที่ 2 การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในเขตปฏิรูปที่ดิน ตัวชี้วัดเป้าหมาย; พื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้น	1) ส่งเสริมการทำการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้สารเคมีในปริมาณที่เหมาะสมหรือไม่ใช้สารเคมีในกระบวนการผลิตและการจัดการหลังเก็บเกี่ยว เน้นความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ การทำการเกษตรที่สอดคล้องกับระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมในพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งในด้านอาหารและเศรษฐกิจ รวมทั้งฟื้นฟูธรรมชาติในพื้นที่ให้ดีขึ้น 2) ส่งเสริมการอนุรักษ์ ปรับปรุง และบำรุงดินให้เหมาะสมต่อการทำการเกษตร และลดการชะล้างพังทลายของหน้าดิน โดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเกิดประสิทธิภาพสูงสุดและมีความยั่งยืน 3) ส่งเสริมการจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ลดการเผา โดยร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เครือข่ายภาคประชาชน ในการสนับสนุนองค์ความรู้และส่งเสริมให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเพื่อสร้างประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ รวมถึงการศึกษาค้นคว้าแนวทางการจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรที่เหมาะสมและคุ้มค่า	6) โครงการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในเขตปฏิรูปที่ดิน 7) โครงการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่ 8) โครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน 9) โครงการเฝ้าระวังการเผาซากพืช วัสดุพืชและเศษวัสดุทางการเกษตรในพื้นที่เกษตรเขตปฏิรูปที่ดิน

แผนปฏิบัติราชการ เรื่อง	แนวทาง	โครงการภายใต้แผนฯ
แผนปฏิบัติราชการที่ 3 เรื่อง การเพิ่มขีดความสามารถเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน <u>เป้าหมายที่ 1</u> การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ตัวชี้วัดเป้าหมาย: 1) มูลค่าสินค้าเกษตรปลอดภัยตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 3 2) รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 3) Smart Farmer มีรายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นเป็น 300,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี	1) ส่งเสริมโครงการพระราชดำริและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นฐานความรู้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม 2) พัฒนาเกษตรกร และทายาทเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นเกษตรกรมืออาชีพ (Smart Farmer) เสริมสร้างความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเป็นผู้ประกอบการยุคใหม่เน้นการแปรรูป และการตลาดที่เหมาะสมโดยดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนสถาบันการศึกษา และปราชญ์เกษตร 3) พัฒนาศักยภาพเกษตรกรในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตร รวมถึงการทำระบบฟาร์มอัจฉริยะ ผ่านการสนับสนุนองค์ความรู้ให้เกษตรกร และทายาทเกษตรกรสามารถประยุกต์ใช้ และสร้างเทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อใช้ในแปลงเกษตรและชุมชนของตนเอง เพื่อลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิต และสามารถพัฒนาต่อยอดได้ตลอดห่วงโซ่การผลิต และสนับสนุนให้มีโอกาสให้มีการเข้าถึงแหล่งทุนที่ผ่อนปรนมากขึ้น 4) ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และความต้องการของผู้บริโภค 5) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้นำเกษตรกร อาสาสมัครปฏิรูปที่ดิน เกษตรกร สถาบันเกษตรกร และชุมชนในการดำเนินงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พร้อมสนับสนุนสวัสดิการให้กับเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงาน 6) พัฒนาฐานข้อมูลการพัฒนาเกษตรกรเพื่อใช้ในการวางแผนและการติดตามผลการพัฒนาเกษตรกร	1) โครงการวิจัย พัฒนาทางด้านวิศวกรรมและเทคโนโลยีการเกษตร 2) โครงการส่งเสริมการดำเนินงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กิจกรรมพัฒนาและส่งเสริมศิลปหัตถกรรม 3) โครงการส่งเสริมการดำเนินงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 4) โครงการส่งเสริมสินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินเข้าสู่ระบบรับรองมาตรฐาน GAP 5) โครงการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การตลาดของเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) 6) โครงการสร้างและพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและขยายพันธุ์พืชสมุนไพรและพืชอื่นในเขตปฏิรูปที่ดิน 7) โครงการความร่วมมือกับประเทศญี่ปุ่นด้านการฝึกงานเยาวชนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน (JAEC) 8) โครงการสนับสนุนสินเชื่อเงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน 9) โครงการสนับสนุนสินเชื่อเงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจของสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน 10) โครงการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรมูลค่าสูงจากสมุนไพรและพันธุ์กรรมท้องถิ่นในเขตปฏิรูปที่ดิน 11) โครงการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนในพื้นที่จัดที่ดินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล (คทช.) ในเขตปฏิรูปที่ดิน 12) โครงการยกระดับศักยภาพธุรกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดินสู่ความยั่งยืน 13) โครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ 14) โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร)
แผนปฏิบัติราชการที่ 3 เรื่อง การเพิ่มขีดความสามารถเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน <u>เป้าหมายที่ 2</u> การพัฒนาศักยภาพสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ตัวชี้วัดเป้าหมาย: 1) ร้อยละ 95 ของสหกรณ์ในเขตปฏิรูปที่ดินที่ได้รับการพัฒนามีความเข้มแข็งในระดับ 1 และ 2 2) วิสาหกิจชุมชน/กลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็งอย่างน้อยเฉลี่ยร้อยละ 30	1) ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อพัฒนาไปสู่สถาบันเกษตรกรเพื่อให้สามารถวางแผนการผลิต พัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ และจัดการด้านการตลาดได้อย่างเหมาะสม รวมถึงเชื่อมโยงเครือข่ายสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนและจำหน่ายผลผลิต ตลอดจนมีกลไกในการดูแลและอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่มและการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอย่างเป็นธรรม 2) เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกรโดยสนับสนุนองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ด้านการบริหารจัดการ และการเพิ่มมูลค่าสินค้า รวมทั้งช่องทางการตลาดแก่ผู้นำและสมาชิกสถาบันเกษตรกร และสนับสนุนให้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนที่ผ่อนปรนมากขึ้น 3) พัฒนาฐานข้อมูลสถาบันเกษตรกรเพื่อใช้ในการวางแผนและการติดตามผลการพัฒนาสถาบันเกษตรกร	

ภาคผนวกที่ 2

ภาพกิจกรรมการจัดทำแผน

ภาคผนวกที่ 3

สรุปข้อมูลและความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนา เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570)

1. สรุปผลการระดมความคิดเห็นผู้นำเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน¹⁵ (วันที่ 3 กรกฎาคม 2565 ผ่านโปรแกรม Zoom Meeting)

1.1 สภาพปัญหาของเกษตรกรและสถานการณ์ในชุมชน

ด้านเศรษฐกิจครัวเรือน ● หนี้สินเกษตรกร ● รายได้น้อย และไม่แน่นอน	ด้านการจัดที่ดินและสิทธิในที่ดิน ● การขอใช้พื้นที่รวบรวมผลผลิตต้องเสียค่าเช่าที่ดิน ● การดำเนินการขออนุญาตใช้พื้นที่สร้างอาคารล่าช้า ● เกษตรกรยังไม่ได้เอกสารสิทธิ / แปลงตกค้าง	ด้านความเข้มแข็งของกลุ่มและสถาบันเกษตรกร ● เครือข่ายเกษตรกรยังไม่เข้มแข็ง ● การรวมกลุ่มยังมีน้อยไม่เข้มแข็งขาดอำนาจต่อรอง
ด้านการผลิตและการตลาด ● ขาดแหล่งน้ำและน้ำเพื่อการเกษตร ● ราคาผลผลิตไม่แน่นอน ● ผลผลิตสินค้ายังไม่สอดคล้องกับตลาด ● ผลผลิตต่ำ ● สินค้าไม่มีมาตรฐาน ● ต้นทุนการผลิตสูง (ปุ๋ยแพง) ● ขาดการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ในระบบเกษตรผสมผสานเพื่อลดต้นทุนปุ๋ยและเพิ่มรายได้ ● ถนนเส้นทางคมนาคมยังไม่ทั่วถึง สัญจรไม่สะดวกเพิ่มต้นทุน ● การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อากาศแปรปรวนไม่แน่นอน (ร้อน แล้ง ท่วม) ● ชุมชนขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ● เงินทุนต่อยอดการแปรรูปสินค้าไม่เพียงพอ ● เกษตรกรสูงอายุ ขาดแรงงานวัยหนุ่มสาว	ด้านการส่งเสริมของรัฐ ● การส่งเสริมและสนับสนุนของรัฐ เช่น การอบรมพัฒนาอาชีพ ไม่สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรและบริบทชุมชน ● เกษตรกรยังขาดการมีส่วนร่วม ● การส่งเสริมของรัฐอบรมแล้ว ไม่มีต่อยอด	ด้านความรู้ความเข้าใจ ● ขาดความรู้ทักษะจัดการตลาด ● ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องพืชเชิงเดี่ยวและการสร้างความมั่นคงด้านอาหารของชุมชน ● ขาดพี่เลี้ยงให้คำปรึกษา แนะนำการปฏิบัติและแก้ปัญหา
ด้านการสืบทอดอาชีพของทายาท ● ลูกหลานไม่สนใจสืบทอดที่ดินเพราะการเกษตรรายได้น้อย ไม่มั่นคง ● ทายาทขาดแรงจูงใจเรื่องสิทธิในที่ดินเนื่องจากบุตรหลานที่ประกอบอาชีพอื่นควบคู่การเกษตรไม่สามารถรับสิทธิได้ ● ลูกหลานไม่สนใจสืบทอดที่ดินเพราะการเกษตรรายได้น้อย ไม่มั่นคง ● พ่อแม่ไม่สนับสนุนทายาททำการเกษตรเพราะขาดความมั่นคง รายได้น้อย		

¹⁵ ตัวแทนเกษตรกรทั้ง 4 ภาค ประกอบด้วย ผู้นำเกษตรกร ปรากฏ์เกษตรกร ส.ป.ก. ผู้นำเกษตรกรในนามสมาพันธ์เกษตรกรเศรษฐกิจพอเพียงแห่งประเทศไทย (สกศท.) และเจ้าหน้าที่สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดศีระเกษ

1.2.1 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเกษตรกรและชุมชนของตัวแทนผู้นำเกษตรกร

- การพัฒนาคน จิตใจ อารมณ์ ทั้งบุคลากรของรัฐและเกษตรกร การปรับวิถีคิดให้สมัย ทันยุคทันสมัย
- บูรณาการความรู้ องค์ความรู้ เดิมและใหม่ เครื่องมือใหม่ เสริมกันเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมทางความคิด
- สร้างแรงจูงใจ ให้คนที่มาสืบทอดเกษตร
- ใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีเป็นฐานการดำเนินงาน
- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกร
- พัฒนาสมรรถนะ ของเจ้าหน้าที่ของ ส.ป.ก. ให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก ต้องเก่งกว่าผู้นำเกษตรกร
- ปรับปรุงกลไกการบูรณาการ เพื่อประสานหุ้นส่วนความร่วมมือการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร
ในเขตปฏิรูปที่ดิน
- เพิ่มเป้าหมายการสร้างพื้นที่สีเขียวในแผนระดับบน
- สนับสนุนแผนความร่วมมือการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในภาคใต้
- สนับสนุนและส่งเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายแลกเปลี่ยนสินค้า
- เกษตรกรยั่งยืน
- ทำการเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่า ต้นน้ำ (เกษตรยั่งยืน อนุรักษ์พันธุกรรม) กลางน้ำ (แปรรูปผลผลิต)
ปลายน้ำ (ตลาดชุมชน ออนไลน์)
- บริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ
- เน้นการพัฒนาลูกหลานเกษตรกรให้สานต่อพื้นที่ได้
- เน้นการสนับสนุนนวัตกรรม เช่น แปรรูปสมุนไพร ระบบน้ำหยด
- พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้พร้อมกับการทำเกษตร
- การพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานสินค้าเกษตร
- รวมกลุ่มและระดมทุน ทำปุ๋ย เพื่อซื้อปัจจัย ขยาย
- การสร้างเครือข่ายทุกระดับ (ตำบล อำเภอ ประเทศ)
- การพัฒนาเกษตรกรตามศักยภาพพื้นที่
- การเกษตรเชิงท่องเที่ยว
- แก้ไขปรับปรุงระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขอใช้ที่ดิน เช่น กิจการเกี่ยวเนื่องต้องเข้าพื้นที่ สร้างอาคาร
หรือสิทธิในที่ดินของทายาท
- เน้นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ
- ประสานภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่และเกษตรกร และประสานช่องทางการตลาดที่หลากหลาย เช่น
ส่งออก
- การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ให้สามารถเป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาเกษตรกรและประสานภาคี

1.2.2 ข้อคิดเห็นของตัวแทนเกษตรกรในนามสมาพันธ์เกษตรกรเศรษฐกิจพอเพียงแห่งประเทศไทย (สกกท.)

ด้านการพัฒนาบุคลากร

- พัฒนาเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. จังหวัด มองภาพรวมการดำเนินโครงการ ทำแผนร่วมกับชุมชน
- พัฒนาเจ้าหน้าที่ให้ทันต่อสถานการณ์ ปรับวิถีคิด
- การเพิ่มพูนขีดความสามารถบุคลากร ให้เท่าทันการณ์ สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง

ด้านการพัฒนาเกษตรกร

(1) รูปแบบการพัฒนา:

- ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 5 รูปแบบ
- เชื่อมโยงงานเดิม (อนุรักษ์-วนเกษตร -สมุนไพร-อินทรีย์-แปลงใหญ่-คทช. ฯลฯ) สู่โมเดล BCG ให้เกิดผลิตภัณฑ์และรายได้

(2) พัฒนาศักยภาพของเกษตรกร:

- พัฒนาสถาบันเกษตรกรให้มีศักยภาพสามารถปกป้องสมาชิกเกษตรกรรายย่อยได้
- ยกระดับพัฒนาสถาบันเกษตรกรแต่ละระดับที่แตกต่างกันตามระดับการประกอบ
- สนับสนุนเกษตรกร ทั้งความรู้ นวัตกรรมเทคโนโลยี ช่องทางทุนและเทคโนโลยีการผลิตให้ไปสู่การประกอบการ

(3) กลไกและกระบวนการ:

- สร้างแรงจูงใจคนรุ่นใหม่
- จัดทำแผนร่วมกันรายพื้นที่/กลุ่ม/ชุมชน ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่นั้น ๆ
- แผนความร่วมมือพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนระดับพื้นที่ จังหวัด /ภูมิภาค/ประเทศ ตามบริบทและศักยภาพ
- ยกระดับการบูรณาการโดยพัฒนากลไกหุ้นส่วนการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรฯ รูปแบบ/องค์ประกอบ/กระบวนการ ที่ให้ก้าวหน้า รับมือการเปลี่ยนแปลง

2. สรุปข้อมูลจากการระดมความคิดเห็นเจ้าหน้าที่ กลุ่มยุทธศาสตร์และการปฏิบัติ ส.ป.ก.จังหวัด 33 จังหวัด (วันที่ 2 สิงหาคม 2565วันที่ 3 กรกฎาคม 2565 ผ่านโปรแกรม zoom meeting)

2.1. สภาพปัญหาของเกษตรกร

ด้านเศรษฐกิจครัวเรือน • หนี้สินเกษตรกร • รายได้น้อย และไม่แน่นอน	ด้านการจัดที่ดินและสิทธิในที่ดิน • เกษตรกร/ทายาทยังไม่ได้เอกสารสิทธิ/แปลงตกค้าง	ด้านความเข้มแข็งของกลุ่มและสถาบันเกษตรกร • การรวมกลุ่มยังมีน้อยไม่เข้มแข็งขาดอำนาจต่อรอง • การรวมกลุ่มจากการจัดตั้งทำให้ไม่ยั่งยืน • ขาดการรวมกลุ่มทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ
ด้านการผลิตและการตลาด • สภาพพื้นที่มีความลาดชันทำให้มีปัญหาในการกักเก็บน้ำ • ขาดแหล่งน้ำและน้ำเพื่อการเกษตร • ราคาผลผลิตตกต่ำและขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลาง ขาดอำนาจในการต่อรอง • ผลผลิตไม่มีคุณภาพ/มาตรฐาน • ผลผลิตสินค้ายังไม่สอดคล้องกับตลาด • ทำการผลิตในรูปแบบเดิม • ขาดการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาช่วยในการผลิต • ต้นทุนการผลิตสูง (เตรียมดิน ปุ๋ย ปลูก และเก็บเกี่ยวมีราคาแพง) • ขาดการแปรรูปเพิ่มมูลค่าสินค้า • ถนนเส้นทางคมนาคมยังไม่ทั่วถึง • ขาดเงินทุน/เข้าถึงแหล่งทุนเวียนในการประกอบอาชีพ • เกษตรกรสูงอายุ ขาดแรงงานวัยหนุ่มสาว		ด้านการส่งเสริมของรัฐ • การส่งเสริมและสนับสนุนของรัฐไม่ตรงกับฤดูกาลผลิตของเกษตรกร • ฝึกอบรมแล้วขาดการสนับสนุนปัจจัยในการผลิตเพื่อเป็นทุนในการต่อยอด
ด้านการสืบทอดอาชีพของทายาท • ลูกหลานไม่สนใจสืบทอดที่ดินเพราะการเกษตรรายได้น้อย ไม่มั่นคง • ทายาทขาดแรงจูงใจเรื่องสิทธิในที่ดินเนื่องจากบุตรหลานที่ประกอบอาชีพอื่นควบคู่การเกษตรไม่สามารถรับสิทธิได้		ด้านความรู้ความเข้าใจ • ขาดความรู้ทักษะจัดการตลาด • ขาดความรู้ความเข้าใจในการพิชเชิงเดี่ยว • การสร้างความมั่นคงด้านอาหารของชุมชน • ขาดความรู้ในการบริหารจัดการดินและน้ำที่เหมาะสม • ขาดความรู้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต • ขาดความรู้เกี่ยวกับการรับรองมาตรฐานสินค้า • ขาดความรู้ในการแปรรูปและพัฒนาบรรจุภัณฑ์

2.2 ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของ ส.ป.ก.จังหวัด ในการพัฒนาเกษตรกรและชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน

2.2.1 ด้านกระบวนการดำเนินงานโครงการ

- การเร่งรัดการเบิกจ่ายงบประมาณในไตรมาส 1 – 2 ซึ่งตรงกับการเก็บเกี่ยวผลผลิตของเกษตรกร ทำให้จังหวัดทำงานยาก เกษตรกรไม่ยอมเข้ารับการอบรม ไม่ตรงกับฤดูกาลผลิตของเกษตรกร และหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่พัฒนาเกษตรกรในเวลาใกล้เคียงกัน
- โครงการเกษตรกรรุ่นใหม่ไม่สามารถหาเกษตรกรเป้าหมายได้เนื่องจากติดเงื่อนไขโครงการที่เกษตรกรอายุไม่เกิน 45 ปี
- การดำเนินโครงการไม่ต่อเนื่องเพราะไม่สามารถสนับสนุนซ้ำรายหรือพื้นที่เดิมได้

- โครงการบางโครงการไม่เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น เกษตรทฤษฎีใหม่ หรือ วนเกษตร ในภาคใต้

2.2.2 ด้านบุคลากร/เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.

- เจ้าหน้าที่มีการโยกย้ายและการส่งมอบงานไม่มีประสิทธิภาพทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง
- เจ้าหน้าที่ขาดความชำนาญและทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน เช่น การคิดวิเคราะห์เชิงระบบ การมองในภาพรวม เพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด
- การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาอาชีพล่าช้า และไม่ทันต่อการใช้งาน
- ปริมาณงานไม่สอดคล้องกับจำนวนเจ้าหน้าที่ทำให้ขาดการพัฒนาเชิงคุณภาพ

2.2.3 เกษตรกรเป้าหมาย/พื้นที่ดำเนินการ

- พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินอยู่ห่างไกล ต้องใช้ระยะเวลานานในการเข้าพื้นที่
- คนรุ่นใหม่ไม่มีความสนใจและความเชื่อมั่นในอาชีพเกษตรกร
- เกษตรกรสูงอายุทำให้ทายาท/บุตรหลานมาแทนไม่สามารถตัดสินใจในการพัฒนาพื้นที่ได้
- เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ต่างคนต่างทำ ซึ่งเป็นเรื่องยากในการรวมกลุ่มเกษตรกรจำนวนมาก
- เกษตรกรส่วนใหญ่รวมกลุ่มเพื่อเข้ารับการอบรม รับผิดชอบการผลิตเท่านั้นไม่ได้รับรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการจริง

2.2.4 สถานการณ์ COVID - 19

- สถานการณ์ COVID - 19 ทำให้การดำเนินงานล่าช้าและไม่เป็นไปตามแผนที่วางเอาไว้

2.3. ทิศทาง/แนวทาง/โครงการพัฒนาเกษตรกรและชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน

2.3.1 ด้านกระบวนการดำเนินงานโครงการ

- เน้นการทำงานเชิงคุณภาพมากกว่าการทำงานเชิงปริมาณ
- นำโครงการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน (ศพก.) กลับมาดำเนินการ
- การดำเนินโครงการต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 3 ปี ในพื้นที่เดิม แต่มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ
- วางแผนการพัฒนาภายใต้กรอบ BCG โมเดล
- ควบลดโครงการที่มีความซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่นโดย ส.ป.ก. เป็นเจ้าภาพเชิงพื้นที่และเปิดพื้นที่ให้หน่วยงานอื่นดำเนินการ
- การกำหนดเนื้อหาหลักสูตรกำหนดเป็นเชิงประเด็นให้ครอบคลุมและวางแผนพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่
- มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะและต่อเนื่องเพื่อพัฒนากระบวนการทำงานรายพื้นที่
- ดำเนินโครงการพัฒนารายพื้นที่ (Area Base Approach) และวางแผนพัฒนาตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

2.3.2 ด้านบุคลากร/เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.

- พัฒนาเจ้าหน้าที่ให้เกิดความชำนาญและทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน เช่น การคิดวิเคราะห์เชิงระบบ การมองในภาพรวม เพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด

- ควรจัดทำฐานข้อมูล/ข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานให้ชัดเจนเพื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานได้มากขึ้น เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่ต่อเนื่องกรณีเจ้าหน้าที่โยกย้าย
- จัดทำคู่มือในการทำงานที่ชัดเจน หรือถอดบทเรียน แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง เพื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานได้มากขึ้น
- ปริมาณงานไม่สอดคล้องกับจำนวนเจ้าหน้าที่ทำให้ขาดการพัฒนาเชิงคุณภาพ
- ส.ป.ก.ส่วนกลางควรรวบรวมรายชื่อและประวัติวิทยากรที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ เป็น Catalog เพื่อให้ ส.ป.ก.จังหวัดได้พิจารณาคัดเลือกนำมาถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรต่อไป

2.3.3 เกษตรกรเป้าหมาย/พื้นที่ดำเนินการ

- สร้างต้นแบบรายโครงการและขยายผลโครงการให้ครอบคลุมเกษตรกรในทุกพื้นที่
- เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้พร้อมเพื่อให้ดำเนินการส่งเสริมอย่างมีประสิทธิภาพ
- เร่งสร้างและพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุนในพื้นที่ให้เพียงพอต่อการทำการเกษตร เช่น ขุดลอก ฝายชะลอน้ำ ขุดเจาะบ่อบาดาล เป็นต้น
- การคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ควรนำข้อมูลจากระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (TPMAP) เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกและพัฒนาด้วย
- คัดเลือกเกษตรกรที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ เพื่อয়ต่อการทำงานในรูปแบบกลุ่ม
- เน้นการพัฒนาจากความเหมาะสมและบริบทของพื้นที่
- พื้นที่ คทช. ควรให้เกษตรกรฝึก/ทดลองในแปลงรวมก่อนลงพื้นที่ที่เกษตรกรเช่า

2.3.4 การพัฒนาและส่งเสริมเกษตรกร

- สนับสนุนปัจจัยการผลิตให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร เช่น วนเกษตรควรสนับสนุนปัจจัยอื่นนอกเหนือจากไม้ยืนต้นเพื่อให้ครบองค์ประกอบของวนเกษตร
- มุ่งพัฒนาเกษตรกรให้สามารถเป็นผู้ประกอบการรายย่อย
- สนับสนุนความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมสมัยใหม่เพื่อช่วยในการผลิต
- ส่งเสริมเกษตรกรอัตลักษณ์พื้นถิ่น พัฒนาสินค้าเฉพาะถิ่น และต่อยอดให้เป็นพื้นที่การเกษตรเชิงท่องเที่ยว
- บูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรองรับสินค้าเกษตรสู่ตลาด
- เน้นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรสามารถต่อยอดได้จริง
- สนับสนุนให้เกษตรกรเข้าสู่การตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเพื่อเพิ่มโอกาสและรายได้
- ส.ป.ก.จังหวัด ควรบูรณาการและเชื่อมโยงแผนพัฒนาระดับตำบลร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต.
- เน้นการส่งเสริมโครงการหรือกิจกรรมที่มีตลาดรองรับแน่นอน

2.3.5 ด้านการสืบทอดอาชีพของทายาท

- สนับสนุนให้ทายาทเกษตรกรเข้าร่วมฝึกอบรมกับเจ้าของแปลงหรือมีการพัฒนาทายาทเกษตรกร โดยเฉพาะ

2.3.6 ด้านความเข้มแข็งของกลุ่มและสถาบันเกษตรกร

- การรวมกลุ่มและสนับสนุนทุนแบบให้ยืมและคืนเมื่อมีผลกำไร

3. สรุปความคิดเห็นภาคเอกชนและประชาสังคม ต่อแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 ปี (2566-2570) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)
หน่วยงาน/องค์กร ที่ให้ข้อมูลและความคิดเห็น

1. บริษัท Tropical food Industries จำกัด
2. บริษัท ออแกนิกส์ แอนด์ คอมมูนิตี้ จำกัด
3. นายเมธา สิมะวรา ประธานกลุ่มกลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพร สมาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และ บริษัท ห้าตะขาบ (ชิมเทียนฮ้อ) จำกัด
4. เครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์จังหวัดยโสธร
5. สมาคมประชาสังคมชุมพร
6. เครือข่ายเกษตรกรและอาหารเพื่อสุขภาพภาคใต้
7. เครือข่ายเกษตรกรทางเลือกภาคใต้
8. เครือข่ายอินแปง
9. มูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน (วัดโป่งคำ)
10. มูลนิธิรักษาดิน รักษาน้ำ
11. ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (RECOFTC)
12. สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน (มหาวิทยาลัยชีวิต)

3.1 ปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไข การพัฒนาเกษตรกรและภาคการเกษตรไทย

ปัญหา	สาเหตุของปัญหา	แนวทางแก้ไข
1. เกษตรกรขาดองค์ความรู้ และทักษะด้านการเกษตร ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	- เกษตรกรยากจน ขาดโอกาสการศึกษา และบริการของรัฐ ขาดปัจจัยเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ทั้งด้วยตนเองและผู้อื่น - ขาดการส่งเสริมองค์ความรู้ และทักษะด้านการเกษตร ที่ถูกต้อง และสัมพันธ์กับภูมิสังคม	- พัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพ - สร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ แก่เกษตรกรด้วยระบบดิจิทัล - จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่เกษตรกรให้มีประสิทธิภาพ - ประสานหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน ที่มีภารกิจด้านการบริหารการเรียนรู้ภาคการเกษตร สู่เกษตรกรที่ขาดโอกาส
2. เกษตรกรขาดที่ดินทำกินเป็นของตนเอง	- ขาดการเข้าถึงบริการของรัฐ - เกษตรกรขาดอำนาจต่อรองการขอใช้ประโยชน์ที่ดิน - ยากจน ขาดที่ดิน - เกษตรกรได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาของภาครัฐ	- รัฐจัดสรรและให้สิทธิ การใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินให้กับเกษตรกร ด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรม
3. ขาดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตรที่ดี	- พื้นที่เกษตรกรรมอยู่นอกเขตชลประทาน	- รัฐสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตร

ปัญหา	สาเหตุของปัญหา	แนวทางแก้ไข
	- ขาดการพัฒนา การดูแล และรักษา ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ	- สร้างการอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมกับเกษตรกร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ โครงสร้างพื้นฐานอย่างยั่งยืน เช่น พัฒนาระบบน้ำใต้ดิน ฝายชะลอน้ำ พื้นฟูระบบเหมืองฝาย พิธีใช้น้ำน้อย เลี้ยงสัตว์ รักษาป่าต้นน้ำ เป็นต้น
4. การผลิตไม่มีประสิทธิภาพ	- สภาพที่ดิน น้ำ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม สารเคมีตกค้าง - การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ - เกษตรกรขาดความรู้ที่ถูกต้อง ส่งผลให้ได้ผลผลิตต่ำ (low productivity) - ต้นทุนการผลิตสูง	- ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟู ความอุดมสมบูรณ์ทรัพยากร ดิน น้ำ และสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการทำการเกษตรที่มีมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือตามแนวทางเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน - ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ (citizen sciences) ทั้งเรื่องดิน น้ำ สิ่งแวดล้อมในการประกอบการวางแผน ตัดสินใจในการบริหารจัดการแปลงเกษตรโดยรัฐมีฐานข้อมูลสนับสนุนในระดับตำบล - พัฒนาแหล่งน้ำผิวดินขนาดเล็กกระจายในพื้นที่ การใช้น้ำบาดาลโดยใช้พลังงานโซล่าเซลล์ - ปรับปรุงพันธุ์กรรมพืชให้สามารถให้ผลผลิตสูงและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้ - พัฒนาศักยภาพเกษตรกรให้สามารถใช้เทคโนโลยีในการผลิตทดแทนแรงงานคน รวมทั้งเทคโนโลยีออนไลน์ application ในการเก็บข้อมูล และติดตามผลการผลิต โดยสนับสนุนคนรุ่นใหม่ทำงานกับคนรุ่นเก่า
5. คุณภาพมาตรฐานผลผลิตและสินค้าเกษตร	- เกษตรกรไม่เข้าใจหลักเกณฑ์ และขั้นตอนการขอรับรอง มาตรฐาน หรือการขอรับรองระบบคุณภาพต่าง ๆ เพื่อสร้าง โอกาสในการขาย - ข้อกำหนดของมาตรฐาน หรือระบบ ไม่ได้ถูกนำมาทบทวน ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่เกษตรกรในประเทศ และ สถานการณ์ปัจจุบัน - ขาดความรู้ในการผลิตสินค้าทางการเกษตร - ขาดความรู้ในการผลิตสินค้าเกษตร ที่มีคุณภาพ - มุ่งเน้นปริมาณ และการใช้ปุ๋ยเคมี	- ภาครัฐควรเป็นแกนหลักในการขอรับรองแปลงเกษตรกรในสังกัด ให้เข้าถึงมาตรฐานที่เหมาะสม เช่น GAP Organic Thailand เป็นต้น หรือของภาคเอกชน เช่น Earth Safe หรืออื่นๆ ที่ผู้บริโภคยอมรับ เป็นต้น - รัฐและเอกชนควรส่งเสริม สนับสนุน ให้เกิดโรงคัด บรรจุ สินค้าเกษตร ที่ได้ มาตรฐาน ออย. หรือ GMP เพื่อรองรับตลาดในอนาคต - หน่วยงาน ควรสนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือให้กับ กลุ่มเกษตรกร ที่ มี ศักยภาพในการพัฒนา เพิ่มมูลค่า ต่อยอดสินค้าเกษตรในเชิง นวัตกรรมมากขึ้น - ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพ
6. ขาดศักยภาพการเพิ่มมูลค่า และการแปรรูปผลผลิตและผลิตภัณฑ์ภาคการเกษตร	- เกษตรกรขาดความรู้ ความเข้าใจ - ขาดเป้าหมาย กระบวนการ ขั้นตอนการส่งเสริมที่ถูกต้องและต่อเนื่อง	- สนับสนุนบทบาทคนรุ่นใหม่ ที่มีความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ สินค้า รวมทั้งการจัดทำแบรนด์ที่เน้น eco-friendlyปลอดภัยต่อทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค

ปัญหา	สาเหตุของปัญหา	แนวทางแก้ไข
	- ขาดข้อมูลเพื่อวางแผนการผลิต เพิ่มมูลค่า และแปรรูปสินค้าเกษตร	- เชื่อมโยงสถาบันวิชาการท้องถิ่น ที่มีบทบาทสนับสนุนชุมชนการสร้างการเรียนรู้เทคโนโลยีการแปรรูปต่างๆ หรือให้นิสิต นักศึกษา ได้เข้ามาร่วมศึกษาและพัฒนา กับชุมชนมากขึ้น
7.การทำตลาดไม่มีประสิทธิภาพ	- ขาดข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการ - ราคาขาดเสถียรภาพ	- พัฒนาการบริหารจัดการแก่เกษตรกร เช่น การอบรม การศึกษาดูงานตลาดสินค้าเกษตรให้หลากหลาย ตั้งแต่ ตลาดชุมชน ตลาดค้าส่ง ตลาดค้าปลีก เป็นต้น - สนับสนุนการสร้างตลาดสินค้าด้วยตนเอง เช่น ตลาดสีเขียว ตลาดชุมชน ตลาดออนไลน์ - ควรฝึกอบรมทักษะการทำเกษตรแบบครบวงจร
8. สถาบันเกษตรกร ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่เข้มแข็งตอบสนองความต้องการของสมาชิก-จัดการแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตในชุมชนท้องถิ่น	- ขาดความรู้ ความเข้าใจ(การบริหารจัดการ การใช้เครื่องมือ นวัตกรรมเทคโนโลยี) ทั้งกรรมการและสมาชิกสถาบันเกษตรกร - ข้อจำกัดทางกฎหมายที่ก้ำกับลดทอน แต่ไม่ได้ส่งเสริมสถาบันเกษตรกรที่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ	- พัฒนาศักยภาพกลุ่ม หรือสถาบันการเกษตรให้มีความสามารถในการจัดทำแผนบริหารธุรกิจ (business plan) ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ - กระตุ้น ส่งเสริมให้กรรมการ สมาชิกสถาบันเกษตรกร มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีและใช้ข้อมูลสารสนเทศ - ควรสนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันภายใต้เงื่อนไขที่ถูกต้องและเหมาะสม - เสริมสร้างองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง
9.ขาดแรงงานภาคเกษตร	- เกษตรกรขาดความเชื่อมั่นและความศรัทธาในอาชีพเกษตรกร - อาชีพอื่นมีแรงจูงใจที่ดีกว่า ด้านรายได้	- สร้างการเรียนรู้แก่เกษตรกรในแต่ละรุ่น(เก่า ใหม่) ให้ได้เห็นมุมมองที่หลากหลาย และสร้างสรรค์ - พัฒนาอาชีพเกษตร ให้มีรายได้และเป็นเงินเดือนประจำ - สร้าง/สนับสนุน/ส่งเสริมผู้สืบทอดการเกษตร - สร้างนวัตกรรมการเกษตรและการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่เกษตรกรรุ่นใหม่
10.หนี้สินเกษตรกร	- ต้นทุนการผลิตที่สูง - ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของครอบครัว (อาหาร เครื่องใช้ ฯลฯ) ขาดการวางแผนชีวิตและครอบครัว	- ส่งเสริมและสนับสนุนการปรับเปลี่ยนพืชเชิงเดี่ยวมาเป็นเกษตรกรรมที่ยั่งยืน - หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (กรมป่าไม้ และกรมอื่นๆที่เกี่ยวข้อง) ปรับปรุงระเบียบการขออนุญาตและกระบวนการรับรองต้นไม้ที่เกษตรกรปลูกให้ครบวงจรตั้งแต่กระบวนการปลูก ขึ้นทะเบียน การแปรรูปเพื่อเศรษฐกิจ ตามนโยบาย BCG ให้ต้นไม้เป็น “ไม้สวัสดิการจริงๆ” - มีมาตรการแรงจูงใจใหม่ๆ ด้านเศรษฐศาสตร์ กลไกการเงินสีเขียว เช่น คาร์บอนเครดิต Biodiversity credit การตอบแทนคุณระบบนิเวศ (PES) เชื่อมโยงผู้บริโภคโดยเฉพาะคนเมืองให้ใช้ ให้ซื้อสินค้าจากกลุ่มเกษตรกรที่มีระบบการผลิตที่เป็นมิตรกับระบบนิเวศลุ่มน้ำ สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

ปัญหา	สาเหตุของปัญหา	แนวทางแก้ไข
		- ส่งเสริมและพัฒนาการประกอบการระดับครัวเรือนและชุมชน - ส่งเสริมการวางแผนชีวิตและครัวเรือน มุ่งเน้นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ - ภาครัฐสนับสนุน ช่วยเหลือเรื่องเงินทุนที่จำเป็น เพื่อการสร้างอาชีพเกษตรกร
11.โครงการสร้างของระบบราชการ ไม่สามารถตอบสนองแก้ปัญหาของเกษตรกรได้ทันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัต	- ขาดความเข้าใจ การกำหนดนโยบาย ระเบียบ โครงการ ที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับบริบทเกษตรหรือสถาบันเกษตรกรที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน	- กำหนดนโยบายและมีความต่อเนื่องตอบสนองผลลัพธ์ ให้มีหน่วยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการจัดการแก้ไขปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ - ปรับปรุงระเบียบ ระบบ ข้อกฎหมายที่ส่งเสริมความเข้มแข็งแก่สถาบันเกษตรกรให้ทันสมัย เหมาะสมกับภาวะการเปลี่ยนแปลง

3.2 ข้อคิดเห็นต่อเป้าหมายการพัฒนาเกษตรกรและภาคการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

- 1) เกษตรกรความรู้ ความเข้าใจ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) เกษตรมีความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากรที่ดิน และการบริการของภาครัฐ อยู่ดี กินดี และมีความมั่นคงของชีวิต
- 3) เกษตรกรคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงด้านอาหาร พลังงาน มีระบบการผลิตที่หลากหลายเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของเกษตรกรเอง เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุกรรมความหลากหลายทางชีวภาพ รายจ่ายลดลง มีรายได้ที่มั่นคง เกิดการออมเพื่อความมั่นคงทางการเงินของครัวเรือน
- 4) องค์กรหรือสถาบันเกษตรกร มีความเข้มแข็ง (ทั้ง 4 องค์ประกอบ : 1.กรรมการ 2.กฎกติกา 3.แผนงาน หรือแผนธุรกิจ 4.กองทุน) และเป็นพื้นที่ของเกษตรกรที่แตกต่างทั้งวัย ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ บทเรียน ภูมิปัญญา องค์ความรู้ มาแลกเปลี่ยนกันเรียนรู้กัน พร้อมทั้งสร้างความรู้ รัก สามัคคี ในชุมชน เพื่อเป็นชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป
- 5) เกษตรกรเป็นผู้ประกอบการระดับครัวเรือน และสามารถเชื่อมโยงกิจการสู่องค์กรหรือสถาบันเกษตรกรระดับชุมชนและเครือข่ายแบบครบวงจรและมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลมาสนับสนุนในการดำเนินกิจการ
- 6) ชุมชนเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่ยั่งยืน มีความห่วงใยและช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม สร้างและพัฒนาคนรุ่นใหม่เพื่อสืบทอดการเกษตรต่อไปอย่างยั่งยืน

3.3 ข้อเสนอแนะการดำเนินงานของ ส.ป.ก. เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาเกษตรกรและภาคการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

- 1) น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักการดำเนินกิจการงานพัฒนาเกษตร องค์กรหรือสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

- 2) ส่งเสริมสนับสนุนเกษตรกรยังยืนอย่างต่อเนื่อง ต่อยอด ขยายผล ในรูปแบบที่หลากหลายตามบริบทพื้นที่ ทั้งวนเกษตร เกษตรผสมผสาน สวนยางยั่งยืน ฯลฯ โดยสร้างแปลงตัวอย่างกระจายให้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกรในแต่ละจังหวัด
- 3) จัดตั้งและพัฒนาศักยภาพเกษตรกร เกษตรกรรุ่นใหม่ องค์กรหรือสถาบันเกษตรกรให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเอง และเชื่อมโยงกิจการอื่นภาคการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในแต่ละระดับ (ชุมชน จังหวัด ประเทศ) ในเรื่องการบริหารจัดการในการประกอบการธุรกิจเกษตรด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยี โดยให้บทบาทคนรุ่นใหม่หรือผู้สืบทอด ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการ
- 4) สนับสนุนการใช้วิทยาศาสตร์พลเมือง และการจัดการองค์ความรู้ในการจัดการแปลงเกษตร โดยมีระบบคลังข้อมูล องค์ความรู้ที่เกษตรกรทั้งรุ่นเก่า รุ่นใหม่เข้าถึงและสามารถนำมาปรับใช้ในพื้นที่ตนเองได้
- 5) ส่งเสริมความรู้ เทคโนโลยี เพื่อการเรียนรู้ และทุนทรัพย์ เพื่อการพัฒนาเกษตรกร องค์กรหรือสถาบันเกษตรกร เพื่อการประกอบการภาคการภาคเกษตร
- 6) กำหนดตัวชี้วัดให้สัมพันธ์กับผลงานเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะ คุณภาพชีวิตเกษตรกร และความเข้มแข็งองค์กรหรือสถาบันเกษตรกร เพื่อกำหนดทิศทางหรือการพัฒนา ต่อยอด ในระยะถัดไปอย่างมีประสิทธิภาพ
- 7) ควรร่วมกับกรมป่าไม้ และหน่วยงานภาครัฐส่วนอื่นๆ ภาคประชาสังคม ในการปรับปรุงระเบียบต่างๆ เพื่อให้เกิดการขยายผลไม้สวัสดิการ ขับเคลื่อนไม้เศรษฐกิจในพื้นที่ ส.ป.ก. ให้เกิดรูปธรรม (ตอนนี้ปลดล็อกไม้หวงห้ามในพื้นที่ ส.ป.ก. แต่กระบวนการขั้นตอนการขอรับรอง ขออนุญาตยังต้องทำให้เอื้อต่อเกษตรกร ต้องร่วมกันพัฒนาระบบรับรองที่ไม่ยุ่งยากกับชาวบ้าน แต่มีความถูกต้องตามกฎหมาย มีความเป็นธรรมสากล โปร่งใส ตรวจสอบได้)
- 8) พัฒนาระบบการกำกับ ติดตาม สนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ ที่สามารถดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย “อยู่ได้ อยู่ดี มีความสุข” มีแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหา ความต้องการของพื้นที่และวัดประเมินที่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงเป็นระยะ สรุปบทเรียนเพื่อการพัฒนา ลดทอนปัญหาที่เป็นคอขวด
- 9) เพิ่มพูนขีดความสามารถบุคลากร ให้จิตอันเป็นสาธารณะ รู้คุณค่าวัฒนธรรมองค์กรปฏิบัติที่เป็นข้าราชการของแผ่นดิน และมีทักษะความสามารถตามยุคสมัยต้องการ
- 10) เชื่อมโยง บูรณาการความร่วมมือกับเกษตรกร และภาคี พัฒนาโครงสร้างการผลิตอย่างเหมาะสม เช่น พัฒนาที่ทำกิน พัฒนาแหล่งน้ำ พัฒนาการผลิตอย่างเป็นระบบและมีแผนการผลิต แผนการตลาด โดยเน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน การนำนวัตกรรมเทคโนโลยีมาเสริมการพัฒนาเกษตรกรและให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

ภาคผนวกที่ 4

โครงการและกิจกรรมหลักภายใต้แผนปฏิบัติราชการ

ด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570)

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 ส่งเสริมและสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาการเกษตรตลอดห่วงโซ่มูลค่าด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG									
เป้าหมายการพัฒนา ผลผลิตต่อหน่วยสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง สินค้ามีมาตรฐานรับรองมากขึ้น มูลค่าสินค้าเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น ลดความเสี่ยงด้านการตลาด									
โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
1. โครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่		เป้าหมาย	แปลง	40	40	40	40	40	กพก. สพท.
		งบประมาณ	ล้านบาท	35	35	35	35	35	
	ตัวชี้วัด : ต้นทุนการผลิตภาคเกษตรเฉลี่ยลดลง		ร้อยละ	6	6	6	6	6	
	ตัวชี้วัด : จำนวนแปลงใหญ่ที่มีการบริหารจัดการสินค้าตลอดห่วงโซ่มูลค่า		ร้อยละ	60	60	60	60	60	
	ตัวชี้วัด : มูลค่าสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้น		ร้อยละ	5	5	5	5	5	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		ร้อยละ	3	3	3	3	3	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2570		ร้อยละ					10	
2. โครงการพัฒนาศักยภาพพื้นที่และยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกรในพื้นที่จัดที่ดินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล (คทช.)		เป้าหมาย	สหกรณ์ ราย		14 2,000	14 2,000	14 2,000	14 2,000	กพก. สพท.
		งบประมาณ	ล้านบาท		11	11	11	11	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		ร้อยละ		3	3	3	3	

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 ส่งเสริมและสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาการเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่าด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG เป้าหมายการพัฒนา ผลผลิตต่อหน่วยสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง สินค้ามีมาตรฐานรับรองมากขึ้น มูลค่าสินค้าเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น ลดความเสี่ยงด้านการตลาด									
โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2570		ร้อยละ					10	
	ตัวชี้วัด : สหกรณ์ในพื้นที่ คทช. มีความ เข้มแข็งในระดับ 1 และ 2		ร้อยละ		40	50	60	70	
3. โครงการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมอย่างยั่งยืนในเขต ปฏิรูปที่ดินด้วยรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจ แบบ BCG		เป้าหมาย	ชุมชน		12	20	20	20	กอฟ. สพท.
		งบประมาณ	ล้านบาท		15	25	25	25	
	ตัวชี้วัด: เกษตรกรได้รับการส่งเสริม ความรู้การเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน	ราย	-		500	1,000 (เดิม 500 ใหม่ 500)	2,000 (เดิม 1,500 ใหม่ 500)	2,500 (เดิม 2,000 ใหม่ 500)	ชุมชน ขับเคลื่อน ต่อเนื่อง ชุมชนละ 3 ปี
	ตัวชี้วัด: เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น	ร้อยละ	-	-	3	3	3	3	
	ตัวชี้วัด: มูลค่าผลิตภัณฑ์เกษตรเพิ่มขึ้น	ร้อยละ			5	5	5	5	
	ตัวชี้วัด: แผนชุมชนได้รับการดำเนินงาน และสนับสนุนการดำเนินงาน	ร้อยละ			50	50	50	50	
4. โครงการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรมูลค่าสูงจาก สมุนไพรและพันธุกรรมท้องถิ่นในเขตปฏิรูปที่ดิน		เป้าหมาย	แห่ง	40	30	30	30	30	กพธ. สพท.
		งบประมาณ	ล้านบาท	9.632	17.83	17.83	17.83	17.83	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		ร้อยละ	3	3	3	3	3	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2570		ร้อยละ					10	

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 ส่งเสริมและสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาการเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่าด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG เป้าหมายการพัฒนา ผลผลิตต่อหน่วยสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง สินค้ามีมาตรฐานรับรองมากขึ้น มูลค่าสินค้าเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น ลดความเสี่ยงด้านการตลาด									
โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
	ตัวชี้วัด : มูลค่าสินค้าจากฐานชีวภาพ (พืชสมุนไพรและพันธุกรรมท้องถิ่น) เพิ่มขึ้น		ร้อยละ	5	5	5	5	5	
	ตัวชี้วัด : สถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินได้รับการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานชีวภาพชุมชนผ่านระบบ Original Equipment Manufacturer (OEM)		ผลิตภัณฑ์	2	2	2	2	2	
5. โครงการส่งเสริมสินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินเข้าสู่ระบบรับรองมาตรฐาน									
5.1 มาตรฐาน GAP		เป้าหมาย	ราย	500	3,000	3,000	3,000	3,000	ศรม. สพท.
		งบประมาณ	ล้านบาท	5.113	30.00	30.00	30.00	30.00	
	ตัวชี้วัด : ร้อยละของเกษตรกรที่ยื่นขอรับรองมาตรฐานผ่านการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร		ร้อยละ	70	70	70	70	70	
	ตัวชี้วัด : ร้อยละของเกษตรกรคงสถานะรับรองตามทะเบียนที่ได้รับการรับรอง		ร้อยละ	70	70	70	70	70	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		ร้อยละ	3	3	3	3	3	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2570		ร้อยละ					10	
	ตัวชี้วัด : มูลค่าสินค้าเกษตรตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีเฉลี่ยเพิ่มขึ้น		ร้อยละ	3	3	3	3	3	

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 ส่งเสริมและสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาการเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่าด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG

เป้าหมายการพัฒนา ผลผลิตต่อหน่วยสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง สินค้ามีมาตรฐานรับรองมากขึ้น มูลค่าสินค้าเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น ลดความเสี่ยงด้านการตลาด

โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
5.2 มาตรฐานเกษตรอินทรีย์		เป้าหมาย	ราย					500	สพท.
		งบประมาณ	ล้านบาท					2.6	
	ตัวชี้วัด : ร้อยละของเกษตรกรที่ยื่นขอรับรองมาตรฐานผ่านการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์	เป้าหมาย						70	
6. โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยการส่งเสริมการเกษตรเชิงท่องเที่ยว		เป้าหมาย	กลุ่ม		10	10	10	10	สพท.
		งบประมาณ	ล้านบาท		2.00	2.00	2.00	2.00	
	ตัวชี้วัด: มีแหล่งเกษตรเชิงท่องเที่ยวในเขตปฏิรูปที่ดินเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		แหล่ง		5	5	5	5	
	ตัวชี้วัด: มูลค่าสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		ร้อยละ		5	5	5	5	
	ตัวชี้วัด: รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		ร้อยละ		10	10	10	10	

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 สนับสนุนและส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและทรัพยากรชีวภาพ

เป้าหมายการพัฒนา พื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้น ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศแปลงเกษตรเพิ่มขึ้น ความมั่นคงด้านอาหารของครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น เกษตรกรมีชนิดของผลผลิตที่สามารถสร้างรายได้มากพันธุกรรมท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์และสร้างมูลค่า ผลผลิตจากแปลงเกษตรกรรมยั่งยืนมีมูลค่าเพิ่มขึ้น สภาพดินและสภาพแวดล้อมในแปลงเกษตรกรรมดีขึ้น มีการจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรอย่างเหมาะสม และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
1. โครงการส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน									
1.1 กิจกรรมส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในเขตปฏิรูปที่ดิน		เป้าหมาย	ไร่	8,480	12,000	14,000	16,000	18,000	กพท. สพท.
		งบประมาณ	ล้านบาท	22.445	32	32	35	38	
	ตัวชี้วัด : ร้อยละของพื้นที่มีการปรับเปลี่ยนสู่ระบบเกษตรอินทรีย์		ร้อยละ	50	50	50	50	50	
	ตัวชี้วัด : พื้นที่เกษตรอินทรีย์พร้อมเข้าสู่ระบบการตรวจรับรองมาตรฐาน (พื้นที่ปีที่ 3)		ร้อยละ	20	20	20	20	20	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น (ปีละ)		ร้อยละ	3	3	3	3	3	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น (ภายในปี2570)		ร้อยละ					10	
	ตัวชี้วัด : มูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น		ร้อยละ	3	3	3	3	3	

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 สนับสนุนและส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและทรัพยากรชีวภาพ

เป้าหมายการพัฒนา พื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้น ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศแปลงเกษตรเพิ่มขึ้น ความมั่นคงด้านอาหารของครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น เกษตรกรมีชนิดของผลผลิตที่สามารถสร้างรายได้มากพันธุกรรมท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์และสร้างมูลค่า ผลผลิตจากแปลงเกษตรกรรมยั่งยืนมีมูลค่าเพิ่มขึ้น สภาพดินและสภาพแวดล้อมในแปลงเกษตรกรรมดีขึ้น มีการจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรอย่างเหมาะสม และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
1.2 กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรทฤษฎีใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน		เป้าหมาย	ไร่	2,700	500	500	500	500	กอฟ. สพท.
		งบประมาณ	ล้านบาท	9.0	4.5	4.5	4.5	4.5	
	ตัวชี้วัด : ร้อยละของพื้นที่ใหม่ที่ได้รับ การส่งเสริมปรับเปลี่ยนสู่เกษตรทฤษฎี ใหม่		ร้อยละ	40	40	40	40	40	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรกรเพิ่มขึ้น (ปีละ)		ร้อยละ	3	3	3	3	3	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรกรเพิ่มขึ้น (ภายในปี2570)		ร้อยละ					10	
	ตัวชี้วัด : มูลค่าสินค้าเกษตรปลอดภัย เพิ่มขึ้น		ร้อยละ	3	3	3	3	3	
1.3 กิจกรรมการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูป ที่ดิน		เป้าหมาย	ไร่	45,000	50,000	55,000	60,000	65,000	กอฟ. สพท.
		งบประมาณ	ล้านบาท	41.714	47.000	48.000	49.000	50.000	
	ตัวชี้วัด : ร้อยละของพื้นที่ที่ได้รับ การส่งเสริมมีการปรับเปลี่ยนเข้าสู่ ระบบวนเกษตร		ร้อยละ	40	40	40	40	40	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิ ครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น (ปีละ)		ร้อยละ	3	3	3	3	3	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิ ครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น (ภายในปี 2570)		ร้อยละ					10	

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 สนับสนุนและส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและทรัพยากรชีวภาพ เป้าหมายการพัฒนา พื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้น ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศแปลงเกษตรเพิ่มขึ้น ความมั่นคงด้านอาหารของครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น เกษตรกรมีชนิดของผลผลิตที่สามารถสร้างรายได้มากพันธุกรรมท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์และสร้างมูลค่า ผลผลิตจากแปลงเกษตรกรรมยั่งยืนมีมูลค่าเพิ่มขึ้น สภาพดินและสภาพแวดล้อมในแปลงเกษตรกรรมดีขึ้น มีการจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรอย่างเหมาะสม และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม										
โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ	
	ตัวชี้วัด : มูลค่าสินค้าเกษตรปลอดภัยเพิ่มขึ้น		ร้อยละ	3	3	3	3	3		
1.4 กิจกรรมส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสานในเขตปฏิรูปที่ดิน		เป้าหมาย	ไร่		500	1,000	1,500	2,000	กอฟ. สพท.	
		งบประมาณ	ล้านบาท		47.000	48.000	49.000	50.000		
	ตัวชี้วัด : ร้อยละของพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมมีการปรับเปลี่ยนเข้าสู่เกษตรผสมผสาน		ร้อยละ		30	30	30	30		
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น (ปีละ)		ร้อยละ		3	3	3	3		
	ตัวชี้วัด : มูลค่าสินค้าเกษตรปลอดภัยเพิ่มขึ้น		ร้อยละ		3	3	3	3		
2. โครงการลดการเผาเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน		เป้าหมาย	ราย	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	กอฟ. สพท.	
	ตัวชี้วัด : พื้นที่เผาไหม้และจุดความร้อน (hotspot) ลดลง	งบประมาณ	ล้านบาท	7.0	7.0	7.0	7.0	7.0		
			ไร่	10,000	10,000	10,000	10,000	10,000		
	ตัวชี้วัด : มูลค่าสินค้าจากการจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเพิ่มขึ้น		ร้อยละ			3	3	3		

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกรและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร

เป้าหมายการพัฒนา ผู้นำเกษตรกรมีภาวะผู้นำ และมีส่วนร่วมในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เกษตรกรและเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการเกษตรและมีความเป็นมืออาชีพ เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรมีความเข้มแข็ง และมีความสามารถในการประกอบการเกษตรและธุรกิจชุมชน มีอำนาจการต่อรอง มีช่องทางการตลาดที่หลากหลาย และมีการจัดการระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพ สินค้าเกษตรมีมูลค่าสูง เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีต้นทุนการผลิตลดลง เกษตรกรที่ตกเกณฑ์ความยากจนของ จปฐ. หรือ TPMAF มีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น และคุณภาพชีวิตดีขึ้น

โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
แนวทางที่ 3.1 พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกร และเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกร และเครือข่ายเกษตรกร									
1. โครงการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำและเครือข่ายผู้นำเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน									
1.1. กิจกรรมพัฒนาผู้แทนเกษตรกรและอาสาสมัครปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม		เป้าหมาย	ราย	1,584	1,584	1,584	1,584	1,584	กพท. สฟท. กอฟ. สฟท.
		งบประมาณ	ล้านบาท	4.016	5	5	5	5	
	ตัวชี้วัด : ร้อยละความสำเร็จในการมีส่วนร่วมของผู้นำเกษตรกรและเครือข่ายผู้นำในการคุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม		ร้อยละ	75	80	90	95	100	
1.2 กิจกรรมสร้างและพัฒนาสภาผู้นำเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน		เป้าหมาย	สภา	1	1	1	1	1	
		งบประมาณ	ล้านบาท		0.5	0.5	0.5	0.5	
	ตัวชี้วัด : สภามีข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนงานเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน		ชุด	1	1	1	1	1	
แนวทางที่ 3.2 เพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในการประกอบการเกษตร การจัดการระบบโลจิสติกส์ และธุรกิจชุมชน									
1. โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer)									
1.1 พัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer)		เป้าหมาย	ราย	800	1,600	2,400	2,400	2,400	กพท. สฟท.
		งบประมาณ	ล้านบาท	8.336	31.32	31.32	31.32	31.32	

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกรและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร

เป้าหมายการพัฒนา ผู้นำเกษตรกรมีภาวะผู้นำ และมีส่วนร่วมในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เกษตรกรและเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการเกษตรและมีความเป็นมืออาชีพ เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรมีความเข้มแข็ง และมีความสามารถในการประกอบการเกษตรและธุรกิจชุมชน มีอำนาจการต่อรอง มีช่องทางการตลาดที่หลากหลาย และมีการจัดการระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพ สินค้าเกษตรมีมูลค่าสูง เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีต้นทุนการผลิตลดลง เกษตรกรที่ตกเกณฑ์ความยากจนของ จปฐ. หรือ TPMAF มีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น และคุณภาพชีวิตดีขึ้น

โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
	ตัวชี้วัด : เกษตรกรได้รับการพัฒนาเป็น Existing Smart Farmer และมีรายได้เฉลี่ยสุทธิขั้นต่ำ เทียบเท่าค่าแรงขั้นต่ำของประเทศ โดยนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตและบริหารจัดการ		ร้อยละ	70	70	70	70	70	
	ตัวชี้วัด : Existing Smart Farmer ได้รับการพัฒนาเป็น Smart Farmer ต้นแบบ/ผู้ประกอบการ		ร้อยละ	3	4	5	6	7	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		ร้อยละ	10	10	10	10	10	
	ตัวชี้วัด : Smart Farmer มีรายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้นเป็น 300,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ในปี พ.ศ. 2570		บาท	-	-	-	-	300,000	
1.2 กิจกรรมสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน		เป้าหมาย	ราย		700	800	900	1,000	กพม. สฟท.
		งบประมาณ	ล้านบาท		6	6	6	6	
	ตัวชี้วัด : ร้อยละของเกษตรกรรุ่นใหม่ เป้าหมายได้รับการยกระดับเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่		ร้อยละ		70	70	70	70	

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกรและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร

เป้าหมายการพัฒนา ผู้นำเกษตรกรมีภาวะผู้นำ และมีส่วนร่วมในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เกษตรกรและเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการเกษตรและมีความเป็นมืออาชีพ เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรมีความเข้มแข็ง และมีความสามารถในการประกอบการเกษตรและธุรกิจชุมชน มีอำนาจการต่อรอง มีช่องทางการตลาดที่หลากหลาย และมีการจัดการระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพ สินค้าเกษตรมีมูลค่าสูง เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีต้นทุนการผลิตลดลง เกษตรกรที่ตกเกณฑ์ความยากจนของ จปฐ. หรือ TPMAP มีรายได้เพิ่มขึ้น และคุณภาพชีวิตดีขึ้น

โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		ร้อยละ		10	10	10	10	
2. โครงการยกระดับศักยภาพและความเข้มแข็งธุรกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดินสู่ความยั่งยืน									
2.1 โครงการยกระดับศักยภาพและความเข้มแข็งธุรกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดินสู่ความยั่งยืน		เป้าหมาย	สหกรณ์ วิสาหกิจ	15 73	10 50	10 50	10 50	10 50	กพร. สฟท.
		งบประมาณ	ล้านบาท	11.881	20	20	20	20	
	ตัวชี้วัด : สหกรณ์ในเขตปฏิรูปที่ดินที่ ได้รับการพัฒนาความเข้มแข็งใน ระดับ 1 และ 2		ร้อยละ	75	80	85	90	95	
	ตัวชี้วัด : วิสาหกิจชุมชน/กลุ่ม เกษตรกรมีความเข้มแข็งอย่างน้อย เฉลี่ย		ร้อยละ	10	15	20	25	30	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรกรเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		ร้อยละ	3	3	3	3	3	
2.2 กิจกรรมส่งเสริมการแปรรูป และการจัดการ สินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าเกษตรในเขตปฏิรูป ที่ดิน		เป้าหมาย	กลุ่ม		10	10	10	10	กพร. สฟท.
		งบประมาณ	ล้านบาท		2.00	2.00	2.00	2.00	
	ตัวชี้วัด: สินค้าเกษตรแปรรูปมูลค่าเพิ่ม เพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		สินค้า		10	10	10	10	
	ตัวชี้วัด: มูลค่าสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นปีละ ไม่น้อยกว่า		ร้อยละ		5	5	5	5	

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกรและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร

เป้าหมายการพัฒนา ผู้นำเกษตรกรมีภาวะผู้นำ และมีส่วนร่วมในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เกษตรกรและเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการเกษตรและมีความเป็นมืออาชีพ เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรมีความเข้มแข็ง และมีความสามารถในการประกอบการเกษตรและธุรกิจชุมชน มีอำนาจการต่อรอง มีช่องทางการตลาดที่หลากหลาย และมีการจัดการระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพ สินค้าเกษตรมีมูลค่าสูง เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีต้นทุนการผลิตลดลง เกษตรกรที่ตกเกณฑ์ความยากจนของ จปฐ. หรือ TPMAP มีรายได้เพิ่มขึ้น และคุณภาพชีวิตดีขึ้น

โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
	ตัวชี้วัด: รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรกรเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		ร้อยละ		10	10	10	10	
2.3 กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาช่องทางการตลาด สินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน		เป้าหมาย	กลุ่ม	10	10	10	10	10	กพร. สพท.
		งบประมาณ	ล้านบาท	2.00	2.00	2.00	2.00	2.00	
	ตัวชี้วัด: กลุ่มเกษตรกรมีช่องทางการ การตลาดสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นปีละไม่ น้อยกว่า		ช่องทาง	2	2	2	2	2	
	ตัวชี้วัด: เกิดความร่วมมือในการพัฒนา ช่องทางการตลาดกับหน่วยงาน ต่าง ๆ ปีละไม่น้อยกว่า		หน่วยงาน	2	2	2	2	2	
	ตัวชี้วัด: รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรกรเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		ร้อยละ	3	3	3	3	3	
2.4. กิจกรรมการบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ สินค้าเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน		เป้าหมาย	กลุ่ม		10	10	10	10	กพร. สพท.
		งบประมาณ	ล้านบาท		2.00	2.00	2.00	2.00	
	ตัวชี้วัด: กลุ่มเกษตรกรมีการบริหาร จัดการระบบโลจิสติกส์สินค้าเกษตร อย่างมีประสิทธิภาพปีละไม่น้อยกว่า		กลุ่ม		8	8	8	8	
	ตัวชี้วัด: เกิดความร่วมมือในการ ส่งเสริมระบบโลจิสติกส์สินค้าเกษตร กับหน่วยงานต่าง ๆ ปีละไม่น้อยกว่า		หน่วยงาน		2	2	2	2	

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 พัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกรและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร เป้าหมายการพัฒนา ผู้นำเกษตรกรมีภาวะผู้นำ และมีส่วนร่วมในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เกษตรกรและเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการเกษตรและมีความเป็นมืออาชีพ เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรมีความเข้มแข็ง และมีความสามารถในการประกอบการเกษตรและธุรกิจชุมชน มีอำนาจการต่อรอง มีช่องทางการตลาดที่หลากหลาย และมีการจัดการระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพ สินค้าเกษตรมีมูลค่าสูง เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีต้นทุนการผลิตลดลง เกษตรกรที่ตกเกณฑ์ความยากจนของ จปฐ. หรือ TPMAP มีรายได้เพิ่มขึ้น และคุณภาพชีวิตดีขึ้น									
โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
	ตัวชี้วัด: รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรกรเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		ร้อยละ		10	10	10	10	
3. การยกระดับรายได้เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้า									กระบวนการ ดำเนินงาน

ประเด็นการพัฒนาที่ 4 ส่งเสริมและสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาและขยายผลโครงการตามแนวพระราชดำริ และการสร้างอาชีพเสริมรายได้บนฐานทรัพยากร และบริบทชุมชน เป้าหมายการพัฒนา เกษตรกรน้อมนำหลักการทรงงาน หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และแนวพระราชดำริ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเกษตรกรมีช่องทางการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นนอกจากการจำหน่ายสินค้าเกษตร ด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากฐานทรัพยากร ทุน และความรู้ ของตนเอง									
โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
1. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ		เป้าหมาย	ราย	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	
		งบประมาณ	ล้าน บาท	38.9	40.845	42.8873	45.0316	47.2832	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรกรเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า		ร้อยละ	3	3	3	3	3	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรกรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2570		ร้อยละ					10	

ประเด็นการพัฒนาที่ 4 ส่งเสริมและสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาและขยายผลโครงการตามแนวพระราชดำริ และการสร้างอาชีพเสริมรายได้บนฐานทรัพยากร และบริบทชุมชน

เป้าหมายการพัฒนา เกษตรกรน้อมนำหลักการทรงงาน หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และแนวพระราชดำริ มาประยุกต์

ใช้ในการดำเนินชีวิต และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเกษตรกรมีช่องทางการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นนอกจากการจำหน่ายสินค้าเกษตร ด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากฐานทรัพยากร ทุน และความรู้ของตนเอง

โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
2. โครงการพัฒนาและส่งเสริมศิลปหัตถกรรม		เป้าหมาย	ราย	1,000	1,050	1,100	1,150	1,200	ศพส.
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรกรเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า	งบประมาณ	ล้านบาท	38.9	40.845	42.8873	45.0316	47.2832	
			ร้อยละ	3	3	3	3	3	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรกรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2570		ร้อยละ					10	
3. โครงการส่งเสริมอาชีพเสริมรายได้โดยการ พัฒนาและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากร ชุมชน		เป้าหมาย	ชุมชน			30	30	30	
		งบประมาณ	ล้านบาท			25	25	25	
	ตัวชี้วัด : มูลค่าสินค้าเกษตร ผลิตภัณฑ์เกษตร และผลิตภัณฑ์ ทางการเกษตรแปรรูปมีมูลค่าเพิ่มขึ้น ไม่น้อยกว่า		ร้อยละ	3	3	3	3	3	
	ตัวชี้วัด : รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เกษตรกรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2570		ร้อยละ					10	

ประเด็นการพัฒนาที่ 5 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

เป้าหมายการพัฒนา การพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรเกิดผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์มากขึ้น เกษตรกรมีความพึงพอใจ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพึงพอใจต่อการบริหารงานพัฒนาของผู้บริหาร และส่วนอำนวยความสะดวก

โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
แนวทางที่ 5.1 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร									
1. โครงการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร(ด้านการพัฒนาเกษตรกร) 1.1 กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรด้วยการโค้ช และระบบพี่เลี้ยง 1.2 กิจกรรมฝึกอบรมสัมมนาพัฒนาความรู้ ทักษะ และสมรรถนะการทำงานพัฒนาเกษตรกร เช่น - นักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรรายพื้นที่ - นักออกแบบนิเวศเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน - การคิดเชิงระบบ และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวางแผนพัฒนาเกษตรกร - การจัดทำแผนพัฒนาเกษตรกรระดับบุคคลกลุ่มและชุมชน - สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาการเกษตร - การพัฒนาการเกษตรตลอดห่วงโซ่ ด้วย BCG Model - การเพิ่มมูลค่าสินค้าและการจัดการโลจิสติกส์สินค้าเกษตร - การพัฒนาทักษะด้านการเขียนโครงการและนำเสนอผลงานเชิงวิชาการ 1.3 กิจกรรมสร้างวัฒนธรรมองค์กร และสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน		เป้าหมาย	ราย	400	400	400	400	400	กพบ. สฟท.
		งบประมาณ	ล้านบาท	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5	
	ตัวชี้วัด : ข้าราชการ ส.ป.ก. ได้รับการพัฒนาตามสมรรถนะ		ร้อยละ	70	75	80	85	90	
	ตัวชี้วัด : ข้าราชการ ส.ป.ก.ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจ และทักษะพัฒนาเกษตรกรและการส่งเสริมพัฒนาอาชีพเกษตรกรกรม		ร้อยละ	70	75	80	85	90	
	ตัวชี้วัด : ข้าราชการ ส.ป.ก.สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติใช้		ร้อยละ	70	75	80	85	90	

ประเด็นการพัฒนาที่ 5 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

เป้าหมายการพัฒนา การพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรเกิดผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์มากขึ้น เกษตรกรมีความพึงพอใจ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพึงพอใจต่อการบริหารงานพัฒนาของผู้บริหาร และส่วนอำนวยความสะดวก

โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
แนวทางที่ 5.2 พัฒนาขีดความสามารถของกลไกสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกร									
1. โครงการพัฒนาศักยภาพผู้ตรวจประเมิน และขยายขอบข่ายการรับรองมาตรฐาน GAP และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ของศูนย์ ตรวจสอบและรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร ในเขตปฏิรูปที่ดิน		เป้าหมาย		150	150	150	150		ศรม. สฟท.
		งบประมาณ	ล้านบาท	1.5	1.5	1.5	1.5		
	ตัวชี้วัด: เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ผ่านการอบรมเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจประเมิน มาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ในเขตปฏิรูปที่ดิน		ราย	150	150	150			
	ตัวชี้วัด: ผู้ตรวจประเมินมีความรู้ความสามารถขึ้นทะเบียนเป็นผู้ตรวจประเมินด้านมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์		ราย				150		
2. โครงการพัฒนาระดับการบริการ และการถ่ายทอดเทคโนโลยี ของศูนย์การเรียนรู้ เพื่อการปฏิรูปที่ดิน (ศกร.)		เป้าหมาย	ศูนย์	2	2	2	2	2	ศกร. สฟท.
		งบประมาณ		-	400,000	400,000	400,000	400,000	
	ตัวชี้วัด : ร้อยละของผู้เข้าใช้บริการเกิดความพึงพอใจในการให้บริการของศูนย์		ร้อยละ	75	80	85	90	95	
	ตัวชี้วัด : คลังข้อมูล/แหล่งเรียนรู้ด้านการปฏิรูปที่ดินและงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินทั้งระบบ		ชุด	-	1	1	1	1	
	ตัวชี้วัด : ต้นแบบ/แหล่งเรียนรู้การผลิตภาคการเกษตร/นอกภาค		องค์ความรู้	3	6	9	12	15	

ประเด็นการพัฒนาที่ 5 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

เป้าหมายการพัฒนา การพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรเกิดผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์มากขึ้น เกษตรกรมีความพึงพอใจ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพึงพอใจต่อการบริหารงานพัฒนาของผู้บริหารและส่วนอำนวยความสะดวก

โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
	การเกษตรด้วยนวัตกรรมและ เทคโนโลยีที่เหมาะสม		(ราย/ โมเดล)						
3. โครงการสร้างและพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและ ขยายพันธุ์พืชสมุนไพรและพืชอื่นในเขตปฏิรูป ที่ดิน		เป้าหมาย	ศูนย์	2	2	2	2	2	ศกร. สพท.
		งบประมาณ		2,180,000	3,488,000	3,578,000	3,570,000	3,510,000	
	ตัวชี้วัด : ฐานความรู้ในการผลิต และการบริหารจัดการพืชสมุนไพร และพืชที่เหมาะสมในเขตปฏิรูป ที่ดินที่มีคุณภาพมาตรฐาน		ฐาน	6	6	6	6	6	
	ตัวชี้วัด : เกษตรกรในเขตปฏิรูป ที่ดินได้รับความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร และพืชที่เหมาะสม		ราย	100	200	300	400	500	
	ตัวชี้วัด : จำนวนกล้าพันธุ์พืช สมุนไพรและพืชอื่นที่สนับสนุน ให้แก่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน		กล้า	200,000	215,000	230,000	245,000	260,000	
แนวทางที่ 5.3 เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการปฏิบัติงานและการบริหารงานพัฒนาเกษตรกร									
1. กิจกรรมการบริหารจัดการข้อมูล และ จัดการความรู้ด้านการพัฒนาเกษตรกรในเขต ปฏิรูปที่ดิน									กระบวนการ ดำเนินงาน
2. กิจกรรมการประเมินศักยภาพและจัดทำ ฐานข้อมูลรายพื้นที่									กระบวนการ ดำเนินงาน

ประเด็นการพัฒนาที่ 5 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

เป้าหมายการพัฒนา การพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรเกิดผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์มากขึ้น เกษตรกรมีความพึงพอใจ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพึงพอใจต่อการบริหารงานพัฒนาของผู้บริหาร และส่วนอำนวยการ

โครงการ/กิจกรรม	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย/ งบประมาณ	หน่วย	2566	2567	2568	2569	2570	หน่วยงาน รับผิดชอบ
3. กิจกรรมการปรับปรุงระบบการให้บริการเกษตรกรด้วยระบบ e-service (ยื่นคำขอ GAP)									กระบวนการดำเนินงาน
4. กิจกรรมปรับปรุงกระบวนการพัฒนาเกษตรกร การจัดทำแผนงานงบประมาณ และการบริหารงานพัฒนาเกษตรกร									กระบวนการดำเนินงาน
5. กิจกรรมการเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาเกษตรกรเชิงคุณภาพ									กระบวนการดำเนินงาน
6. กิจกรรมบูรณาการการพัฒนาและบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ									กระบวนการดำเนินงาน

รายชื่อคณะกรรมการ

จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2566-2570)

ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์

1. ดร.วิณะโรจน์ ทรัพย์ส่งสุข	เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
2. นายวุฒิพงศ์ เนียมหอม	รองเลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
3. นายเอกพงศ์ น้อยสร้าง	รองเลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
4. นายสุรชัย ยุทธชนะ	รองเลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

คณะกรรมการ

1. นายวิวรรธน์ สงประเสริฐ	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
2. ดร.อาทิตยา พองพรหม	ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพ
การใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน	ประธานคณะกรรมการ
3. นายวิทยา คำภูแสน	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ	คณะกรรมการ
4. นางสาวผกาดี หนูมาก	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ	คณะกรรมการ
5. นางสาวฉันทชนก กำปันทอง	นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ	คณะกรรมการ
6. นายอัครพนัน วัฒนธีรธรรมนั	กวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ	คณะกรรมการ
7. นายพชร แสนหล้า	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ	คณะกรรมการ
8. นางอริยทรา วรรณชนะ	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ	คณะกรรมการ
9. นางสาวพรทิพย์ เปรมยิ่ง	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ	คณะกรรมการ
10. นางสาวไอศวรรย์ อารยะทวีกุล	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ	คณะกรรมการ
11. นางสาวกัลยวรรณ ศิริวัชรินทร์	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ	คณะกรรมการ
12. นายกรวิษฐ์ ศรีวิษุมาลี	บุคลากร (พนักงานราชการ)	คณะกรรมการ
13. นางสาวณัฐกาญจน์ ทองแก้ว	เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน (พนักงานราชการ)	คณะกรรมการ
14. นางสาวรุสนีย์ ดือเร๊ะ	เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน (พนักงานราชการ)	คณะกรรมการ
15. นางสาววราภรณ์ บัวเผื่อน	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ	คณะกรรมการและเลขานุการ